

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1937.

Första kammaren.

Nr 16.

Tisdagen den 2 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena *Sandler* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 144, angående understöd åt vissa lärarinnor, som på grund av folkskoleväsendets omorganisation förlorat sin anställning;

nr 152, angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter;

nr 153, angående avstående i visst fall av allmänna arvsfondens rätt till arv;

nr 154, angående restitution i visst fall av erlagd gåvoskatt; samt

nr 155, angående viss ändring i 1927 års malmavtal mellan svenska staten, å ena, samt Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, å andra sidan.

Justerades protokollet för den 24 nästlidne februari.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena *Sandler*, som meddelat, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Lindhagens interpellationer: *Ang. vissa fredsfrågor.*

a) om fredsfrågans upptagande till behandling inom den s. k. Oslo-ententen,

b) angående en fredsentent mellan Baltiska havets småstater,

erhöll ordet och anförde: Herr Lindhagen har med första kammarens tillstånd den 6 februari till mig ställt ett antal spørsmål. De beröra dels Oslo-makternas konversationer samt utvidgandet av dessa makters samarbete till att omfatta även Schweiz och de baltiska staterna, dels frågan om det sålunda ifrågasatta samarbetets utsträckande till det konstruktiva fredsarbetets område, och herr Lindhagen har i detta sammanhang särskilt förfrågat sig angående eventuellt svenskt återbesök i de tre baltiska länderna.

Jag anhåller att i anledning av dessa spørsmål nu få anföra följande:

1) Den konferens, som äger rum i Haag den 3 mars, har sitt arbetsprogram begränsat till ekonomiska frågor. Deltagarna i densamma äro handelspolitiska experter från de olika länderna. Den holländska regeringens inbjudan har riktats till Oslo-makterna, och Oslo-konventionen utgör utgångspunkten för den förberedande undersökning, som är avsedd. Syftet är att undersöka, om åtgärder mellan de deltagande staterna eller från deras sida kunna vidtagas för att av det mellanfolkliga varuutbytet uttaga större gagn i samtligas intresse genom avlägsnande eller mildrande av hinder som nu stå i vägen därfor. Varken vårt land eller andra i konferensen deltagande lära därvid för-

Ang. vissa fredsfrågor. (Forts.)

bise den stora roll, som tillkommer varubytet med utom Oslo-kretsen stående stater, däribland våra största marknader och leverantörer.

2) I avseende å omfattningen av denna ansats till ökad samverkan har interpellanten satt i fråga utvidgning till vissa andra stater. Jag finner det naturligt, att den inbjudan, som utställts av Holland, icke sträckt sig utöver kretsen av de stater, som anslutit sig till Oslo-konventionen. I vilken utsträckning intresse förefinnes vare sig i Schweiz, i de baltiska länderna eller på andra håll för Oslo-konventionens principer eller för de allmänna handelspolitiska strävanden, som tagit sig uttryck i inkallandet av denna konferens, tilltror jag mig icke att göra till föremål för ett uttalande i kammaren. Jag skall blott säga, att varje intresse, som ådagalägges för den allmänna tendensen i Oslo-makternas ansatser, här helt naturligt mötes med tillfredsställelse. Oss ligger särskilt nära Islands ställning med hänsyn till det nordiska ekonomiska samarbete, vari Island deltagit, ehuru stående utanför Oslo-konventionen.

3) Ett fullföljande av det samarbete, som kan uppstå ur förutnämnda ekonomiska konversationer, in på allmänpolitiska områden är en vittutseende uppgift. För svenska regeringen lämpar sig i varje fall en mera modest ram än den konstruktiva världsplanens. Jag erinrar om det kontinuerliga samarbete, som mellan ett antal mindre makter förekommit vid folkförbundsförsamlingarna och nedrustningskonferensen. Ett motsvarande samarbete vid förberedelserna för sammanträde i maj med nedrustningskonferensens byrå är enligt svenska regeringens mening önskvärt, och den har icke underlåtit att giva uttryck åt denna sin uppfattning.

4) Det intresse för förbindelser mellan de baltiska länderna och Sverige, som kommit till uttryck i tre utrikesministerbesök i Stockholm, har av svenska regeringen livligt uppskattats. Svenskt återbesök i de tre baltiska huvudstäderna — vilket nu av interpellanten efterlyses — var avtalat hösten 1935 och, i fråga om Riga, redan våren 1934. Omständigheter, över vilka svensk utrikesledning icke kunde råda, kommo emellertid i vägen. Acceptorande svar föreligga numera på en från min sida gjorde förfrågan om avläggande av dessa visiter under juni månad.

Herr Lindhagen: Jag ber att få tacka för att utrikesministern svarat på de två interpellationerna, den ena om Osloententen och den andra om den baltiska ententen. Statsrådet har emellertid icke inlåtit sig direkt på mina frågor utan gjort ett allmänt uttalande om dessa frågors totalitet.

Summan av svaret är delvis rent negativ. Svenska regeringen är nämligen icke beredd att intressera sig ens för någon internationell konversation om en konstruktiv plan för världens fred. Många hålla dock före, att detta är i vår tid det viktigaste av allt vid sidan av bemödandena att avvärja ett nytt krigsutbrott i vår världsdel. En positiv vinst av svaret är, att den svenske utrikesministerns återbesök i de tre baltiska huvudstäderna nu skall efter avtal på sistone omsider äga rum under juni månad. Detta bör hälsas med tillfredsställelse.

Jag tillåter mig emellertid nu ett försök att ur de allmänna uttalandena i svaret i korthet utläsa svaret på interpellantens specialfrågor.

Vad beträffar Osloententens ekonomiska verksamhet har den för oss i den nutida situationen ett mindre intresse. Denna entent bildades i huvudsak för att försöka förekomma tullförhöjningar mellan ententmakterna. Såsom den nuvarande utrikesministern själv vid ett par tillfällen intygat, ledde detta inte till något resultat av betydelse. Nu är det fråga om att minska tullarna, och det är ju också tacknämligt. Men samma svårigheter kunna befaras resa sig.

Ang. vissa fredsfrågor. (Forts.)

Och man frågar, om det inte då är uppfostrande att så gärna först som sist diskutera om frihandel mellan dessa länder. Detta är ju också ett ganska vanskligt problem. Av dessa skäl har jag icke tillåtit mig fråga något nu, hur regeringen tänkt sig planlägga denna ekonomiska diskussion, som för övrigt, som vi fingo veta av svaret, tills vidare blir begränsad till ett samspråk mellan ekonomiska experter. Riksdagen får måhända veta resultatet genom en proposition eller jämlikt den sällan anlitade 56 § riksdagsordningen. Därför har mitt spørsmål om Osloententen inriktats på något annat.

Den första frågan lydde nämligen: »Kan det förväntas, att vid de återupptagna förhandlingarna inom Osloententen om ekonomiskt samförstånd från Sveriges sida påkallas uppmärksamhet och samförstånd även för situationens viktigaste fråga eller ett politiskt annalkande i konversationerna» — åtminstone — till en effektiv konstruktiv plan för världens fred?

Det ligger ju nära till hands, att ett sammanträffande för något samfällt ändamål i dessa tider mellan små stater också kan föranleda dem att börja upp- taga en sådan fråga, som jag nyss nämnde såsom den allra viktigaste ovanom och inunder dagordningarnas detaljer för tillfället. Det är ju för väl, att stormakterna försöka slå vakt om Europas fred genom överenskommelser, och i detta livliga bemödande böra även småstaterna givetvis deltaga i möjligaste mån.

Jag har erinrat, att president Wilson kallade sina fjorton punkter för ett »program för världens fred». Men när man läser femte punkten och de övriga punkternas detaljer, så finner man, att hans program var bundet vid den vita rasens fred. Och det är ju också ett framsteg, jämfört med Europas fred.

Nu är det väl, hoppas jag, en allmän uppfattning, att vi måste blicka något längre framåt, nämligen till världens fred. Därmed äro vi inne på vad jag tillåtit mig kalla den europeiska pacifismens synvillor både på höjden och på djupet, nämligen att man bör söka avskaffa krig och nedsätta eller avskaffa rustningarna med bibehållande av deras djupliggande orsaker.

Den närmaste och främsta orsaken till krig och rustningar är naturligtvis, att den internationella rättsordningen måste vara uppbyggd på fria nationer, lika väl som den nationella staten, om den skall vara demokratisk, bör vara uppbyggd på fria individer. Så har problemet också formulerats i världshistorien. Men för att då som sagt här framhålla den främsta djupliggande orsaken, är det ju så, att världens nationaliteter icke alla äro fria och att just därför krig och rustningar bli permanenta ända tills denna frihet kommer. Det är ock ett intresse för oss svenskar att slå fast detta. Våra rustningar komma förmodligen att fortfara ända tills denna för freden grundläggande frigörelse kommer i stort sett till stånd.

Jag skall fatta mig kort i fortsättningen, men vill här bara tillägga, att efter de napoleonska krigen fick man klart för sig, att nationaliteternas frihet var grundvalen för en varaktig fred. Filosofen Immanuel Kant skrev en berömd bok om den varaktiga freden, som var byggd främst på självständiga nationaliteter i hela världen. Likaså gjorde den berömde socialdemokratiska grundläggaren och agitatorn Ferdinand Lassalle en hänförd propagande just för detta mål. Det står ju också — det kanske utrikesministern erinrar sig — inskrivet i de nuvarande statuterna för andra internationalen, att detta mål måste vara ett av dess främsta strävanden.

Vidare skulle jag verkligen önska, att det kunde ges någon upplysning, varför svenska riksdagen år 1921 genom beslut av bägge kamrarna utan votering hemställde, att regeringen skulle taga initiativ just om nationernas självbestämningsrätts införande såsom en grundprincip i folkförbundets akt. Ja, det

Ang. vissa fredsfrågor. (Forts.)

var ju, som vi veta, så, att Sverige då hade intresse för Ålandsfrågan, som var svävande. Vi förstodo, att vi aldrig kunde förvänta någon riktig fredlig lösning på den frågan utan att det blev en folkförbundsfråga. När sedan den senare frågan löstes genom kompromiss på sätt som skett utan att någon av de tre intressenterna blev nöjd därmed, upphörde riksdagens intresse vid de följande tillfällena för detta stora problem. Men vi få väl i alla fall intressera oss även för andra folks självbestämmanderätt än de svensktalande. Annars blir, även såvitt på oss ankommer, den internationella rättsordningen i stort sett bara en dröm. Vi få finna oss i, kanske en oändlig tid, att bibehålla våra rustningar.

Denna fråga, som nu bara är en av de djupgående frågorna, är således verkligen synnerligen praktisk, fast konstitutionsutskottet alltid kallat sådana frågor opraktiska och därför, så vitt jag förstår, försökt komma ifrån dem på ett så ofantligt lättvindigt sätt.

Nu säger utrikesministern, att ett fullföljande av det samarbete, som kan uppstå ur förutnämnda ekonomiska konversationer, in på allmänpolitiska områden är en vittutseende uppgift — ja säkerligen — och därefter tillägger han: »för svenska regeringen lämpar sig i varje fall *en mera modest ram* än den konstruktiva världsplanens». Men om inte de mindre staterna tillika befatta sig med den, vem skall då göra det? Av kolonialstormakterna är det ju ännu för mycket begärt. Men de icke koloniala småstaternas kallelse är och kan vara just denna. Det gäller en uppbyggande uppgift. Världsfreden är ju en andlig fråga. Den uppbygges endast på *sanningens makt*. Där två eller tre äro församlade i dess namn, där är ju sanningen mitt ibland dem. En slik framgångstillit är således en speciell kallelse just för småstater. I detta avseende har jag velat manifesteras en principiell divergens i det huvudsakliga mellan många svenskar och utrikesministern.

År 1925 exempelvis framställde jag med denna kammars tillstånd en interpellation, huruvida svenska regeringen möjligtvis skulle vilja ingripa på något konciliant sätt hos tyska regeringen, därför att i Tyskland börjat riktas hot mot Nordens återvunna sydgräns i Sönderjylland. Den dåvarande utrikesministern Marks von Würtemberg blev bekymrad över att vi, som äro ett litet folk, lade oss i sådana frågor, vilket kunde äventyra misshälligheter med det stora och mäktiga Tyskland. Framställningen blev också, efter hans bemödanden, avslagen med stor majoritet i denna kammare. Men som den uppriktige man, som den dåvarande utrikesministern var, så upplyste han mig senare om att min interpellation i alla fall hade gjort god verkan i Tyskland. Den hade särskilt bestått däri, att en borgmästare i Flensburg hade fått skrubbor för att han uppträtt för aggressivt. Därav ser man ju, att det inte behövs några »bombplaner» för att åstadkomma sådant. Det var nog med en grundläggande erinran, stödd på sanningens makt, av vilken svensk riksdagsman som helst från den här officiella pulpeten i ett litet land.

Nu har emellertid Sandler erinrat, att ett visst samarbete mellan de mindre staterna ägt rum i Genève ibland och att man även hade att motse ett sådant vid den i maj månad tillämnade nedrustningskonferensen eller dess byrå. Men det är ju inte någonting, som blir grundläggande för världens fred! Och när nu bara vederbörande synas söka sig en hamn igen i en »nedrustningskonferens» med bibehållande av rustningarnas huvudsakliga orsaker, förstå vi, att någon varaktig förankring i en så löslig jordmån lika litet nu som förut kan förväntas, fastän det arbetet naturligtvis är tacknämligt.

Interpellationens *andra fråga* lyder: »Anser ej regeringen efter föredömet från de exneutrala europeiska ländernas neutrala konferens i Stockholm 1916 det vara ändamålsenligt, att Osloententen inbjuder det exneutrala S c h w e i z

Ang. vissa fredsfrågor. (Forts.)

att ansluta sig till ententen och deltaga i dess förhandlingar.» På den frågan har det nu svarats: »I vilken utsträckning intresse förefinnes vare sig i Schweiz, i de baltiska länderna eller på andra håll för Oslo-konventionens principer eller för de allmänna handelspolitiska strävanden» etc., så »tilltror» sig utrikesministern icke, att de kunna göras »till föremål för ett uttalande», men »varje intresse» är ju välkommet.

Då vill jag säga, att vi skola inte, såsom vår utrikespolitik sedan gammalt varit inriktad, vänta på »intresse» utifrån, utan det är vi, som skola komma och inbjuda sådana intressen. Det vill till en aktiv egen utrikespolitik, såvitt jag förstår, och icke en intresselös förbidan.

När jag nu talar om Schweiz, har såsom i interpellationen uttryckligen betonats endast avsetts frågan om en plan för världens fred. Om just en sådan överläggning var Schweiz med i den neutrala konferensen 1916, där jag var med bland konferensens organisatörer. Där funno vi varandra, därför att det gällde ytterst en andlig fråga, ett grundläggande problem för freden i världen. Detta problem föreligger nu lika allvarligt som år 1916.

Efter dessa erinringar kan jag fatta mig desto kortare i frågan om den *baltiska ententen*.

I interpellationen därom spordes först: »Anser ej regeringen, att tiden nu omsider bör vara inne att det länge förberedda samförståndet mellan de sedan gammalt befryndade väst- och östbaltiska småstaterna må till en början *taga samma organisatoriska former för samråd som Osloententen?*» Om dess stater ville ingå i Osloententens lilla värld med undanskjutande på den platsen av dagens mest brännande frågor har icke intresserat interpellationen.

Därpå har utrikesministern inte givit något svar, och det är ju ganska nedslående att konstatera. Vi få hoppas, att det vid utrikesministerns nu omsider tillämnade besök i de tre huvudstäderna på andra sidan Östersjön skall konversationsvis kunna komma fram någonting. Men jag ber utrikesministern att inte där vid middagsbjudningar och annat, som följer på sådana förberedelser, vänta på att de andra länderna skola komma med initiativ, om inte vi, den äldsta, största och inflytelserikaste makten, komma med någonting. Det tillkommer oss skandinaver, synes mig, att omsider svara med en inbjudning såsom svar på den inbjudning år 1920 från de tre nämnda baltiska staterna jämte Finland och Polen, som då av de tre skandinaviska regeringarna avböjdes.

Den andra frågan i den interpellationen lyder: »Anser ej regeringen, att den sålunda organiserade fredsententen mellan Baltiska havets småstater bör såsom i föregående interpellation föreslagits för Osloententen omfatta — förutom redan pågående kulturellt och ekonomiskt samarbete i vidare omfattning än som hittills förunnats Osloententen — framför allt påminnelser om planen för världens fred?»

Jag har redan talat om det svar, som gavs på enahanda erinringar i fråga om Osloententen, så att jag skall inte uppehålla mig vidare vid det.

Den tredje frågan i baltiska interpellationen lydde: »Kan det förväntas, att utrikesministern finner snart tillfälle att genom återbesök i Riga, Tallinn och Kaunas, eventuellt inleda den definitiva tillkomsten av förenämnda väst-östbaltiska entent, byggd på sanningens, ensamt *praktiska* makt?»

Det har nu upplysts av statsrådet, att vi ha livligt uppskattat de tre ländernas utrikesministerbesök här i vårt land. Detta icke blott tror jag är sant, utan jag vet också, att besöken livligt uppskattats. Den tvekan, som uppstått hos dessa länder såväl som hos oss, som nitälska för en entent med dem, genom det långa dröjsmålet, innan besöken kommo till stånd, är nu undanröjd genom den förklaring, som utrikesministern här har givit. Han säger

'Ang. vissa fredsfrågor. (Forts.)

emellertid på denna punkt i interpellationssvaret, att »Svenskt återbesök i de tre baltiska huvudstäderna — vilket av interpellanten efterlystes — var avtalat hösten 1935 och, i fråga om Riga, redan våren 1934». Det får ej förvåna, att man varit undersam, beträffande det långa dröjsmålet. »Omständigheter, över vilka svensk utrikesledning icke kunde råda, kommo emellertid i vägen.» Det skulle vara intressant att veta, vilka dessa omständigheter kunna vara, men det måste vara mycket interna saker. Det kanske berör förhållandet till eller möjligen rent av någon räddhåga för stormakter! Det är emellertid onödigt att nu ingå på detta. Ty när slutet är gott, är ju allting gott.

Jag tackar som sagt statsrådet för att interpellationen besvarats — men, förlåt, med ledsnad över dess torftighet såvitt jag förstår. Allting reder sig dock merendels till sist. Och jag hoppas såsom pacifist och tillika ganska storsvensk, att det en gång skall dagas även över nordens kallelse, innan det är för sent.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran, utrikesutskottets utlåtande nr 1.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag hemställer, herr talman, att kammaren måtte besluta, att utrikesutskottets utlåtande nr 1 måtte sättas först bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

Härtill lämnade kammaren sitt fall.

Föredrogos och bordlades på begäran Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 144 och 152—155.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 4.29 e. m.

In fidem
Eric Carlén.

Onsdagen den 3 mars f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Företogs val av tjugufyra ledamöter i den nämnd, som äger att döma, huruvida högsta domstolens och regeringsrättens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras viktiga kall bibehållas; och befunnos efter valförrättningens slut hava blivit utsedda till ledamöter i nämnden:

herr Björkman, Gustaf Adolf,	med 80 röster,
» Borell	» 80 » ,
» Branting	» 80 » ,
» Frändén	» 80 » ,
» Granath	» 80 » ,
» Hansén	» 80 » ,
» Johansson, Johan,	» 80 » ,
» Johansson, Johan Bernhard,	» 80 » ,
» Jonsson	» 80 » ,
» Klefbeck	» 80 » ,
» Larsson, Johan,	» 80 » ,
» Linder	» 80 » ,
» Nilsson, Bernhard,	» 80 » ,
» Olsson, Olof,	» 80 » ,
» Olsson, Oscar,	» 80 » ,
» Pauli	» 80 » ,
» Pettersson, Anton,	» 80 » ,
» Sandén	» 80 » ,
» Sandström	» 80 » ,
» Svensson, Martin,	» 80 » ,
» Tamm	» 80 » ,
» Tjällgren	» 80 » ,
» Wahlmark	» 80 » ,
» Åkerberg	» 80 » .

Anställdes val av sex suppleanter för de av kammaren utsedda ledamöterna i den nämnd, som äger att döma, huruvida högsta domstolens och regeringsrättens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras viktiga kall bibehållas; och befunnos efter valförrättningens slut hava blivit utsedda till suppleanter:

herr Andersson, Elon,	med 63 röster,
» Svenson, Ernst,	» 63 » ,
» Karlsson, Oscar Gottfrid,	» 63 » ,
» Wistrand	» 63 » ,
» Ehrnberg	» 63 » ,
» Norman	» 63 » ,

sedan ordningen dem emellan blivit genom lottning bestämd.

Företogs val av tolv valmän för utseende av riksdagens kommitterade för tryckfrihetens vård; och befunnos efter valförrättningens slut hava blivit utsedda till valmän:

herr Anderson, Erik,	med 51 röster,
» Bergman	» 51 » ,
» Björck, John,	» 51 » ,
» Björnsson	» 51 » ,
» Gustafsson, Per,	» 51 » ,
» Nordborg	» 51 » ,
» Pauli	» 51 » ,
» Reuterskiöld	» 51 » ,
» Stendahl	» 51 » ,
» Wagnsson, Ruben,	» 51 » ,
» Velander	» 51 » ,
» Västberg	» 51 » .

Anställdes val av tre suppleanter för kammarens valmän för utseende av kommitterade för tryckfrihetens vård; och befunnos efter valförrättningens slut hava blivit utsedda till suppleanter:

herr Hansson, Sigfrid,	med 33 röster,
» Bodin, Gunnar,	» 33 » ,
» Gabrielsson	» 33 » ,

sedan ordningen dem emellan blivit genom lottning bestämd.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 144, angående understöd åt vissa lärarinnor, som på grund av folkskoleväsendets omorganisation förlorat sin anställning.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 152, angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 153, angående avstående i visst fall av allmänna arvsfondens rätt till arv; nr 154, angående restitution i visst fall av erlagd gåvoskatt; samt nr 155, angående viss ändring i 1927 års malmavtal mellan svenska staten, å ena, samt Luossavaara-Kirunavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, å andra sidan.

Ang. förhindrande av frivilligas deltagande i spanska inbördeskriget m. m.

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående åtgärder för att förhindra frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 22 februari 1937 dagtecknad, till utrikesutskottet hänvisad proposition, nr 125, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag angående åtgärder för att förhindra frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien m. m.

Ang. förhindrande av frivilligas deltagande i spanska inbördeskriget m. m.
(Forts.)

I Kungl. Maj:ts berörda lagförslag voro 1 och 2 §§ så lydande:

1 §.

Tager svensk medborgare värvning till krigstjänst i Spanien, straffes med fängelse i högst sex månader eller dagsböter.

2 §.

Söker man genom gäva, betalning eller utfästelse om ersättning eller på annat likartat sätt, eller genom hot eller missbruk av överordnad ställning förmå någon att taga värvning till krigstjänst i Spanien, dömes till fängelse i högst sex månader eller dagsböter.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehåft följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 211, av herr *Lindhagen*, och

nr 215, av herrar *Fredrik Ström* och *Branting*, samt

inom andra kammaren:

nr 425, av herr *Flyg* m. fl.

I motionen I: 211 hade hemställts, att riksdagen — med anledning av propositionen nr 125 och godkännande av densamma — måtte ytterligare äska, att Kungl. Maj:t ville ta initiativ till ett Sveriges, Nordens eller än vidare internationellt ingripande, för att genom förhandlingar och under internationell kontroll i det spanska inbördeskriget främja:

1) enahanda skydd för fångna kombattanter, som genom internationellt avtal vore stadgat för nationalkrig;

2) ett avstående från mord på icke kombattanter, som med eller utan skäl misstänktes för andra politiska åskådningssätt;

3) intervention i syfte, att den slutliga spanska konstitutionen efter vunnet andrum måtte uppbyggas på hela folkets omröstning på sätt som skett exempelvis i Sönderjylland och Saar.

I motionen I: 215 hade hemställts, att i 1 § i den föreslagna lagen orden »straffes med fängelse i högst sex månader eller dagsböter» måtte ändras till »straffes med dagsböter».

I motionen II: 425 hade hemställts, att riksdagen måtte avslå ifrågavarande proposition.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 125, antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag angående åtgärder för att förhindra frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien m. m.;

B) att motionerna I: 215 och II: 425 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C) att motionen I: 211 måtte anses besvarad genom vad utskottet i utlåtandet anförde.

Herr Branting: Herr talman, mina herrar! Det är ett stort och brännande politiskt spörsmål, som blivit föremål för det nya utrikesutskottets första utlåtande, och riksdagen har ju omedelbart fått ett bevis för att detta nya utskott får viktiga uppgifter sig förelagda.

Ang. förhindrande av frivilligas deltagande i spanska inbördeskriget m. m.
(Forts.)

Beträffande det föreliggande ärendet vill jag i fråga om den av herr Fredrik Ström och mig väckta motionen överlåta ordet till herr Ström, som kommer att om denna sak närmare yttra sig. Jag vill i stället yttra några ord om den föreliggande frågan i dess allmänna omfattning.

Det är två helt artskilda spörsmål, som här äro aktuella, nämligen dels den *övervakningsplan*, som har utarbetats och som kräver visst anslag av riksdagen, och dels *frivilligförbudet*, som kräver en särskild lag, till vilken nu förslag föreligger. Riksdagen har i sinom tid att taga ställning till bägge dessa frågor och givetvis bör väl den principiella debatten då tagas i ett sammanhang och omfatta hela den spanska frågan.

Om jag då först får yttra några ord om övervakningsplanen kan väl emot denna icke mycket invändas. Ty såvitt man överhuvud taget godkänner den s. k. non-interventionspolitik, måste man väl också gilla att man vidtager konkreta åtgärder för tillgodoseende av att en gjord överenskommelse upprätthålles. Övervakningsplanen synes mig alltså i och för sig riktig och i detta fall också ur realpolitisk synpunkt önskvärd. Men mot den ordning, som går under namnet non-interventionspolitik, kan ändå enligt mitt sätt att se riktas väsentliga anmärkningar. Jag erinrar om att enligt det mellan diverse stater i augusti träffade avtalet denna politik innebär tvenne skilda moment. För det första antogs ett principuttalande, enligt vilket respektive stater avstodo från inblandning — direkt eller indirekt — i Spaniens inre angelägenheter. Ingenting kan vara korrektare än denna princip, och jag kanske i det sammanhanget får understryka, att det från demokratisk sida aldrig någonsin hävdats, att en intervention skulle företagas i Spanien från utländska makters sida. Men för det andra ålade sig ju staterna i augusti också en förpliktelse att förbjuda utförsel av vapen, ammunition, krigsmateriel o. s. v. till Spanien. Det är den sista delen av överenskommelsen, som såvitt jag förstår innebär en folkrättsstridig inskränkning i spanska statens och spanska regeringens rätt till fri handel, och det är också denna del av överenskommelsen, som i realiteten har verkat till stöd för upprorsmännen, till gynnande av fascismen och till förlängande av kriget.

Augustiavtalet innehöll alltså dels ett principuttalande om non-intervention och dels ett realavgörande av de facto interventionistisk karaktär. I enlighet med denna sistnämnda överenskommelse indrogs alltså för spanska statens del den generella vapenexportlicens, som svenska regeringen medgivit samtliga övriga stater. Vi veta vidare att de fascistiska makterna, sedan de genom ett förtäckt hot om krig fått de andra staterna att avstänga all vapenexport till spanska regeringen, själva exporterat icke bara vapen, ammunition, flygmaskiner o. s. v. till upprorsmännen i Spanien, utan också skickat dit hela beväpnade och utrustade arméer, formellt maskerade som frivilliga, för att på upprorsmännens sida kämpa mot den lagliga spanska regeringen och det demokratiska styrelsesättet. Till och med har det ju rapporterats, att en rad s. k. frivilliga undervattensbåtar ilat från Italien till Francos hjälp!

Detta var alltså den första non-interventionspolitik. Nu stå vi inför det andra skedet, där det gäller övervakning och förbud mot frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien. Utrikesutskottet har därom uttalat, att »då efter långvariga och vanskliga förhandlingar inom London-kommittén enighet numera nåtts mellan de närmast intresserade makterna om planens huvuddrag, synes det vara anledning antaga, att det föreslagna kontrollsystemet skall verkamt främja non-intentionsavtalets iakttagande».

Det har ju också ansetts, att med detta avtals ingående skulle man sätta en spärr för vidare italienska och tyska truppsändningar till Spanien. Emel-

Ang. förhinderande av frivilligas deltagande i spanska inbördeskriget m. m.

(Forts.)

lertid synes det mig uppenbart, att om Tyskland och Italien redan i augusti förbundit sig att avstå från en inblandning, direkt eller indirekt, i Spaniens inre angelägenheter, så ha de därmed också förbundit sig att icke sända trupper till Spanien. Augustiöverenskommelsen var såvitt jag förstår i och för sig fullständigt tillräcklig för att lägga hinder i vägen för de ifrågavarande truppsändningarna, och det nu aktuella tillägget angående frivilligförbudet var i princip alldeles onödigt. Jag skulle till och med vilja säga att det var direkt skadligt, i två avseenden. Ty för det första medges därmed indirekt, att man har betraktat de föregående truppsändningarna som ingenting annat än frivilliga expeditioner, och för det andra riktar sig förbudet mot rekrytering av den s. k. internationella brigaden, som *verkligen* har varit sammansatt av frivilliga och som otvivelaktigt har verkat till stöd för den demokratiska och lagliga spanska regeringen.

Vidare vill jag något beröra en annan fråga, som här ingalunda kan vara ointressant, nämligen i vad mån man har anledning att förvänta, att det nya avtalet respekteras av samtliga de makter, som deltagit i beslutet. Jag citerade nyss utrikesutskottets utlåtande, däri man uttryckte den meningen att det nu var »anledning antaga, att det föreslagna kontrollsystemet skall verksamt främja non-interventionsavtalets iakttagande». Detta innebär såvitt jag förstår en mycket from förhoppning, som jag emellertid icke kan dela. Det kan väl i det avseendet vara tillräckligt att betrakta vad som redan har hänt under den förflutna tiden. Augustiavtalet har *icke* respekterats, och vi veta alla vilka makter som varit de första och de främsta och de mest hänsynslösa fördragsbrytarna.

Jag kan icke anse det oriktigt att i det avseendet till kammarens protokoll foga det telegram, som gårdagen bragte från Rom — det är ett Havastelegram, daterat Rom tisdag, vari det heter: »Nationens militära förberedelse och det internationella läget behandlas i den officiella kommuniké, som utsänts efter stora fascistiska rådets sammanträde, vilket avslutades tidigt på tisdagsmorgonen.» Senare i telegrammet heter det: »Efter ett tal av utrikesminister Ciano om det internationella läget godkände högsta fascistiska rådet följande dagordning: Rådet ger uttryck åt sin solidaritet med det nationalistiska Spanien, vars seger kommer att betyda slutet på alla bolsjevikiska försök i väster och början till en ny epok för det spanska folket, vilket är förbundet med Italien genom sekelgamla band beträffande språk, religion och historia. Utrikesministern får i uppdrag att officiellt delge Francoregeringen detta beslut.»

I en annan dagordning heter det: »Efter att ha mottagit rapport från utrikesminister Ciano rörande Italiens politiska aktivitet efter den 18 november uttalar rådet sitt fullständiga gillande av denna politik. Det konstaterar med glädje, att den tysk-italienska samförståndspolitiken utvecklat sig och visat sin fortskridande realistiska kraft.»

I knappt beslöjade vändningar har ju här officiellt erkänts, att man från Italiens sida redan gjort en konst i non-interventionspolitiken och att man ämnar så göra även i fortsättningen.

Det är under dessa omständigheter, herr talman, som den svenska riksdagen i dag behandlar frågorna om ytterligare åtgärder för non-interventionspolitikens fullföljande. Nu kan man naturligtvis göra gällande, att alldeles oavsett uppträdandet från andra stater skall Sverige bedriva en korrekt och absolut neutralitets- och non-interventionspolitik i den spanska konflikten. Jäväl, den linjen kan jag för min del också vara fullständigt med om. Men i så fall bör rimligtvis non-interventions- och neutralitetsbegreppen ges sitt sedvanliga folkrättsliga innehåll. Vi ha gått med på, till nöds, att dessa begrepp ha blivit för-

Ang. förhinderande av frivilligas deltagande i spanska inbördeskriget m. m.
(Forts.)

vanskade och nyformade under förutsättning och med anledning av, att därom skulle föreligga en internationell överenskommelse. Men om och när denna överenskommelse de facto göres till en nullitet, förmenar jag att det är anbefallningsvärt att vi återgå till de verkliga rättsreglerna på nu ifrågavarande område.

I det sammanhanget tillåter jag mig särskilt fästa uppmärksamheten på promulgationsbestämmelsen i det föreliggande lagförslaget, där det heter: »Denna lag träder i kraft den dag Konungen förordnar och äger giltighet till och med den 28 februari 1938 eller den tidigare dag Konungen förordnar.» Jag vill uttrycka den livliga förhoppningen, att Konungen måtte förordna om lagens upphävande så snart det blivit notoriskt, att förutsättningarna för dess antagande ha bortfallit och att i samband därmed Sverige kan återgå till en korrekt neutralitetspolitik i den spanska frågan, en politik, som tillgodoser på en gång rättens och vårt lands intressen, vilka jag förmenar sammanfalla med demokratiens intressen överhuvud taget.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr Nordborg: Herr talman! Då jag nu tillåter mig att i all korthet yttra mig i denna fråga, är det icke alls min avsikt att kritisera utskottets utlåtande. Från sjöfartssynpunkt är det emellertid uppenbart, att den föreslagna kontrollen av sjötrafiken på spanska hamnar kommer att förorsaka svensk sjöfart både extra utgifter och olägenheter. Av den anledningen anser jag mig böra framföra några synpunkter, under förhoppning att desamma i möjlig mån beaktas såväl vid utformandet av de blivande detaljbestämmelserna som vid desammas tillämpning.

Ökade kostnader för sjöfarten komma i synnerhet att uppstå till följd av föreningar, genom att fartygen i de flesta fall måste göra omvägar för att taga ombord och sätta i land de föreskrivna kontrollörerna. Man får även räkna med försening vid lossning och lastning av emballerat gods i de spanska hamnarna. Detta arbete försiggår vanligen i tre à fyra luckor på fartyget, och det måste ju bli ganska svårt för en samvetsgrann kontrollör att alldeles ensam kunna övervaka detta arbete. Han kan även begära, att emballage skall brytas, och detta måste han säkerligen med hänsyn till bestämmelsernas art göra i ganska stor utsträckning. Då de extra utgifter, som således komma att påläggas rederierna, föranledas av Sveriges medlemskap i Nationernas förbund och förhållanden, över vilka icke redarna kunna råda, vore det ju rimligt, att staten ersatte de merkostnader, som kontrollåtgärderna medföra för sjöfarten, ävensom de skadestånd, som befraktare kunna komma att utkräva av rederierna på grund av försenad leverans av gods. Häremot invändes måhända, att högre frakter kunna komma att verka kompensande, men även om man med det nuvarande förbättrade fraktläget i det långa loppet kan hoppas på en sådan utjämning, måste ändå förlust dessförinnan uppstå, och i de fall, då fraktslut redan äro träffade, är det ju alldeles ofrånkomligt, att fartygen få betala kontrollåtgärderna. Det vore under sådana förhållanden icke annat än en gärd av rättvisa åt våra svenska rederier, vilka icke i någon mån kommit i åtnjutande av statssubsidier såsom rederier i andra länder, att staten hölle sådana rederier skadeslösa, som göra förlust till följd av de föreslagna åtgärderna.

Non-interventionskommitténs förslag måste säkerligen i vissa delar modifieras i praktisk riktning, och en expertkommitté i London lär redan ha utarbetat ett förslag i sådant syfte, som i måndags kom kommerskollegium tillhanda. Man kan ju tycka, att det är märkvärdigt, att non-interventionskom-

Ang. förhinderande av frivilligas deltagande i spanska inbördeskriget m. m.

(Forts.)

mitten utskickar ett förslag, innan experter hava tillfrågats, men man får väl räkna med att det beror på de svåra förhållanden, under vilka kommittén arbetar och att därför de resultat, som — mycket sällan förresten — komma till stånd, alltid måste bli hopkompromissade hastverk. Det är därför enligt min uppfattning lyckligt, att lagförslaget här i Sverige endast innebär riktlinjerna för de ifrågakvarande reglerna. På så sätt får Kungl. Maj:t sedan tillfälle att efter omständigheterna utfärda erforderliga detaljföreskrifter, som äro lämpade för det praktiska livet. Härigenom kan också svenskt initiativ lättare göra sig gällande inom non-interventionskommittén. Vi få väl också förutsätta, att det från tid till annan kommer att företagas ändringar och tillägg i dessa bestämmelser.

Jag skall nu tillåta mig att framföra några önskemål, som jag hoppas måtte beaktas, när Kungl. Maj:t utfärdar de erforderliga detaljbestämmelserna. Den av chefen för justitiedepartementet omnämnda möjligheten att undvika kontroll för fartyg, som anlöpa Las Palmas för bunkring, är av mycket stor betydelse. Det engelska expertförslaget lär också gå i den riktningen och troligen ännu längre, eftersom det lär avse att göra dylikt undantag helt och hållet för Kanarieöarna. Det skulle också vara orimligt, om ett fartyg, på väg exempelvis från Australien eller Sydamerika till en annan europeisk hamn än en spansk, skulle behöva gå till Madeira för att hämta en kontrollör, sedan gå till Las Palmas för att bunkra och därifrån gå tillbaka till Madeira endast för att ilandsätta denne kontrollör, fastän fartyget inte har med trafiken på Spanien att göra. Man får därför hoppas, att denna bestämmelse ovillkorligen ändras. Jag är för övrigt inte säker på att själva non-interventionskommitténs förslag har avseende på ett sådant fall.

Beträffande befälhavares skyldighet att förhindra besättningsman eller annan, som inte har vederbörligt tillstånd, att landstiga i Spanien, måste jag framhålla, att det i handelsfartyg inte är möjligt att under nuvarande förhållanden kunna effektivt förbjuda sådan landstigning såvida icke polisbevakning finnes. Men jag tror inte, att man kan räkna med sådan polisbevakning i Spanien för närvarande. Vidare bör befälhavare medgivas så vidsträckt valfrihet som möjligt angående de hamnar, där kontrollör skall ombordtagas eller ilandsättas, så att omvägarna vid fartygets resa inte behöva bli alltför stora. De för kontrollörs avhämtande eller ilandsättning angivna hamnarna ha inte heller valts på ett ur sjöfartssynpunkt tillfredsställande sätt, och det vore därför också önskligt, att man så fort ske kan företager en justering i det avseendet. Som ett exempel härvidlag kan jag nämna, att om ett fartyg skall gå från Nordamerika till en spansk hamn, måste det först anlöpa Madeira för att där taga kontrollör ombord, innan det får fortsätta till Spanien. Det vore väl lämpligare att i ett sådant fall angiva en angränsande hamn i norra Portugal, ty på så sätt skulle omvägen för att hämta kontrollör bli kortare. Det vore även tacknämligt, om genom svenskt initiativ man kunde få ett rådrum mellan kommande beslut i London och dagen för dettas ikraftträdande. Denna tid har nämligen i förevarande fall blivit synnerligen knappt tillmätt.

Detta var i korthet några av de önskemål, som framkommit från sjöfartshåll. Sveriges redareförening har i skrivelse till kommerskollegium yttrat sig mera ingående angående non-interventionskommitténs förslag, och jag tillåter mig sluta mitt anförande med en vädjan, att regeringen måtte i möjligaste mån medverka till att non-interventionskommitténs bestämmelser icke komma att i tillämpningen medföra större olägenhet för sjöfarten än vad som är nödvändigt.

Herr talman, jag har icke något yrkande att framställa!

Ang. förhållande av frivilligas deltagande i spanska inbördeskriget m. m.
(Forts.)

Herr **Undén**: Herr talman! Det framgår av utskottets utlåtande, att utskottet har först och främst tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag till lag angående förbud mot frivilligas enrullering i de spanska stridskrafterna, men därutöver också uttalat sitt principiella gillande av den hållning, som regeringen har intagit genom att från början ansluta sig till principen om non-intervention i förhållande till det spanska inbördeskriget. Det bör kanske beaktas, när man diskuterar värdet av denna non-intentionspolitik, att den grundsats, som tagit sig uttryck i denna politik, ingalunda är någon ny uppfattning för detta speciella fall, utan är en gammal erkänd regel för utomstående staters hållning till länder, där inbördeskrig råder. Och när folkförbundet stiftades, intogs, som bekant, i dess stadgar den principen, att folkförbundet skulle söka garantera sina medlemsstater mot yttre angrepp, men att det ingalunda åtog sig att lämna några garantier för bestående regimer i de särskilda länderna — en ståndpunkt, som var icke bara förklarlig utan nödvändig, eftersom folkförbundet strävade efter att bli en universell organisation av staterna och icke en sammanslutning av endast en grupp av stater med samma politiska och konstitutionella regim.

Ser man rent folkrättsligt på saken — jag berör den frågan, eftersom herr Branting var inne på den i sitt anförande — har ju den allmänna uppfattningen varit den, att beträffande en resning i ett land, under ett mera så att säga första stadium, har det gjorts bestämd skillnad i fråga om de utomstående staternas ställning å ena sidan till den legitima regeringen och å andra sidan till rebellpartiet, på det sättet, att varje direkt, statligt stöd från utomstående staters sida till insurgenterna har betraktats såsom en obehörig intervention i detta land. Man har vidare uppställt den grundsatsen, att om en resning har spritt sig så, att den omfattar en bestämd del av territoriet och det förekommer en organiserad styrelse samt kriget föres med reguljära trupper, ha utomstående stater kunnat erkänna rebellparten såsom krigförande part, vilket ingalunda är detsamma som att erkänna dess regering såsom de jure regering. Om utomstående stat har tagit det steget, har därmed följt neutralitetsförpliktelse gentemot båda parterna i inbördeskriget.

Beträffande Spanien är läget det, att intill november månad ingen utomstående stat hade erkänt upprorspartiet såsom krigförande part. I november var det några stater — Italien, Tyskland och ett par till — som togo steget att icke bara erkänna upprorsmännen som krigförande part, utan därutöver deras regering som de jure regering. Såvitt man vet, ha inga andra stater, uttryckligen åtminstone, givit något erkännande av rebellpartiet som krigförande part. Så till vida är alltså det folkrättsliga läget sådant, att det göres en bestämd skillnad mellan den legitima regeringen och rebellpartiet. Emellertid ha ju staterna i allmänhet inte gått på denna, så att säga, formella legitimitetsprincip i sin politik, utan de avhålla sig från intervention av något slag, även till förmån för den legitima regeringen, och av helt förklarliga skäl, för att icke ytterligare skärpa motsättningen, icke dra in främmande trupper, där redan förut inbördeskrig rasar o. s. v.

Det nya i augustiavtalet var, att non-intentionspolitiken fick omfatta jämväl export av krigsmaterial — även export, som skedde från enskilda företag — till någon av de krigförande parterna i Spanien. Denna utvidgning kan i varje fall icke från svensk sida te sig som någon nyhet, ty svenska regeringen har i allmänhet i sin politik beträffande krigsmaterielexport följt den linje att inställa licenserna till länder, där inbördeskrig har rasat. Såvitt jag kommer ihåg, var det sista fallet, då det var uppror i Brasilien för några år

Ang. förhinderande av frivilligas deltagande i spanska inbördeskriget m. m.
(Forts.)

sedan. Även utfärdade licenser stoppas i dylika fall, på den grund, att svenska regeringen med tanke på det ansvar, som följer med att vårt land har en stor export av krigsmateriel, icke vill på något sätt bidra till att förlänga inbördeskriget i ett land. Sverige har alltså tagit samma ståndpunkt i fråga om inbördeskrig, oavsett om vi ha erkänt rebellparten som krigförande part eller icke, som i förhållande till ett vanligt internationellt krig, där vi också ha följt den linjen, att förbjuda krigsmaterielexport till bägge parterna, med undantag för sådana fall, då Nationernas förbund har direkt utpekat den ena parten som angripande.

Det är naturligtvis ett missförstånd, när herr Branting förklarade, att det skulle vara stridande mot folkrätten att underlåta att exportera krigsmateriel till en laglig regering. Svenska regeringen har aldrig uppfattat saken så, och såvitt jag vet ha heller inga andra regeringar uppfattat läget på detta sätt, utan betrakta det som sin fulla frihet att inställa en krigsmaterielexport även till lagliga regeringar, om de av politiska skäl och i fredens intresse ha ansett, att en sådan politik varit att anbefalla. Emellertid brukar ju kritiken mot interventionsavtalet mindre gälla dess innehåll än dess bristande iakttagande, och därvidlag är faktum obestridligt: avtalet har icke iakttagits. Det har skett överträdelser i mycket stor omfattning. I detta läge har då den frågan ställts för de olika länderna, om de inför dessa överträdelser borde uppgge hela non-interventionspolitiken eller om de borde gå den andra vägen och försöka att få den striktare iakttagen. Den förra vägen med allt vad det skulle innebära av kapplöpning i fråga om både frivilliga och krigsmateriel till bägge de krigförande parterna och alla de risker för freden, som en sådan politik skulle medfört, har icke ansetts kunna anbefallas av de regeringar, som ha tagit initiativet till non-interventionspolitikens utformning, alltså framför allt de franska och engelska regeringarna. De ha ansett sig icke böra uppgge försöken att i stället göra denna politik mera rigorös och att söka kontrollera avtalets efterföljande. Den franske konseljpresidenten, vars lojalitet både mot Spaniens framtid och den europeiska freden ingen kan ha något tvivelsmål om, uttalade i ett tal den 4 december, att non-interventionspolitiken, trots besvärigheter och överraskningar, minskat riskerna och farorna. Engelska regeringens representanter ha vid upprepade tillfällen givit uttryck åt samma uppfattning. Folkförbundets råd uttalade den 12 december i en resolution, vilken även godtogs av den spanske utrikesministern, att man borde göra interventionspolitiken så strikt som möjligt och sålunda ofördröjligen säkerställa en effektiv kontroll. Jag erinrar slutligen om att det i februari månad i år var inför den franska regeringens ultimatum, som London-kommitén satte i verket både kontrollplanen och förbudet mot frivilliga.

Beträffande kontrollplanen i och för sig tycks det inte råda någon meningskiljaktighet. Beträffande förbudet mot frivilliga är det klart, att det är en ovanlig åtgärd. Hittills har det inte — såsom utskottet också påpekar — ansetts vara stridande mot vare sig en korrekt neutralitetspolitik gentemot krigförande stater eller en strikt non-interventionspolitik gentemot länder, där inbördeskrig har utbrutit, att frivilliga tagit tjänst på ena eller andra sidan. Vissa länder ha sedan gammalt förbjudit sådant deltagande och även påbjudit den påföljden, att medborgare, som toge tjänst, skulle förlora sin medborgarrätt i eget land, men i regel har man ansett det vara en fullt tillåtlig privatsak, som staternas regeringar inte toge något ansvar för. Man kunde ju från början, när non-interventionsavtalet ingicks, inte räkna med att det skulle behövas någon särskild kontroll eller något särskilt förbud i fråga om frivilli-

Ang. förhinderande av frivilligas deltagande i spanska inbördeskriget m. m.
(Forts.)

gas anställning i de stridandes stridskrafter. Men erfarenheten har visat, att sådana frivilliga strömmat till i oerhörda proportioner. Man har visserligen mycket liten möjlighet att exakt uppskatta antalet. Jag tror man får vara litet försiktig, när man tar del av varjehanda pressrykten i det avseendet. I varje fall har det kommit stora skaror, och beträffande vissa länder är det ju inte möjligt att skilja på vad som är frivillig anslutning och vad som i grund och botten är en maskerad tvångskommendering.

I detta läge och för att täppa till alla luckor i non-interventionspolitiken har man alltså skridit till denna nya komplettering av avtalet, som innebär, att alla de anslutna länderna skola förbjuda frivilligas enrolling i stridskrafterna. Man kan naturligtvis säga, att detta är ett ingrepp i enskilda personers frihet att få offra sitt liv, om de så önska, för en idé, som är dem dyrbar. Men å andra sidan, om det verkligen är påkallat av fredens intresse och av vikten att få till stånd en generell överenskommelse, får man väl inte låta detta lilla fåtals individuella känslor spela så stor roll, att man skulle avstå från en lagstiftning för att de alltjämt skule få ge sig ut och ta tjänst i kriget. Jag anser att det vore att tillmäta dessa entusiasters individuella känslor och önskemål en alltför stor betydelse inför ett så viktigt och allvarligt avgörande som detta. Det finnes alltså enligt min mening goda skäl för de svenska statsmakterna att acceptera även lagförslaget angående de frivilliga.

Jag skall slutligen endast säga ett par ord om herr Nordborgs anförande. Jag påpekar först och främst, att det var ett misstag av honom, när han talade om att det var medlemskapet i Nationernas förbund, som hade vållat dessa kostnader och olägenheter för sjöfarten. Det är inte Nationernas förbund, som organiserar denna kontrollplan — tyvärr — utan en konferens av de europeiska staternas representanter i den s. k. London-kommittén. Jag skall inte på något sätt föregripa den prövning, som regeringen säkerligen, om anledning därtill uppstår, kommer att ägna de frågor, som han nämnde beträffande ersättning för kostnader o. d. för sjöfarten, men jag vill bara ge uttryck åt den reflexionen, att det väl är möjligt, att sjöfarten snarare får gagn än olägenhet av denna kontroll. För närvarande är sjöfarten på Spanien synnerligen osäker, och genom den kontrollanordning, som kommer till stånd, är det väl tänkbart, att även i andra avseenden en något ökad trygghet kommer att inträda i fråga om den lojala handeln på Spanien.

Ja, herr talman, jag har intet annat att tillägga än att yrka bifall till utskottets hemställan.

Enär herr statsrådet *Engberg* anmält sig vilja avlämna kungl. propositioner, avbröts nu behandlingen av det föreliggande utlåtandet.

Herr statsrådet *Engberg* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 138, med förslag till kungörelse om ändring i vissa delar av kungörelsen den 15 juni 1934 (nr 306) angående handel med farmaceutiska specialiteter;

nr 143, angående tomt för biskopsgård i Skara;

nr 150, angående personligt lönetillägg åt föreståndaren för gymnastiska centralinstitutet A. H. Johnsson m. m.; samt

nr 151, angående förvärv av Melltorps kraftstation i Horla socken jämte vissa distributionsledningar m. m.

Fortsattes överläggningen angående utrikesutskottets utlåtande nr 1.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Sedan jag hade mitt yttrande vid remissen av propositionen nr 125, och sedan herr Branting och jag väckte vår motion i anslutning till den kungl. propositionen, har det i hela den engelska pressen och därefter i den övriga europeiska pressen utan någon som helst dementi från något håll meddelats, att 10,000 man fullt utrustade italienska trupper för endast en vecka sedan landsatts i Spanien på insurgenternas sida från italienska krigs- och transportfartyg. Samtidigt meddelades i tongivande engelska tidningar, att under januari och februari landsatts inalles 60,000 fullt utbildade, med modernaste krigsmateriel försedda italienska soldater och 30,000 likaledes fullt utrustade tyska soldater, alla under eget befäl. Dessa trupper kunna väl icke kallas frivilliga? Av en passus i herr Undéns anförande framgick också, att han och utskottet icke heller betrakta alla dem, som från olika håll kommit till Spanien för att kämpa, såsom frivilliga i den mening vi tidigare ha använt detta ord. Snarare synes det innebära, att Spanien utsatts för en regelrätt *invasion* av reguljära trupper från Tyskland och Italien. Då detta skett, trots att dessa länder biträtt det tidigare non-interventionsavtalet, som sålunda brutits, så må man, synes det mig, ha rätt att med herr Branting fråga sig, om det nya avtalet kommer att hållas på ett hederligare sätt.

Det finnes i utskottsutlåtandet icke någonting, som antyder, att det skulle vara rimligt att tro, att det nya avtalet skulle hållas på ett bättre sätt än det tidigare, och man måste säga, att det är föga troligt, att de makter, som redan överskeppat hela arméer av egna trupper, skola lämna dessa i sticket, därest de skulle hotas av en allvarlig fara. För min del tror jag, att det förhåller sig så, att de fascistiska stormakterna hoppas på att vinna det spanska kriget, sedan de nu, mot det tidigare avtalet, överfört mycket vapen och mycket krigsfolk och därför nu gärna se, att den lagliga spanska regeringens möjlighet att köpa vapen och att få hjälp av verkligt frivilliga stoppas. Men att de själva, om det skulle knipa, skulle avstå från att t. ex. över Marocko eller genom luften, eventuellt via Portugal, som ju icke helt godtagit övervakningsplanen, sända ytterligare vapen och krigsfolk till Spanien, synes man tyvärr icke kunna hoppas, med hänsyn till vad som skett och vad som alltjämt sker. Jag ber i det avseendet att få hänvisa till det citat, som herr Branting nyss föredrog för oss från den italienska utrikesministerns sida. Därest även det nya avtalet skulle kränkas på samma sätt som det tidigare avtalet har kränkts, måste man väl, hoppas jag, givetvis utgå ifrån, att de övriga makterna även därigenom återvinna sin fulla obundenhet och att för Sveriges del Konungen begagnar sin rätt att före den 28 februari 1938 sätta den nu föreslagna lagen ur funktion, ty att vara med om en ren komedi, ett fullständigt bluffspel, som djupt måste sårå det allmänna rättsmedvetandet, kan väl icke vara meningen; och jag är övertygad om att utskottet lika litet som regeringen kan ha haft en sådan uppfattning. Här i Sverige äro vi säkerligen i allmänhet av den åsikten, att ett avtal måste hållas från ömse sidor, om det skall kunna äga bestånd.

Det är en annan sak, som det också är av vikt att få belyst i detta sammanhang. Abessinien:s frihet och oberoende ha gått förlorade genom ett erövringskrig, föregånget av ett fascistiskt penetrerande av landet. Den österrikiska författningen och Österrikes verkliga självständighet gingo förlorade genom en statskupp, som förberetts av en utanför stående fascistisk makt. Danzigs författning och inre frihet ha kränkts genom inblandning från nazistiskt håll. De av den lagliga spanska regeringen för en tid sedan publicerade

Ang. för-
hindrande av
frivilligas del-
tagande i
Spanska in-
bördeskriget
m. m.
(Forts.)

Ang. förhindrande av frivilligas deltagande i spanska inbördeskriget m. m.
(Forts.)

dokumenten från upprorets utbrott visa, att det fascistiska spanska upproret, som nu kallas inbördeskrig, organiserats även med hjälp av nazistiska krafter utom landet, ja, med andra staters direkta hjälp, och denna förberedande hjälp har, sedan upproret utbrutit, ökats med understöd av trupper och vapen. Om detta leder till att den lagliga spanska demokratiska regimen faller, som då i viss mån måste anse sig ha lämnats utan det rättsliga stöd, som den skulle ha rätt att kunna påkalla, enkannerligen av de demokratiska stormakterna och även av Nationernas förbund — är det då antagligt, att Spanien blir den sista i raden av demokratiska stater, som falla genom organiserandet av fascistiska uppror med stöd av fascistiska stater? Är det icke just nu något som förberedes i Tjeckoslovakien, i Frankrike och Belgien, och är perspektivet uteslutande ljus med avseende på Danmark? Måste vi icke fråga oss: Skall samma skådespel som i Spanien upprepas i dessa och andra länder, och skola demokratierna, en efter en, gå under genom utifrån organiserade uppror, som förvandlas till inbördeskrig och som man sedan söker att hindra från att sprida sig genom non-interventioner, som blott hållas av de demokratiska staterna, men icke av diktaturstaterna? Är ett inbördeskrig, sådant som det spanska, i själva verket mindre förödande än ett vanligt krig? En serie av inbördeskrig, som därtill ödelägga folkens frihet och självständighet, är ju lika med ett allmänt krig, ehuru genomfört i etapper. Om flertalet andra demokratiska stater på detta sätt gå sin undergång till mötes — skall då Sverige bli beståndande? Det synes mig, att här är en fredsfråga av utomordentlig vikt inkluderad, som vi icke kunna lämna alldeles oprövad.

Jag ställer dessa frågor till mig själv och oss alla, icke därför att jag anser, att den svenska regeringen i det läge, som nu är, kunnat handla på annat sätt än den gjort. Sverige kan icke driva en isolerad utrikespolitik. Men framtiden ter sig mycket mörk och olycksbådande, om icke de demokratiska staterna i världen och Nationernas förbund förmå ena och samla sig till verkligt skydd för freden och för den överallt hotade friheten, och särskilt gäller detta naturligtvis de nordiska staterna, som representera en verklig demokrati.

Jag har anfört detta som en bakgrund till det krav, som är ställt i den motion jag har framfört om en ändring i den kungl. propositionen i den riktingen, att fängelsestraff icke borde stipuleras för överträdelse av lagen om frivilliga till Spanien. Jag befarar, att det allmänna rättsmedvetandet i detta land skall stötas bort av en lag, som med vanärande straff belägger en på samvetets bud och övertygelsens kraft vilande hjälp åt den lagliga regeringen i Spanien i dess försvarskrig för freden och mot insurgenter och invasionsarméer, en insats i form av en tjänst som frivillig soldat med eventuellt livet som insats. Kan man icke tänka sig, att om några frivilliga svenska soldater i Spanien en gång återvända, de av den allmänna opinionen komma att hyllas, medan de av lagen komma att dömas till fängelse såsom förbrytare? Och hur långt vill man för en framtid sträcka detta prejudikat? Skola alla länder, som råka i Spaniens nuvarande läge i en framtid, av oss med hänsyn till frivilligfrågan bliva på samma sätt bemötta? Att blott ställa frågan är icke att begära något svar. Jag begär icke, att den frågan här skall besvaras.

Utskottet har icke närmare gått in på herr Brantings och min ovanberörda motion. Jag förstår delvis denna tystnad. Utskottet säger nämligen på ett ställe om lagförslaget, att »erinringar synas kunna göras mot utformningen av vissa av de föreslagna bestämmelserna», men med hänsyn till brådskan och lagens korta giltighetstid har utskottet endast gjort smärre påpekanden i ett par frågor. Jag beklagar denna brådska — den har ju varit nödvän-

Ang. förhinderande av frivilligas deltagande i spanska inbördeskriget m. m.
(Forts.)

dig — men jag är glad åt lagens korta giltighetstid, därest det skulle visa sig, att avtalet icke från alla sidor hålles. Jag hoppas, att till nästa gång de samlade demokratiska staterna skola ha funnit ut ett bättre medel att värna freden och folkens frihet och demokrati än fängelsestraff som hot över dem, som äro beredda att offra sina liv för denna frihet och självstyrelse. Att kriminalisera kampen för folkens frihet är ett svaghetstecken. Stormakterna, som nu leda oss in på dessa tidigare av oss okända vägar, äro kanske icke alltid de säkraste och mest oegennyttiga vägvisarna. Må de icke kunna leda oss alltför långt bort från egna gamla principiella och beprövade uppfattningar för att sedan kanske lämna oss i sticket.

Helst skulle jag vilja yrka rent avslag på förslaget, men då jag har ett stort förtroende för vår utrikesledning, och då jag anser, att vi i utrikesfrågor, om görligt och efter fri prövning, böra stå eniga, så ställer jag icke något avslagsyrkande, och jag ställer heller icke i detta ögonblick något yrkande om bifall till den av mig väckta motionen, då jag närmast har önskat att få tillfälle att framföra de synpunkter, som jag här framlagt. Jag vill understryka ytterligare, att den motion, som jag har varit med om att väcka, naturligtvis icke innebär något som helst misstroende mot utrikesledningen utan blott är ett uttryck för den växande oro och de farhågor för freden och folkens frihet och demokrati, som med varje dag gripa allt flera medborgare i detta land.

Herr Nerman: Herr talman! Jag har redan vid remissen av nu föreliggande proposition nämnt de principiella skäl, som tvinga mig att för min del rösta emot propositionen, och behöver därför inte bli utförlig nu.

Jag förstår väl regeringens svårigheter i det tysk-italienska kriget mot Spanien. De som representera en liten borgerlig stat, äro tyvärr bundna av sitt ansvar för den staten och för dess relationer och följa därför, mycket naturligt, vissa stormakter, i detta fall främst England, vars politik icke är avsedd att bistå folkfrihet eller överhuvud taget några ideella eller andliga värden, utan endast bevakar den brittiska kapitalismens egna krassa mammonsintressen. Det är tragiskt, när arbetarklassens ledande parti i regeringsställning skall tvingas att se statligt och diplomatiskt. Arbetarna — jag hänvisar exempelvis till den internationella transportarbetarfederationen — och småfolket överhuvud se inte så, se mera oförvillat mänskligt och mindre diplomatiskt. De se, hur i detta fall folkstyret, folkfriheten, ett helt stort folk prisges åt barbariets ruskigaste makter. De se, hur därvid de s. k. demokratiska staterna stå helt passiva, vägra ingripa till den överfallnes räddning och av hänsyn till de anfallande — nu alldeles som i fallet Abessinien — indirekt ingripa till de anfallandes förmån. Herr Undén sade någonting om att man ville undvika kapplöpning i fråga om intervention. Men jag frågar: när den ena parten i kapplöpningen från början utgår, vem vinner då? Det vet varje minsta pojke på Stadion. Herr Undén klargjorde också ganska tydligt, att den normala folkrätten i detta fall har frångåtts. Jag vill fråga regeringen och herr Undén: om det hade varit ett uppror av revolutionära arbetare i Spanien i stället för det, som nu är, hade regeringen då velat tillsammans med de andra staterna i Nationernas förbund arbeta för att man icke lade sig i saken, alltså för non-intervention? Jag tror det möjligen. Men jag tvivlar på att regeringen i så fall skulle ha haft några utsikter att få sin vackra strävan förverkligad.

Jag anser för min del, att Sverige borde ha hållit sig undan från hela non-interventionsspektaklet, vägrat vara med på förhandlingar med angriparna.

Ang. förhindrande av frivilligas deltagande i spanska inbördeskriget m. m.
(Forts.)

som man vet icke hålla vad de heligt lova, bibehållit de normala affärsförbindelserna med Spanien — även vapenleveranserna — skickat pansarbåtar att skydda den svenska handeln — det finns ju ett försvar! — och därtill i Nationernas förbund gjort starka påtryckningar för maktåtgärder mot angriparna i stället för att formellt behandla bägge parterna som likaberättigade. Sverige är en liten stat, det är sant. Men man talar ju ofta om hur manhaftigt det lilla Sverige betett sig i historien. Jag erinrar om Odhners historia, där en mot tio ställdes och mycket annat sådant. Sverige lär ju under både Gustav II Adolfs och Karl XII:s regering ha gått ut i rättens intresse. Det parti jag representerar, som har en fri ställning, som varken är indirekt beroende av England eller direkt av det f. d. leninistiska Sovjet, vi som inte äro statligt likriktade utan ännu kunna yttra oss som internationalistiska socialister, vi vägra att vara med om en lagstiftning, som stämplar frivilliga hos det överfallna spanska folket som brottslingar, en lagstiftning som principielt belägger en hjältegärning som Olle Meurlings med böter och fängelse.

Jag kan också förstå svårigheten för herrar Branting och Ström i det nuvarande läget. Det framgår tydligt, att deras hjärtan icke äro med regeringen och utskottet. Av hänsyn till sitt parti och sin regering söka de få till stånd en kompromiss, där straffet inskränkes till enbart böter. Men vore det inte bättre att stå klar för sitt socialistiska samvete, även om regeringen tycker illa vara?

Ytterligare ber jag få till protokollet uttala min förvåning över att regeringen redan innan riksdagen har givit den fullmakt, som nu kommer att ges, själv har börjat tillämpa den lag, som här skall voterats. Jag är inte nog juridiskt hemmastadd för att bevisa, att här föreligger en åtgärd i strid mot grundlagen. Jag vågar därför inte göra en direkt beskyllning, men jag har den uppfattningen, till dess man bevisar mig motsatsen. Och mot demokratien är, såvitt jag förstår, handlingen i varje fall en direkt förbrytelse.

Vid remissen förklarade utrikesministern, att man inte får se med någon känslobetoning på den här frågan. Jag ser för min del på den ytterst nyktert. Här gäller det emellertid inte en liten exportaffär mellan Spanien och Sverige. Här är det fråga om någonting helt annat och mycket större, och vi få inte bli så diplomatiskt känslolösa, att vi glömma bort det mänskliga och tappa förmågan att harnas över barbari och våld och börja underhandla med våldsmakterna. När den borgerliga demokratien inlåter sig på det, då säljer den sin själ. Och det gör tyvärr den borgerliga demokratien, när det gäller. Och därför kommer den att gå under.

Jag yrkar, herr talman, bifall till motionen 425 i andra kammaren om avslag på den kungl. propositionen, vilket samtidigt innebär avslag på utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Herr talman! Nu föreligger inför kammaren för första gången ett betänkande av *det nya utrikesutskottet*. Därmed ha vi blivit frigjorda från den spärrfästning mot upplysningen åt riksdagen och det svenska folket i utrikespolitiska frågor, som var inrättad genom den s. k. utrikesnämnden. Vidare äro vi befriade, riksdag och folk, ifrån det främlingskap för utrikespolitik, som kännetecknade de tillfälliga utskottens, konstitutionsutskottets och statsutskottets utlåtanden under senare tider i dessa frågor. — Jag vill dock göra undantag i ett fall för konstitutionsutskottet. Det har nämligen i viss mån uttalat sig för ett närmande från Sveriges sida till de tre baltiska staterna på andra sidan havet.

Ang. förhindrande av frivilligas deltagande i spanska inbördeskriget m. m.
(Forts.)

Jag ser också med tillfredsställelse, att det nya utrikesutskottet i känslan av sitt ansvar och förmodligen också i följd av intresse för våra förhållanden till främmande makter, nu börjar diskutera eller åtminstone ägna dem något utrymme i motiveringarna.

Mer kan man inte begära till en början. Jag motser inte under den närmaste framtiden, att utrikesutskottet skall ge uttryck för vad jag hoppas på — såsom storsvensk, skulle jag nästan vilja säga — nämligen en ny utrikespolitik för oss skandinaver, byggd på gamla sanningar. Eller med andra ord, att utskottet skall avstå från att hängiva sig åt den europeiska synvillan, att man kan avskaffa krig och minska eller avskaffa rustningar med bibehållande av deras huvudsakliga orsaker. Men allting kan inte vinnas på en gång, allra minst med parlamentarism, och därför är jag i alla fall glad över det här utskottsbetänkandet.

Emellertid finnas ju hakar i den nuvarande situationen, vilka den, som är människovän och jag vill också säga djurvän, anser böra förbjuda oss att på det föreslagna sättet stanna som stumma åskådare vid de spanska landgränserna och sålunda även i detta fall ge oss hän åt det europeiska folkförbundets princip att inte blanda sig i en stats inre angelägenheter. Frågan om befrielsen för de förtryckta färgade folkslagen i Asien och Afrika från europeiska eller andra vita stormakter blir således enligt detta betraktelsesätt bara en inre angelägenhet för den härskande staten och den behärskade nationaliteten. Därmed är också krigstillståndet fastslaget för oöverskådliga tider i världen liksom även vår rustningsskyldighet.

Vi kunna till att börja med enligt min mening inte stanna vid spanska gränsen och utan något försök till protest finna oss i den ohyggliga människoslaktning, som nu förekommer i Spanien på grund av de inre förhållandena. Vi pacifister måste betona detta även på den grund, att vi icke vilja, att vårt stillatigande i denna fråga skall få anses utgöra något slags prejudikat på medgivande att den sociala klasskampen så småningom i de olika länderna skall utspelas på detta sätt. Vi anse, att åtminstone skandinaverna skola gå i spetsen för att hävda, att någonting sådant inte får ifrågakomma.

För detta ändamål har jag, såsom utskottet så riktigt framhållit, i min motion gått utöver ramen för den framlagda propositionen. Det har i det avseendet framställts tre yrkanden i motionen. Utskottet har också inlåtit sig med en viss motivering på varje yrkande, i motsats till konstitutionsutskottet tidigare, som endast brukade förklara, att vad Lindhagen föreslagit i sådana fall är icke praktiskt och alltså avstyrkes det. Gudskelov att vi nu omsider äro kvitt denna motivering från vårt ledande författningsutskott i utrikesfrågor.

Det första yrkandet i min motion avser, att vi skola göra propaganda för och taga initiativ, såvitt på oss ankommer, till att enahanda skydd för fångna kombattanter i Spanien kommer till stånd genom internationellt avtal, som är stadgat för nationalkrig. I det avseendet är en bestämd invändning att göra mot utskottets motiveringar, som endast gå ut på att vi skola vänta på att det kommer av sig självt eller, i överensstämmelse med svensk utrikespolitik, vänta på att man gör någonting på andra håll.

Jag fick själv i uppdrag år 1918 av en liberal regering att fara till Finland under inbördeskriget där för att söka, åtminstone såvitt rörde den röda regeringen, åstadkomma en överenskommelse, att de fångar, som tagits i inbördeskriget, skulle behandlas på samma sätt som fångar tagna i ett nationalkrig. Det gällde då några vita svensktalande trupper, som voro utdrivna på de yttersta skären utanför Borgå i Finska viken och som enligt inbördes-

Ang. förhindrande av frivilligas deltagande i spanska inbördeskriget m. m.
(Forts.)

krigets lagar voro förutbestämda att till sista man nedgöras antingen såsom fångar eller i strid.

Efter överläggningar med den röda regeringen i Helsingfors vanns fullt tillmötesgående för den svenska ståndpunkten. Detta kanske även därför att det var en regering och därtill en grannlandsregering, som tagit detta initiativ. Det hela slutade med att i en fyrmästarestuga på ett skär längst ute i havet, uppfylld med röda gardister och ett par, tre av deras anförare, undertecknades ett kontrakt om, att de till undergång bestämda vita soldaterna i närheten skulle behandlas såsom krigsfångar enligt nationalkrigens regler och, än mera, att de skulle interneras i Helsingfors under kontroll av den svenska legationen. Så skedde också. Ett biträde var utsett åt mig — det var dåvarande attachén vid svenska beskickningen i Helsingfors Malmar — och han fick ta den första dusten, innan jag hann komma fram.

Det går således an att ta initiativ och vinna effekt därav. Men det blir ingen effekt av att säga, att man önskar, att det eller det måtte ske, och att sedan lägga armarna i kors.

Nu säger utskottet om första yrkandet i motionen: »Vad först angår motionärens önskemål angående en humanitär aktion för åstadkommande av större skonsamhet vid behandlingen av *krigsfångar och politiska fångar*, är utskottet liksom motionären av den uppfattningen, att intet bör underlätas som kan leda till en humanisering av det pågående inbördeskriget.» Jag lägger därvid, herr talman, särskild vikt vid orden »*intet* bör underlätas».

Så fortsätter utskottet: »Enligt vad känt är, ha ock från olika håll» — det vore intressant att få veta, vilka håll det är — »försök gjorts att få till stånd utväxling av fångar eller eljest överenskommelser mellan de stridande parterna om mildare behandling av fångar. Dessutom ha *démarches* i humanitärt syfte av mera begränsad omfattning företagits från utländska regeringars sida.» Därav framgår, att med de där »olika hållen» inte avses någon regering, utan regeringarna ha, såsom det står, bara tagit initiativ i mera begränsad omfattning. »Vissa av dessa försök», heter det vidare, »ha medfört partiella resultat.» Vilka försök och vilka resultat?

Så kommer då utskottets slutkläm: »Utskottet finner det naturligt, att svenska regeringen upprätthåller kontakt med andra regeringar och är beredd att vidtaga eller medverka till åtgärder i humanitärt syfte, som synas vara ägnade att leda till positiva resultat. Vad menas med kontakt med andra regeringar? Det borde enligt motionärens mening ha stått, att den svenska regeringen är beredd att ta initiativ till att även andra regeringar eller, om inte de vilja, vi skandinaver ensamma göra sådana ingripanden i humanitärt syfte, som äro påkallade. Jag tror också, att det där alltför myckna tjänandet under stormakternas utrikespolitik — som visserligen är oundgängligt för oss, för att vi i vår mån skola kunna bidra till att intet världskrig inträffar — och detta litande på stormakternas initiativ är en oriktig inställning, såsom jag även hade anledning att i går i interpellationsdebatten framhålla gentemot Sändlers svar i en mot min uppfattning stridande riktning. Ty när det är fråga om andliga verkligheter och inte om krigets våld, är det givet, att stormakterna inte äro färdiga ännu att ge sin själ åt sådana strävanden. De små, kolonilösa staterna ha större inneboende förmåga att träda fram med sanningsmakt. Och därför tror jag, att om de tre skandinaviska staterna komme med initiativ och detta organiserades förstärkt — konciliant och på samma gång energiskt — skulle ett resultat kunna vinnas. Det är så jag skulle vilja organisera den här saken, om jag hade makt därtill. Utskottet har skrivit, att »*intet* bör underlätas», men ändå tar utskottet avstånd från det.

Ang. förhinderande av frivilligas deltagande i spanska inbördeskriget m. m.

(Forts.)

Vidare har jag trott, att man borde försöka förmå de båda parterna i det spanska inbördeskriget att avstå från *mord på icke-kombattanter*, som med eller utan skäl misstänkas för ett motsatt politiskt åskådningssätt. Jag förmodar, att utskottet avser dessa, då det, som ovan sagts, talar om politiska fångar. Men det gäller ju inte några fångar, när man — på båda sidor — genom besök icke minst nattetid i hemmen plockar ihop en del människor, som med rätt eller orätt misstänkas ha en motsatt politisk åskådning, och sedan föser ihop dem och skjuter ned dem, så många man lyckats på en gång få tag i. Gentemot detta sätt på båda sidor att föra ett inbördeskrig borde de tre skandinaviska regeringarna, om ingen annan vill göra det, gå i spetsen för ett framträdande för en humanism även på detta område i världen. Om den saken säger utskottet som sagt, att man skall hålla sig i kontakt med andra regeringar. Jag vill då förordna, att den kontakten också upptas först och främst med Danmark och Norge och inte med en eller två i situationen partiska stormakter.

För det tredje har i motionen ifrågasatts intervention i syfte, att *den slutliga spanska konstitutionen* efter vunnit andrum uppbygges på hela spanska folkets omröstning, på sätt som skett exempelvis i Sönderjylland och Saar. Om detta säger utskottet, att utskottet vill »fästa uppmärksamheten vid att möjligheterna till en medlingsaktion tidigare prövats». Sålunda »ha brittiska och franska regeringarna i december förra året tagit initiativ till en internationell medlingsaktion». Den måtte tydligen ha misslyckats, jag vet inte varför. Det kanske berodde därpå, att de brittiska och franska regeringarna uppfattades stå mer eller mindre på den ena partens sida och att initiativet inte understöddes även av de tyska och italienska regeringarna. En sådan ensidig intervention kunde inte väcka något särskilt förtroende, och därför är det förmodligen litet värde i detta av utskottet gjorda åberopande.

»Vidare har helt nyligen Frankrikes utrikesminister i ett anförande i deputeradekammaren givit uttryck åt förhoppningen» — tänk så förhoppningsfullt! — »att få ett slut på den spanska konflikten genom en medling», fortsätter utskottet. Där ha vi återigen den svenska utrikespolitikens uppblickande till stormakternas initiativ och avvaktan på alla andras initiativ i stället för att också ta ett eget. Det sker inte alltid, förstås, men åtminstone i sådana här fall. Utskottet slutar också följdriktigt i överensstämmelse med vår även av riksdagens väldiga majoritet efterhärmat utrikespolitik: »Utskottet anser ett särskilt initiativ från svensk sida i denna fråga icke påkallat.» Det är just ett sådant, som erfordras, vill jag säga utskottet.

Men det initiativet bör inte tagas bara av oss, utan det bör tagas från svensk, norsk och dansk sida. Det är de skandinaviska länderna, som ha kallelsen att gå i spetsen för humanismen i världen, och göra vi inte det, ha vi svikit vår kallelse.

Det må också erinras om att regeringens ecklesiastikminister Engberg för ett par år sedan höll ett tal i Göteborg. Där sade han ifrån, att varje nation bör skaffa sig »en kallelse i historien». Och därtill hade det svenska folket alldeles särskilda förutsättningar, trodde han. Det här sättet att gå fram, som nu från regeringens och utskottets sida föreslås, står just inte i någon överensstämmelse med Engbergs stolta uppfattning om nutidens svenskar. Och jag hoppas därför, att utrikesministern med blandade känslor avlät den här propositionen, som inte har någon bakgrund i svenskt initiativ till en svensk framstöt i världen.

Jag skulle egentligen sluta med att yrka de initiativ av riksdagen, som i motionen påkallats. Vikten av dem har emellertid framhållits i min motion och genom vad nu anförts. Och det lönar sig inte, herr talman, att framställa

Ang. förhinderande av frivilligas deltagande i spanska inbördeskriget m. m.
(Forts.)

något yrkande om den saken. Ty då kanske jag skulle bli nästan ensam att rösta för det i kammaren, och då få alla kåsörer i landet tillfälle att förtjäna en femma på det. Och sedan kan man ju på förevarande område inte uträtta någonting värdefullt vidare i detta land.

Men jag kan inte underlåta att göra ett annat yrkande i anslutning till min motivering. Jag trodde, att Ström och Branting skulle yrka bifall till sin motion om att straffet i denna lag skulle inskränkas till dagsböter. Det kunde jag emellertid inte heller varit med på. Ty fängelsestraff måste ock finnas att tillgripa, när det gäller energiska värvningar. Om man uteslöt det, skulle vi ju omyndiggöra regeringens avsikt att träffa särskilt den organiserade värvningen. Men jag måste som sagt ställa mig tveksam till, huruvida i detta fall bör göras det undantag, som i våra strafflagar sällan förekommer, nämligen att frihetsstraffet sättes främst såsom det primära, det som i första hand skall ådömas, under det att bötesstraffet får komma i andra hand. Det ligger sålunda en humanism också i att sätta dagsböterna främst i straffskalan. Det har Ströms anförande givit en belysning av, och jag kan inskränka mig till att i det avseendet åberopa honom.

För detta åskådningssätt talar också min uppfattning, att vi skola gå i spetsen för humanismen. Ty då vilja vi inte föreskriva det hårdaste straffet för enstaka entusiaster för den ena eller andra riktningen, vilka ändå bli motade på många andra sätt genom den föreslagna lagen. Det är tillräckligt, att de stora, organiserade värvningarna, som omtalas i första och andra paragraferna, ha hotet om fängelsestraff i bakgrunden. Ur humanistisk synpunkt och i enlighet med svensk lagpraxis bör sålunda enligt min mening fängelsestraffet ej få gå först och vara dominerande.

Jag yrkar således, herr talman, att de i 1 och 2 §§ förekommande orden »straffes med fängelse i högst sex månader eller dagsböter» utbytas mot »straffes med dagsböter eller fängelse i högst sex månader». Då komma dessa paragrafer också i kongruens med den formulering, som återfinnes i 3 §; sedan finnas ju även paragrafer, som tala om endast dagsböter. Utöver detta, herr talman, har jag för dagen intet yrkande.

Herr Lindley: Herr talman! Även jag har den uppfattningen, att det föreliggande förslaget i realiteten innebär, att vi skulle deltaga i en internationell pantomim. Man motiverar vårt deltagande med att vi därigenom skulle försöka hjälpa till att förhindra uppkomsten av ett nytt krig. Förbudet mot vapenleveranser motiverades och försvarades av herr Undén. Jag skall inte just nu ingå så mycket på den frågan. Men det skulle vara mycket intressant att få höra några av de ledande på högernsida yttra sig om det spörsmålet. Riksdagsprotokollen innehålla en hel del mycket intressanta uttalanden från det hållet i detta ämne, framför allt i sammanhang med det finska inbördeskriget. Och högertidningarna ha under många, många år hållit på att tala om den förföljelse, som de frivilliga i Finland blevo utsatta för från arbetarklassens sida i vårt land. Det skulle vara mycket intressant att få höra vad man nu har att säga i detta spörsmål. Men jag gissar, att ingen på det hållet kommer att yttra sig i dag.

De spanska arbetarna kunna inte förstå den ståndpunkt, som de demokratiska länderna ha intagit i detta fall. Jag var helt nyligen på en internationell konferens — ett exekutivsammanträde i transportarbetarnas internationella organisation — vid vilken en spansk representant var närvarande. Han är en man, som jag hyser ett oerhört stort förtroende för, en lugn och san-
sad man, som, det må jag säga, fullt ut kan jämföras med de bästa vi ha

Ang. förhindrande av frivilligas deltagande i spanska inbördeskriget m. m.
(Forts.)

inom arbetarklassen i vårt land. Han kunde för sin del inte förstå, hur vi i de demokratiska länderna kunde finna oss i att hindra den spanska regeringen att skaffa sig försvarsmedel mot en militär junta, som lagt beslag på all krigsmateriel och som på det sättet försöker tvinga den övriga befolkningen att underkasta sig en fascistisk regim. Vi kunna ju läsa dagligdags i tidningarna, hur man med hjälp av förstörelsemedel, som ursprungligen funnos att tillgå och som en del fascistiska och nazistiska länder sedan ställt till vederbörandes förfogande, bringar om livet oskyldiga kvinnor och barn, som mördas i tusental. Hade de här händelserna inträffat för 40 år sedan, så tror jag, att den uppfattning, som jag hyser, skulle ha drivit också mig till att skynda till Spaniens hjälp och vara med bland de frivilliga. För 40 år sedan skulle jag nog inte ha tvekat ett enda ögonblick, utan jag skulle ha givit mig i väg för att försöka hjälpa till med att försvara den frihet, som Spaniens arbetare nu ha, mot de fascistiska övergreppen. Jag skulle alltså då ha riskerat fängelsestraff enligt den nu föreliggande kungl. propositionen för mitt deltagande.

Jag tänker mig också t. ex., att några svenska fartyg gå in i en spansk hamn för att lossa eller lasta — kapten Nordborg har allaredan varit inne på den frågan. Då finnes inte någon möjlighet att förhindra, att en man hoppar i land, med syfte att försöka hjälpa den lagliga regeringen att bekämpa upprorsmännen. När han sedan kommer tillbaka till Sverige, så skall man enligt svensk lag sätta honom i fängelse för detta brott mot svensk lag. Och det är vad vi nu skola gå med på att lagstifta om. Jag kan inte följa detta förslag.

Jag blev förvånad över herr Ströms uraktlåtenhet att yrka bifall till sin och herr Brantings motion om borttagande av eventuellt fängelsestraff. Herr Lindhagen yrkade bifall till förslaget om fängelsestraff. Det tyckte han var riktigt. Om t. ex. nu en människa på grund av rättrådighet — ty det måste verkligen betraktas som rättrådighet att bekämpa fascismen i Spanien — om nu en man offerar sig själv och riskerar sitt liv för detta, så skall han, om han kommer tillbaka, sättas i fängelse härför. Och det vill herr Lindhagen rösta för, och en hel del andra socialdemokrater likaså. Jag kommer inte att göra det. Inte under några förhållanden vill jag göra det.

Att herr Ström här inte yrkat bifall till sin och herr Brantings motion, beror på ingenting annat än bristande förtroende till framför allt socialdemokraterna. Naturligtvis kommer man på högerhåll att rösta för utskottets förslag och glömma sin förut intagna ståndpunkt beträffande Finland, men jag anser, att detta förslag är fullständigt felaktigt, och det är därför, som jag för min del tar mig friheten att yrka bifall till herrar Ströms och Brantings motion beträffande denna fråga.

Herr Åkerberg: Herr talman! Jag tror inte det finnes någon anledning att låta den här debatten svälla ut till någon stor utrikespolitisk debatt. Inte tror jag heller, att det finnes någon anledning att följa herr Lindleys anmaning att vådra våra sympatier och antipatier i det inbördeskrig, som försiggår där nere i Spanien. Vårt land befinner sig här, kunna vi säga, i ett tvångsläge. Vi kunna dess bättre också säga, att det beslut, som vi fatta, blir av huvudsakligast moralisk betydelse. Inte förty anser jag, att det beslutet är en naturlig sak. Sveriges vägran att deltaga i en sådan här aktion skulle i allmänhet uppfattas som ett tillkännagivande av att vårt land har för avsikt att föra någon alldeles speciell och egen politik i frågan om det spanska inbördeskriget. Det skulle vara ägnat att draga uppmärksamheten till vår hållning på ett sätt, som inte vore önskvärt.

Ang. förhindrande av frivilligas deltagande i spanska inbördeskriget m. m.
(Forts.)

Herr Branting nämnde något om att när avtalen inte respekteras, så är det bäst att återgå till de verkliga rättsreglerna på området. Jag kunde inte uppfatta hans yttrande på annat sätt än att han menade, att vårt land skulle förbehålla sig frihet att exportera vapen till den lagliga spanska regeringen. Det är klart, att en sådan hållning från vår sida skulle kasta oss in i en konflikt med non-interventionsmakterna. Jag behöver inte för kammaren klargöra innebörden av en sådan politik. Det är en sak, som jag tycker det inte har tillräckligt tryckts på här i debatten, nämligen att denna non-interventionspolitikens mål ju är att söka förhindra, att denna inbördestvist i Spanien utvecklar sig till ett allmänt krig mellan Europas makter. Man kan väl knappast tänka sig något annat alternativ till denna politik än en politik, som komme att utveckla sig till ett väpnat inskridande inte bara från Italiens och Tysklands sida utan också från åtminstone de övriga stormakternas sida. Och då ha vi ånyo det europeiska för att inte säga världskriget över oss. Det förefaller, som om i jämförelse med detta fasansfulla perspektiv allting skulle kunna anammas såsom både möjligt och billigt. Herrar Branting och Ström slå in öppna dörrar när de gissla den politik, som har förts från vissa maktens sida, kanske från alla maktens. Dessa avtal ha inte respekterats. Hela denna non-interventionspolitik har hittills utvecklat sig till en komedi. Men man bör ju beakta, att detta nya avtal inte bara innebär en utvidgning eller skärpning av de överenskomna bestämmelserna, utan det innebär också ett sista försök att vinna respekt för de avtal, som ha ingåtts. Under sådana förhållanden och då ju en allmän avslutning till avtalet är förutsättningen för att det skall allmänt respekteras, så anser jag, att Sveriges deltagande i detta avtal är en naturlig sak.

Det är klart, att det kan gå på samma sätt nu som det har gått förut. Herrar Branting och Ström grubbla över vad som skulle ske, om i fortsättningen detta avtal respekterades lika dåligt som de förra. Jag tror inte, att vi ha någon anledning att i dag hemfalla till grubbel över den politik, som vi i så fall komme att föra. Dess bättre har ju saken kanske för vår egen del inte så stor betydelse, men skulle komedien fortsätta, så ankommer det ju på regeringen att taga det initiativ från vår sida, som bleve erforderligt. Jag är för min del säker på, att regeringen kommer att handla på det rätta sättet.

Det är alltså icke några krassa mammonsintressen, såsom herr Nerman uttryckte sig, som regeringen har följt, då den har framlagt denna proposition. Det är ju lätt att kritisera en sådan politik. Det är lätt att kritisera straffbestämmelser och allt sådant, om man intager en lidelsefull ståndpunkt i själva den fråga det gäller. Men det är också — det framgår ju av vad herr Nerman anfört — svårt att peka på vad man skall göra i stället. Det enda herr Nerman hade att komma med var, att vårt land borde ha hållit sig borta från den här saken. Ja, det kunde vi ha gjort, men vad hade de spanska arbetarna, den spanska regeringen vunnit med det? Non-interventionspolitiken är ju i alla fall ett försök att hindra denna brand att bli en världsbrand. Att sitta med armarna i kors kan ju vara en Hans Brask-lapp för herr Nerman och även för mig och för andra, men jag tror jag måste säga, att det är inte den ansvariga politik, som situationen kräver även av oss.

Eftersom det här inte gäller att taga ställning till eller mot i en viss fråga eller deklarerar sina sympatier eller antipatier i detta inbördeskrig, utan att handla under ansvar, så ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utrikesutskottets förslag.

Herr Branting: Herr Ström försatte mig i ett något brydsamt läge. Jag hade väntat, att han skulle yrka bifall till vår motion. Det är just därför, att

Ang. förhindrande av frivilligas deltagande i spanska inbördeskriget m. m.
(Forts.)

det förhåller sig så, som herr Åkerberg nyss påpekade, då han sade, att vårt ståndpunktstagande har huvudsakligen moralisk betydelse, som jag för min del *inte* finner det möjligt att gå med på bestämmelserna om fängelsestraff för frivilligt deltagande. Jag vill därför, herr talman, hemställa om bifall till herr Ströms och min motion, vilket yrkande ju redan blivit framställt av herr Lindley.

Det kan i detta sammanhang något erinras om vad som förekommit förut i historien i fråga om frivilligt deltagande i krig. Det har väl aldrig varit på det sättet, att detta ansetts såsom brottsligt. Hela världen beundrade på sin tid lord Byrons hjältemodiga deltagande i det grekiska befrielsekriget, som ändå formellt sett var ett uppror. Och jag erinrar om hurusom en mängd svenskar frivilligt deltog t. ex. i boerkriget.

Medan jag har ordet, skall jag säga något till svar på herr Undéns yttrande. Han gjorde gällande, att det skulle vara ett missförstånd, om man hade den uppfattningen, att det beslut, som fattades i augusti, skulle strida mot folkrätten — beslutet om att plötsligt avstänga Spanien och spanska regeringen från tillgång till vapen och alltså från möjlighet att försvara sig gentemot upprorsmännen. Jag vill inte härvidlag gå in på en diskussion, som kanske kan vara svår nog men så mycket kan väl herr Undén medgiva, att *om* vapenexport hade förekommit till spanska regeringen i enlighet med förut gällande praxis, så hade detta icke varit någon folkrättsstridig linje, utan en fullkomligt tillåten åtgärd.

Den *reella* grunden till mitt ståndpunktstagande i denna fråga, herr talman, är inte, att jag därvidlag känt mig särskilt bunden av de eventuellt giltiga eller ogiltiga juridiska reglerna, utan det är den djupa övertygelsen, att det beslut, som i augusti fattades internationellt — och för vilket jag inte gör någon här i styrande ställning ansvarig — det innebar i realiteten, att *inbördeskriget förlängdes* och att därmed *faran för den internationella freden ökades*. Jag menar med andra ord, att om spanska regeringen i augusti hade fått möjlighet att på normalt sätt i utlandet förskaffa sig försvarsmedel, då hade detta spanska inbördeskrig nu varit slut! Då hade ordningen återställts, då hade demokratin varit räddad, och då hade faran för den europeiska freden varit avvärd.

I sammanhang med herr Åkerbergs yttrande får jag kanske säga ett par ord. Han framhåller non-interventionspolitiken såsom ett försök att »rädda freden». Ja, det är naturligtvis ingen människa, som inte uppskattar, att sådana försök göras. Men tvisten rör sig ju om, huruvida detta försök var den rätta vägen. Föregående talare ha redan varit inne på konsekvenserna av denna politik. Man frågar sig, om den europeiska freden nästa gång skall räddas genom att man isolerar Tjeckoslovakiet, eller om man nästa gång skall rädda den europeiska freden genom att avstänga Danmark eller något annat land från försvarsmöjligheter?

Herr Lindhagen: Ja, herr talman, jag begärde ordet endast i anledning av det oerhört impulsiva angrepp, som just min vän Lindley — vi, som alltid varit så goda vänner! — riktade för första gången i min lilla världshistoria mot mig just nu. Han är ju inte jurist, så jag förlåter honom. Jag har yrkat just en möjlighet för herr Lindley att få sina idealiserade klienter skyddade, genom att sätta dagsböterna först i straffskalan. Vilken jurist som helst vet, att då blir detta det normala straffet. Men om man på samma gång, liksom herr Lindley, vill vara lojal mot regeringens förslag och inte yrka bifall till herr Nermans yrkande — vilket vore mera konsekvent med herr Lindleys utbrott nyss, men detta skedde väl i ojuridisk överilning, kan jag

Ang. förhindrande av frivilligas deltagande i spanska inbördeskriget m. m.
(Forts.)

tro — så äro vi ju på samma linje. Vi båda vilja inte gärna ha sådana här lagstiftningar med fängelsestraff i täten såsom det förnämligaste hotet mot idealister.

Jag har å andra sidan ytterligare motionerat om, att vi inte böra såsom nu föreslagits stanna vid det olyckliga landets gränser. Något aktivt bör frestas även för att hindra eller mildra de gräsliga blodsutgjutelserna. Mitt inre åtminstone är i uppror inför ett sådant skådespel.

Men för att återgå till det förra ämnet så synes mig, att om man bara förordar dagsböter, så äventyras ju effektiviteten av hela förslaget. Om enskilda entusiaster vilja fara och kunna komma in trots alla spärranordningar, så skulle jag verkligen inte vilja giva dem annat straff än dagsböter, men mot en organiserad värvning, bakom vilken kanske stora makter stå, och som hotar effektiviteten av förbudet, fordras det väl i bakgrunden också ett fängelsestraff. Jag menar, att skall man nu kompromissa — regeringen har enligt min uppfattning inte kunnat föreslå något annat, om den menat allvar med sitt förslag att bidraga till att söka hindra ett europeiskt krig — så kan jag för min del inte taga avstånd från att fängelsestraff för den stora värvningen, som äventyrar effektiviteten, också finnes med, men på det rätta stället.

Jag trodde, att detta var ett sådant kompromissförslag, som vi alla skulle kunna ena oss om. Men å andra sidan är det väl bra mycket redigare att yrka bifall till herr Nermans förslag om man, som Lindley, har fått den inställningen, att man visserligen bör slå vakt om regeringens förslag men på samma gång göra detta senare ineffektivt.

Herr statsrådet **Westman**: Det är lätt förklarligt, att vid ett tillfälle som detta känslor och tankar, som röras upp av de stora händelserna i världen, komma till uttryck, men så vitt jag kan finna, föreligger det inte någon anledning från regeringens sida att med anledning av den proposition, som nu behandlas, upptaga någon allmän utrikespolitisk debatt. Jag kan emellertid inte underlåta att i förbigående säga, att jag för min del inte delar den pessimistiska uppfattning om de demokratiska staternas framtid här i världen, som kommit till uttryck under debatten. Och jag skulle också med anledning av det anförande, som hölls av min gamle vän Charles Lindley, som i hög grad såg det problem, vi nu diskutera, genom ett temperament, vilja säga, att man kan förstå, att till och med den spanske utrikesministern Del Vayo i Genève anslöt sig till non-interventionspolitiken inför det perspektivet, att från båda sidor skaror av frivilliga och massor av krigsmateriel skulle sändas till Spanien. Den moderna tidens förstörelsemedel äro ju helt andra än vad de voro på den tiden, då herr Lindley var ung, och ur det spanska folkets synpunkt måste man naturligtvis rygga tillbaka för den förstörelse för detta folk av liv och egendom, som skulle ha blivit en följd, därest icke non-interventionspolitiken hade trätt emellan.

Jag har begärt ordet huvudsakligen för att säga några ord med anledning av utskottsutlåtandet. Det bör ju föreligga full klarhet rörande regeringens hållning i denna sak, och med anledning därav anser jag, att det bör förklaras, att från regeringens sida finnes ingen som helst erinran att göra mot vad utskottet anför i sitt utlåtande. Vad utskottet där säger rörande tillämpningen av lagen överensstämmer fullständigt med regeringens avsikter.

Jag ber att härtill endast få lägga det uttalandet, vad särskilt sjöfarten beträffar, att det givetvis skall vara regeringen angeläget att vid utarbetandet

Ang. förhindrande av frivilligas deltagande i spanska inbördeskriget m. m.
(Forts.)

av de tillämpningsbestämmelser, som röra sjöfarten, se till, att dessa bestämmelser så avfattas, att den svenska sjöfarten icke kommer i en missgynnad ställning.

Herr Lindley: Herr talman! Det finnes ju allaredan nu i strafflagen bestämmelser om straff för dem, som organisera dylik värvning. Här är det ju bara fråga om de enskilda individer, som eventuellt skulle kunna deltaga i detta inbördeskrig i Spanien, och nu äro ju alla vägar dit täppta. Man kan ju inte komma över Frankrike, ty gränserna äro stängda. Alltså föreligger det mycket, mycket liten fara för att några svenska medborgare skulle kunna nå Spanien. Varför behöva vi då ovillkorligen stifta en lag, som på sin höjd kan träffa några få sjömän, som eventuellt skulle kunna rymma från fartygen, och vilka när de komma tillbaka, skulle sättas i fängelse? Är det nödvändigt? Jag kan inte förstå det, ty det har väl inte det ringaste att göra med den stora non-interventionspakten mellan olika länder. Det här är ju en lag, som bara avser svenska medborgare. Det är icke en internationell lag vi stifta här. Vi behöva den ej för vårt eget vidkommande, åtminstone inte i den skarpa form, vari den föreligger, och det är därför jag vidhåller mitt yrkande om bifall till herrar Ströms och Brantings motion.

Herr Undén: Herr talman! Jag skulle vilja säga några ord i anledning av herr Lindhagens första uttalande. Jag vill framhålla, att när det i anledning av hans två första yrkanden i motionen gjorts ett uttalande i utskottets utlåtande, så avses därmed ingalunda att, såsom han läste utlåtandet, utesluta möjligheten av ett svenskt initiativ, utan den enda begränsning, som utskottet antytt i fråga om eventuella åtgärder av den svenska regeringen, är, att de skola synas vara ägnade att leda till positiva resultat. I den andra frågan däremot, som rör en politisk medling i Spanien, har utskottet ansett, att ett särskilt initiativ inte vore påkallat från svensk sida, och detta givetvis av det skälet, att vi knappast ha några förutsättningar att åstadkomma något nyttigt resultat med ett sådant initiativ. Herr Lindhagen utalade sig med en viss ringaktning om de förhoppningar, som enligt utskottsutlåtandet ha uttalats av Frankrikes utrikesminister rörande möjligheten av en medling. Detta förvånade mig något, ty herr Lindhagen brukar annars tillmäta både sina egna förhoppningar och de uttalanden, han vill förmå den svenska riksdagen att acceptera, ett mycket stort realitetsvärde. För min del tror jag, att det ligger ett större realitetsvärde i den franske utrikesministerns här citerade uttalande och att franska regeringen har betydligt bättre möjligheter än den svenska att taga ett initiativ i det rätta ögonblicket.

Beträffande herr Lindleys uttalande vill jag bara säga, att det ingår i non-interventionsavtalet att, som det heter, stränga straff skola stadgas av de olika deltagande länderna mot enrullering i stridskrafter i Spanien. Det har därför ansetts vara i överensstämmelse med avtalet, att fängelsestraff ingår i straffskalan.

I herr Nermans uttalande slutligen förvånade mig något den manhaftighet, han visade här, när han förordade, att Sverige skulle skicka pansarfartyg till Spanien för att upprätthålla en normal handel med den spanska regerings-sidan. När det vid ett tidigare tillfälle här gällde en internationell aktion, visade det parti, herr Nerman tillhör, synnerligen stor räddhåga och ville inte på något sätt avvika från den striktaste neutralitet. Det var under den abessinska konflikten. Jag tycker, att herr Nermans hållning i denna fråga vittnar om en sällsam motsägelse till hans partis ståndpunkt den gången.

Ang. förhindrande av frivilligas deltagande i spanska inbördeskriget m. m.
(Forts.)

Herr **Lindhagen**: Jag vill gent emot Undén bara säga, att jag aldrig slår mig helt till ro med förhoppningar och allra minst med andras förhoppningar med armarna i kors utan alltid gör yrkanden på en viss linje. Och det är något helt annat.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet förekommit följande yrkanden: 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr **Lindhagen**, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i det i punkten A tillstyrkta lagförslaget, att de i 1 och 2 §§ förekommande orden »fängelse i högst sex månader eller dagsböter» utbyttes mot »dagsböter eller fängelse i högst sex månader»; 3:o), av herr **Lindley**, att kammaren skulle bifalla utskottets hemställan med den ändring i 1 § av nyssnämnda lagförslag, som förordats i den i ämnet väckta motionen I: 215; samt 4:o) att utskottets hemställan skulle avslås.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr **Nerman** begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vart och ett av de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga avslag.

Herr **Lindley** åskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående utrikesutskottets utlåtande nr 1 antager avslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr **Lindleys** yrkande i frågan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad utrikesutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Ang. förhindrande av frivilligas deltagande i spanska inbördeskriget m. m.
(Forts.)

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Anmälades utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 53, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående åtgärder för att förhindra frivilligas deltagande i inbördeskriget i Spanien m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 1 bifölles även av andra kammaren.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om användande under budgetåret 1937/1938 av vissa till fonden för pensionering av civila tjänst innehavare inflytande medel, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 11, angående regleringen för budgetåret 1937/1938 av utgifterna under riksstatens elfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensionsväsendet, utom i vad angår anslaget till allmänna indragningsstaten.

Punkterna 1—6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7.

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning angående vissa ändringar i avlöningsreglementet för samma verk; och

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av järnvägen Vimmerby—Hällefors m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckt motion om upphävande av tillämpningen på landsbygden av vissa bestämmelser i 13 § av ordningsstadgan för rikets städer, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Lagförslag
om tvångs-
uppfostran
m. m.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tvångsuppfostran m. m.

Genom en den 15 januari 1937 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 27, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om ändrad lydelse av 5 kap. 3 § strafflagen;
- 2) lag om tvångsuppfostran;
- 3) lag om ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1924 (nr 206) innefattande bestämmelser om förfarandet i brottmål rörande vissa minderåriga;
- 4) lag angående upphävande av 3 § lagen den 22 april 1927 (nr 107) om förvaring av förminskat tillräkneliga förbrytare;
- 5) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag);
- 6) lag om ändrad lydelse av 18 § sinnessjuklagen den 19 september 1929 (nr 321).

I förslaget till lag om tvångsuppfostran hade 1 § följande avfattning:

Har någon efter det han fyllt femton år begått brott och kan enligt lag å brottet eller, där flera brott förövats, å något av dem följa fängelse eller straffarbete, må domstolen, om den brottslige vid domens meddelande ej fyllt aderton år, i stället för att döma till straff förordna att han skall undergå tvångsuppfostran.

Sådant förordnande skall meddelas, där brottets beskaffenhet samt den brottsliges personliga utveckling,andel och levnadsomständigheter i övrigt giva skälig anledning antaga, att han är i behov av och mottaglig för sådan fostran och utbildning som avses med tvångsuppfostran, samt med hänsyn till sålunda och eljest föreliggande förhållanden tvångsuppfostran finnes lämpligare än straff.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat:

»Då det måste anses vara av alldeles särskild vikt att de allmänna uppfostringsanstalterna befrias från halvabnorma individer som försvåra och förrycka arbetet med de friska elevernas fostran, anser utskottet i likhet med departementschefen att med ikraftträdandet av den föreslagna lagstiftningen om tvångsuppfostran icke bör anstå i avbidan på bättre möjligheter att annorledes omhändertaga de psykiskt undermåliga elementen. När utskottet därför biträder departementschefens i propositionen uttalade mening att den nya lagstiftningen om tvångsuppfostran skall träda i kraft samtidigt med lagen om ungdomsfängelse, anser sig utskottet emellertid böra understryka angelägenheten av att utan dröjsmål åtgärder vidtagas för ett lämpligt omhändertagande av dem vilka enligt den nya lagstiftningen, på grund av psykisk abnormitet, icke kunna komma i åtnjutande av tvångsuppfostran. I detta sammanhang vill utskottet uttala den förhoppningen att, såvitt ske kan, redan till innevarande års riksdag framläggas förslag till en reviderad förvaringslagstiftning.»

Reservationer hade avgivits

dels beträffande 1 § i förslaget till lag om tvångsuppfostran av herrar *Ruben Wagnsson, Löfgren, Branting* och *Bergquist*, vilka på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte antaga följande lydelse av 1 § i förslaget till lag om tvångsuppfostran:

Lagförslag om tvångsuppfostran m. m. (Forts.)

1 §.

Har någon efter det han fyllt femton år begått brott och kan enligt lag å brottet eller, där flera brott förövats, å något av dem följa fängelse eller straffarbete, må domstolen, om den brottslige vid domens meddelande ej fyllt aderton år *och icke är av sinnesbeskaffenhet som i 5 kap. 6 § strafflagen sägs*, i stället för att döma till straff förordna att han skall undergå tvångsuppfostran.

Sådant förordnande skall meddelas, där brottets beskaffenhet samt den brottsliges personliga utveckling,andel och levnadsomständigheter i övrigt giva skälig anledning antaga, att han är i behov av och mottaglig för sådan fostran och utbildning som avses med tvångsuppfostran, samt med hänsyn till sålunda och eljest föreliggande förhållanden tvångsuppfostran finnes lämpligare än straff.

dels ock beträffande det stycke i utskottets motivering, som började med orden »Då det måste anses», av herrar *Colleen*, *Bergquist* och *Lindqvist*, vilka ansett, att nämnda stycke bort hava följande lydelse:

»Huru de nu nämnda möjligheterna än utnyttjas torde säkerligen komma att kvarstå en grupp av förminskat tillräkneliga ungdomliga förbrytare, för vilka varken förvaring eller villkorlig dom lämpar sig. I de fall då brottet icke kan sonas med böter, måste man efter ikraftträdande av den föreslagna lagstiftningen för denna grupp använda vanligt tidsbestämt frihetsstraff. Olämpligheten av denna straffart för ifrågavarande brottslingar, vilka ofta nog behöva omhändertagas på ett betydligt effektivare sätt, ligger i öppen dag. Med hänsyn härtill och till de starka skäl som inom lagrådet anförts för att ikraftträdande av den nya lagstiftningen bör anstå i avbidan på att frågan om behandlingen av förminskat tillräkneliga förbrytare slutligen blivit löst, kan utskottet icke ansluta sig till förslaget att förevarande lagstiftning skall träda i kraft samtidigt med lagen om ungdomsfängelse, utan finner utskottet lagstiftningen böra slutligen genomföras först sedan möjligheter beretts att på lämpligt sätt omhändertaga de undermåliga ungdomliga lagöverträdare, som enligt gällande lag kunna å dömas tvångsuppfostran men som enligt förslaget ej kunna bliva föremål för sådan åtgärd. Då enligt de framlagda förslagen lagstiftningen skall träda i kraft den dag Konungen förordnar, föranleder utskottets erinran i denna del icke någon ändring i lagtexten.»

Herr Löfgren: Herr talman! Jag står jämte en del andra antecknad som reservant, och vi befinna oss i den egendomliga ställningen, att vi allihop i utskottet äro eniga i sak, nämligen därom, att de, som äro s. k. förminskat tillräkneliga och på grund därav falla under bestämmelsen i 5 kap. 6 § strafflagen, d. v. s. de psykopatiskt anlagda pojkarna, inte böra blandas ihop och uppfostras tillsammans med de andra, i det stora hela normala ungdomarna, utan att särskilda anstalter böra vidtagas för dem. I likhet med de sakkunniga ha vi reservanter emellertid velat ha en *uttrycklig bestämmelse* i lagtextens första paragraf om detta undantag, under det att lagutskottets majoritet — trots att den är av samma mening i sak — partout håller på att det inte skall stå någonting bestämt i lagtexten.

För att kammaren skall erinra sig, vad som förut förekommit i det här ärendet, vill jag påminna om att när vi antogo lagen om ungdomsfängelse härom året, var precis samma fråga uppe, och den gjorde många tveksamma. Frågan var: vad skall det bli av psykopaterna, de förminskat tillräkneliga, som utgöra en betydande del av den kriminella ungdomen? För närvarande är det så, att dessa unga psykopater, därest de ha begått grövre brott, komma

Lagförslag om tvångsuppfostran m. m. (Forts.)

in på vanlig straffanstalt för att avtjäna straff. Om de åter begått ett inte alltför grovt brott och äro i åldern mellan 15 och 18 år, så kunna de skickas till Bona. Och ofta framträda inte de psykopatiska egenskaperna förrän under själva behandlingen på Bonaanstalten.

Men denna sammanblandning emellan normala och minst sagt halvabnorma har visat sig vara synnerligen olycklig. Antingen äro de halvabnorma grovt vanartiga, och då förstöra de de andra pojkarna och bli vanligtvis ledare för upptåg, eskapader från anstalten och dylikt. Eller också höra de inte till den farligare sorten, men äro intellektuellt och även i övrigt efterblivna, då de hindra de andra pojkarnas arbete och framsteg. Det är detta missförhållande, som vi, när vi diskuterade ungdomsfängelselagen, inte ville ha överfört till det nya ungdomsfängelset, och dåvarande departementschefen herr Schlyter lovade också att genast taga itu med psykopatfrågan, bara han fick lagen igenom. Ja, det löftet har också hållits, det erkänner jag mycket gärna. Lagen om förvaring av farliga, samhällsvådliga förbrytare, vilken tidigare icke kunnat tillämpas på de unga, har nu föreslagits utsträckt och fått ett sådant innehåll, att den också kan användas beträffande det farligare slaget av dessa unga psykopater. Vidare har igångsatts en utredning, som pågår i socialdepartementet, vill jag minnas, där man håller på att utforma regler för nya skyddsanstalter, skyddshem, speciellt avsedda för unga psykopater.

Nu är det meningen, att lagen om tvångsuppfostran skall träda i kraft först i samband med lagen om ungdomsfängelse. Några reservanter ha från ungefär samma synpunkter, som jag framfört, velat gå längre och binda Kungl. Maj:t så, att hela psykopatproblemet, inklusive frågan om erforderliga anstalter, skulle vara löst innan tvångsuppfostringslagen genomföres. Därhän ha vi övriga reservanter inte velat gå, och anledningen därtill skall jag strax komma till.

Däremot fråga vi: varför har utskottsmajoriteten inte velat vara med om att bestämt utsäga, vad vi alla mena, nämligen att dessa 5:6-or, som vi för korthetens skull kunna kalla dem, skola vara uteslutna från att skickas till Bona? Jag har inte i utskottet hört något sakskaäl därvidlag, och det skall bli intressant att höra dem här i kammaren. Reservanterna ha åtminstone tre mera positiva grunder för sin ståndpunkt: för det första klarheten — ingen tveksamhet bör råda om vad lagen menar. Det är ett skäl för att taga in en uttrycklig bestämmelse i första paragrafen. Vidare föreligger fara för att om det inte sker, kommer Bonaanstalten dock att användas även för de abnorma — trots de uttalanden, som finnas i motiven emot en sådan användning — varigenom lösningen av hela frågan komme att fördröjas. Till en farhåga i den riktningen har man så mycket större anledning som lagrådet tyckte det var förträffligt, att i remissen av sakkunnigas förslag denna punkt med införande av en uttrycklig bestämmelse var borttagen och saken var lämnad öppen. Lagrådet tyckte, att detta var förståndigt, ty sådana fall kunde mycket väl tänkas, då det var lämpligt att få mindre tillräkneliga intagna på Bona. Men detta är som sagt inte utskottet med om. Varför då inte säga det? Slutligen är det ett positivt skäl för att intaga bestämmelsen i själva lagtexten, att man därmed tvingar till en undersökning. Man kan inte utan vidare anse en person höra till den kategori det här gäller, utan han blir underkastad en undersökning i det avseendet. Man tvingas alltså då till ett klargörande av hans sinness tillstånd redan från början och blir åtminstone i mindre mån än tidigare utsatt för överraskningen, att han under vistelsen på Bona utvecklar psykopatiska anlag.

Då jag och mina medreservanter, som förut sagts, inte velat binda Kungl. Maj:t vid så allmänna direktiv som vissa övriga reservanter ha velat göra,

Lagförslag om tvångsuppfostran m. m. (Forts.)

så har det berott dels på att dessa direktiv ha syntts oss väl vaga och allmänna, dels också därpå, att frågan om tvångsuppfostran närmast hänger ihop med frågan om ungdomsfängelse. Om vi få igenom dessa båda lagar, få vi, kan man säga, en sammanhängande linje för behandlingen av unga förbrytare från 15 upp till 21 år, och eftersom vi vid behandlingen av frågan om ungdomsfängelse ha konstaterat, att förutsättningen för att få det effektivt också är, att psykopaterna gallras ut och få en särskild behandling, så menar jag, att det är tillräckligt att sammanknyta ikraftträdandet av denna lag med ikraftträdandet av ungdomsfängelselagen, ty i bägge avseendena fordras det ett aktgivande just på nödvändigheten av särskild behandling av psykopaterna. En sådan kunna vi få inom en mycket kort framtid, om inte vid denna riksdag så vid nästa, dels genom att antaga den i tillämpningen utsträckta lagen om förvaring av de vådliga elementen, som jag talade om, dels genom att för de andra införa de anstalter, varom utredning pågår i socialdepartementet.

Jag har jämte mina medreservanter det förtroendet till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t inte kommer att sätta dessa lagar i kraft, utan att förutsättning skapats för deras effektiva tillämpning, till vilken hör, att inte någon sammanblandning kommer att ske mellan de abnorma eller halvabnorma elementen och de normala.

Jag skall, herr talman, be att få yrka bifall till den reservation, som innebär, att första paragrafen återföres till den lydelse, den hade enligt de sakkunnigas förslag. Denna reservation står på sidan 29 i betänkandet.

Häri instämde herr *Wagnsson, Ruben*.

Herr Schlyter: Herr talman! Jag skall be att få vitsorda riktigheten av den föregående ärade talarens uppgift, att vi inom utskottet voro fullkomligt ense i sak, då det gällde frågan, huruvida de s. k. 5:6-orna borde tagas in på tvångsuppfostringsanstalt eller icke. Herr Löfgren sade, att han inte hade hört de sakskalet, som gjort att utskottets majoritet partout inte velat gå med på att inskriva detta i lagen. Jag ber då att få hänvisa herr Löfgren till de skäl, som äro anförda i utskottsutlåtandet till motivering av dess ståndpunkt. De äro i korthet följande.

Det avgörande skälet för första lagutskottet att följa propositionen på denna punkt är, att i § 1 i ungdomsfängelselagen, vilken paragraf beskriver under vilka förutsättningar ungdomliga förbrytare i åldern mellan 18 och 21 år kunna dömas till ungdomsfängelse, icke upptas motsvarande bestämmelse, alltså att personer som äga den sinnesbeskaffenhet vilken anges i 5 kap. 6 § strafflagen icke få dömas till ungdomsfängelse. Man ansåg då, liksom i den kungl. propositionen nu beträffande tvångsuppfostran, att det föreligger tillräcklig beskrivning angående förutsättningarna för ådömande av denna uppfostringsåtgärd i paragrafens innehåll i övrigt. Det heter här: »Sådant förordnande skall meddelas, där brottets beskaffenhet samt den brottsliga personliga utveckling, vandel och levnadsomständigheter i övrigt giva skälig anledning antaga, att han är i behov av och mottaglig för sådan fostran och utbildning, som avses med tvångsuppfostran, samt med hänsyn till sålunda och eljest föreliggande förhållanden tvångsuppfostran finnes lämpligare än straff.» En alldeles liknande beskrivning innehöll första paragrafen i ungdomsfängelselagen, och där stod inte heller någon hänvisning till 5 kap. 6 § strafflagen.

När nu ungdomsfängelselagen, som är godkänd av riksdagen och utfärdad av Kungl. Maj:t, har blivit utformad på detta sätt, att icke någon hänvisning skett till 5:6 strafflagen, så är det alldeles uppenbart, att om denna hänvis-

Lagförslag om tvångsuppfostran m. m. (Forts.)

ning till 5:6 infördes i tvångsuppfostringslagen, så skulle domarna, när de tillämpa dessa båda lagar och ha dem bredvid varandra, fråga sig: är det då olika förutsättningar med avseende på de ungdomliga brottslingarnas sinneskaffenhet i den ena och den andra lagen? Om 5:6-orna stå uttryckligen undantagna i tvångsuppfostringslagen men icke i ungdomsfängelselagen, ha inte domarna då en viss anledning att säga sig: bakom en sådan olikhet i formuleringen måste det ligga någon tanke hos riksdagen; alltså är det inte lika nödvändigt att undantaga dem enligt ungdomsfängelselagen som enligt tvångsuppfostringslagen. Detta är den avgörande synpunkten, varför utskottet inte har velat sätta in detta undantag i tvångsuppfostringslagen.

Sedan anser utskottet, att något behov av att sätta in bestämmelsen inte föreligger. Beskrivningen, som jag nyss läste upp, på förutsättningarna för att tvångsuppfostran skall kunna ådömas, är så tydlig och klar i och för sig själv, att den inte tarvar någon komplettering genom hänvisning till 5 kap. 6 § strafflagen, vars ålderdomliga avfattning ger domaren mycket ringa ledning vid bedömandet av den ungdomlige förbrytarens lämplighet för tvångsuppfostran. Dessutom innehåller den lag, som nu är föreslagen, i § 10 en bestämmelse som gör, att om någon av misstag skulle ha blivit hänvisad till tvångsuppfostringsanstalt och det först på uppfostringsanstalten skulle upptäckas eller definitivt fastslås att vederbörande är förminskat tillräknelig, d. v. s. att det är fråga om en psykopat som tarvar annan behandling än man kan lämna på tvångsuppfostringsanstalten, så finns det en omedelbar möjlighet för uppfostringsanstalten att rätta till detta misstag. I 10 § heter det nämligen: »Företer elev rubbning i själverksamheten, skall han såvitt möjligt överföras till sinnessjukhus eller annan vårdanstalt.»

Herr Löfgren anmärkte såsom ett särskilt skäl för att det skulle ha varit lämpligt att införa undantag för s. k. 5:6-or här i denna paragraf, att lagrådet hade svävat på målet och antytt, att gränserna vore så obestämda och att det kanske understundom kunde hända att en förminskat tillräknelig person lämpade sig för en uppfostran av det ifrågavarande slaget. Härpå har emellertid utskottet svarat genom att alldeles bestämt understryka den ståndpunkt, som hade kommit till uttryck i det remitterade förslaget, och därigenom inför riksdagen, som nu går att fatta beslut, avgivit all den förklaring till paragrafens innebörd, som kan vara erforderlig. Då den överensstämmer inte bara med departementschefens uttalande vid remissen, utan även med den nuvarande justitieministerns uttalande i propositionen — han säger nämligen på ett ställe alldeles uttryckligen, att efter den nya lagstiftningens ikraftträdande skall undantagslöst gälla, att psykiskt abnorma ej finge dömas till tvångsuppfostran — och då sålunda propositionen och lagutskottet äro ense om denna tolkning, torde inte yttrandet i lagrådet kunna föranleda något missförstånd.

Ja, detta var kanske en onödigt vidlyftig utformning av ett bemötande av herr Löfgren, när vi i sak äro fullständigt ense. Jag tror emellertid, att det för lagarnas framtida tillämpande är av vikt, att ungdomsfängelselagen och tvångsuppfostringslagen i detta avseende äro avfattade på ett överensstämmande sätt.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag och Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Herr talman! Som den förste ärade talar-
en yttrade, skola ju de minderåriga manliga ungdomsförbrytare, som falla
under lagen, placeras å Bona. Då jag har förtroendet att vara ordförande i
Bonastyrelsen, är det givet, att det, sedan lagutskottets utlåtande framlagts,

Lagförslag om tvångsuppfostran m. m. (Forts.)

varit mig angeläget att samtala med övriga styrelseledamöter och direktören vid Bona, för att vi skulle diskutera de synpunkter, som i avseende å Bona-anstalten skulle vara betydelsefulla.

Jag vill då först och främst förklara, att jag till fullo instämmer i det uttalande, som de två senaste ärade talarna här gjorde, nämligen att vi alla äro ense om vikten av att hålla de allmänna uppfostringsanstalterna fria från psykiskt defekta elever. Särskilt för Bona, som skall ta emot dem som falla under lagen, är det av synnerligen stor betydelse, att de lagändringar, som nu äro föreslagna, gå igenom, icke minst med tanke på att bestämmelser äro träffade för att de, som lida av rubbningar i själsverksamheten, skola uteslutas från anstalten. Inom Bonas styrelse ha vi naturligtvis det allra största intresse av att första paragrafens bestämmelser om vilka som äro lämpliga att komma till Bona för tvångsuppfostran bli så klara och tydliga som möjligt. Vidare är det, som också antytts här, för Bona av den största betydelse, att icke några individer komma dit, som kunna försvåra uppfostringsarbetet.

Den springande punkten är nu, huruvida det skall anses nödvändigt, att i första paragrafen inrycka en särskild bestämmelse om de s. k. 5:6-orna eller om det, utan att denna bestämmelse införes i lagen, skall anses tillräckligt betryggande med de positiva uttalanden, som gjorts såväl från Kungl. Maj:t som från lagutskottets både majoritet och minoritet om att det icke är fråga om att några ungdomar, som i av mig angivna hänseenden kunna vara olämpliga, skola komma till Bona, de manliga ungdomarnas uppfostringshem. Då vi inom Bonas styrelse övervägde denna fråga, kommo vi till den uppfattningen, att dessa uttalanden äro fullt betryggande. Ökad trygghet ligger i den av lagutskottets ordförande påpekade tionde paragrafen, som stadgar, att om någon, som kommit till Bona, vid närmare undersökning skulle visa sig vara psykiskt undermålig, då skall han avlägsnas från Bona. Det föreslås ju ock i sammanhang med denna lagändring upphävande av förvaringslagens bestämmelser i avseende på förminskat tillräkneliga förbrytare. Enligt den gamla lagen skulle vid valet mellan förvaring och tvångsuppfostran det senare i regel föredragas. Nu skall denna bestämmelse bortfalla. Vidare är att uppmärksamma bestämmelsen om läkarundersökning. I lagen stadgas det nämligen: »Till tvångsuppfostran må ej dömas med mindre särskild förundersökning ägt rum och därvid läkarintyg anskaffats rörande den tilltalades sinnesbeskaffenhet.» Om läkarintyget säges det, att »därest den tilltalade är häktad, fängelseläkaren och eljest annan läkare, om möjligt en psykiater, förordnas att avgiva sådant intyg». Som alla veta, är det ju ganska sällan som häktning sker av ungdomsförbrytare. Från min egen erfarenhet kan jag intyga, att tendensen under de senaste åren alltmera gått i den riktningen, att ungdomsförbrytare, som tidigare skulle ha häktats, fått förbli ohäktade. I det stora flertalet fall blir det alltså en psykiater, som skall avge intyget. Slutligen får jag erinra om att lagutskottet även påpekat, att det finns en anstalt, som kan ta emot de psykiskt undermåliga, nämligen Hall, dit från Bona skall kunna skickas en del av de psykiskt defekta eleverna. I lagutskottets utlåtande omnämnes ju för övrigt ännu ett par sådana anstalter.

Nu är det — och det vill jag stryka under — naturligtvis hos Bonastyrelsen den visshet, att det skall ske den allra strängaste undersökning, innan någon skickas till Bona, så att där icke behöver tagas emot sådana individer, som rätteligen icke höra hemma på denna anstalt. Om nu emellertid i lagen icke införes en uttrycklig bestämmelse om 5:6-orna, kan det tilläventyrs någon gång inträffa, att en ungdomsförbrytare, som kunde av en psykiater föras in under 5:6-begreppet, ändå kan komma till Bona. Jag talar dock här givetvis endast om att rena undantagsfall skulle kunna förekomma, men jag är säker

Lagförslag om tvångsuppfostran m. m. (Forts.)

på att lagen har så klara och rena bestämmelser, att risken för att psykiskt undermåliga individer skola komma till Bona är ytterst minimal. Erfarenheten har emellertid visat, att om en psykiater får undersöka 100 fall, han kan placera 98 procent av dessa som 5:5-or eller 5:6-or, under det att en annan psykiater, om han undersöker 100 fall, endast betecknar 68 procent som 5:5-or eller 5:6-or. Man måste alltså under alla omständigheter räkna med att det kan komma en del gränsfall till Bona, vilka vid förnyad undersökning visa sig vara av den karaktären, att de med stöd av 10 § böra skickas från anstalten. Men å andra sidan kan det också hända — och det vill jag särskilt framhålla — att det kan finnas i psykiskt hänseende något defekta individer, som man mycket väl skulle kunna med gagn för dem själva ta emot till uppfostran på Bona, utan att deras närvaro där på något sätt skulle verka störande på de övriga elevernas fostran. Utan att på minsta sätt vilja förminska intrycket av de starka uttalanden, som här gjorts, om att vi icke skola ha några psykiskt abnorma på Bona, vågar jag dock, så svårt som det är att avgöra, vilka som skola falla under 5:6 och utanför, särskilt med tanke på den av mig nyss omnämnda gruppen, hävda, att det icke kan vara lämpligt att i den nu föreliggande lagen intaga ett uttryckligt stadgande om 5:6-orna.

Sedan är det givet — fastän denna sida av saken icke direkt rör Bona, som jag nu huvudsakligen talat om — att efter vad lagutskottets ordförande här anfört i avseende på likstämmandet mellan ungdomsfängelselagen och tvångsuppfostringslagen, det icke kan anses annat än lämpligt, att bestämmelserna i dessa lagar bli kongruenta. Man bör väl icke genom att i tvångsuppfostringslagen införa en bestämmelse om 5:6-orna, som ej återfinnes i ungdomsfängelselagen, riskera att någon till äventyrs skall kunna komma och säga, att enligt ungdomsfängelselagen man på ungdomsfängelserna skall taga in även andra än sådana som enligt tvångsuppfostringslagen kunna intagas på uppfostringsanstalt.

Då jag nu, herr talman, överväger, vad de här föreslagna lagbestämmelserna skulle betyda för Bona, och samtidigt håller i sikte, att vi icke skola få dit andra än sådana, som kunna anses mottagliga för uppfostran, och slippa ifrån sådana, som kunna försvåra uppfostran för kamraterna, kan jag för min del icke finna, att det för Bonas del kan vara något behov av att man i lagen får detta uttryckliga stadgande om 5:6-orna, som reservanterna vilja ha infört. Vi, som ha det särskilda intresset för Bona, äro synnerligen tacksamma för att man här varit så enig om att Bona bör bli befriat från element, som kunna försvåra anstaltens verksamhet. Vi hoppas, att sedan vissa element avlägsnats, skall också domstolarnas förtroende för Bona tillväxa i allt högre grad. Jag vågar därför hoppas, att till Bona, som under senaste tid mottagit så många elever genom domstolarnas beslut, av domstolarna i allt större utsträckning skola föras uppfostringsbara individer.

Herr Colleen: Herr talman! Såsom reservant beträffande ett särskilt avsnitt i lagutskottets utlåtande skall jag be att få säga några ord.

I det här föreliggande lagförslaget har inte reglerats frågan om hur man skall förfara med förminskat tillräkneliga ungdomar, som begått brott, i vidare mån än att man icke får skicka dem till tvångsuppfostran. Detta framgår nämligen av första paragrafen andra stycket, där det står, att förordnande om tvångsuppfostran skall meddelas, om brottslingen »är i behov av och mottaglig för sådan fostran och utbildning som avses med tvångsuppfostran». Detta är ju inte fallet med en förminskat tillräknelig. Däremot reglerar detta förslag, hur man skall förfara med de förminskat tillräkneliga brottslingar, som redan finnas på Bona. Enligt 10 § få de nämligen över-

Lagförslag om tvångsuppfostran m. m. (Forts.)

föras till sinnessjukhus eller annan vårdanstalt. Nu föreligger det emellertid redan utarbetat ett förslag till lag angående förvaring av mindre tillräkneliga, vilket förslag möjligen kommer fram redan vid denna riksdag. Vid sådant förhållande tycka reservanterna, att det är bra egendomligt, att man inte skall kunna vänta, till dess att detta lagförslag blivit lag, så att det blir ordnat med förvaringen av de mindre tillräkneliga ungdomsförbrytarna. Vår reservation går därför ut på att det nu förevarande förslaget om tvångsuppfostran inte skall träda i kraft, förrän det genom det nyss omtalade lagförslaget blivit ordnat med förvaringen av mindre tillräkneliga brottslingar. Följden härav skulle visserligen bli, att tvångsuppfostringsanstalterna — jag tänker särskilt på Bona — skulle få behålla de mindre tillräkneliga brottslingar, som de redan ha och som enligt vad som är omvittnat och känt försvåra uppfostran av anstaltens övriga elever. Men å andra sidan skulle man genom att vänta med lagförslagets ikraftträdande vinna, att man slipper skicka i väg mindre tillräkneliga ungdomsförbrytare till frihetsstraff — en straffform som ju enligt vad man allmänt erkänner är synnerligen olämplig för dem — endast därför att det inte är ordnat för deras del. Om de redan på Bona befintliga mindre tillräkneliga brottslingarna skulle få kvarstanna där ytterligare något år, synes detta inte vara förknippat med så förfärligt stora olägenheter, därför att man på Bona redan har vidtagit särskilda anstalter för behandlingen av dessa förminskat tillräkneliga. Reservanterna anse, att det är en mindre olägenhet, om man får ha kvar dessa psykopater på Bona ett eller ett par år till, än om man fortfarande skall behöva skicka mindre tillräkneliga ungdomsförbrytare till frihetsstraff, vilket är en för dem synnerligen olämplig straffform. Detta är anledningen till att reservanterna för sin del anse, att den här föreliggande lagen om tvångsuppfostran inte skall träda i kraft, förrän det blivit ordnat med förvaringen av förminskat tillräkneliga förbrytare.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen i denna del.

Herr Löfgren: Herr förste vice talman! När jag efterlyste de sakskalet, som legat till grund för utskottsmajoritetens betänkande, hade jag nog tagit del av vad som står i utskottets motivering, men jag vill inte kalla det för ett sakskalet, att ungdomsfängelselagen, som redan nu är antagen, ehuru den avser att utesluta tillämpningen av 5:6, dock inte uttryckligen upptagit något stadgande därom. Att det inte står något om det i ungdomsfängelselagen, behöver väl inte hindra oss att i tvångsuppfostringslagen ge ett sådant klart stadgande. Det finns ju också en viss formell skillnad mellan ungdomsfängelselagen och tvångsuppfostringslagen, nämligen att ungdomsfängelse är en *straffform*. Jag undrar, om det inte behövs en ändring även i strafflagen och inte bara i ungdomsfängelselagen för att få till stånd ett formligt bindande uttalande, enligt vilket domarna bli förhindrade att skicka 5:6-or till ungdomsfängelse. Emellertid äro nog även våra domare på det klara med att ungdomsfängelserna inte lämpa sig för att behandla mindre tillräkneliga och att det även med hänsyn till de mera normalas vård är olämpligt, att en sammanblandning sker. Jag kan emellertid inte förstå, varför detta skulle vara något hinder för att denna sak på ett mera bestämt sätt uttrycktes i denna lag, som direkt handlar om tvångsuppfostran vilken inte ens formellt är angiven som en straffform.

Sedan kan jag inte undgå att tycka, att herr Björkmans yttrande ändå gav ett litet belägg för farhågorna, att här öppnar man, genom att icke säga något om undantaget för 5:6-orna, en liten glugg, varigenom de kunna komma in på Bona. Han ansåg nämligen, att det låg en viss fördel i att det inte

Lagförslag om tvångsuppfostran m. m. (Forts.)

sades något uttryckligt om uteslutande av de mindre tillräkneliga. Men för oss, som anse, att sådana element, som höra hemma under denna kategori, icke böra underkastas tvångsuppfostran tillsammans med andra på Bona, måste det framstå som ett behov att få den principen klart uttryckt. Jag undrar, om inte vad lagrådet säger på den punkten kan smälla lika högt som vad utskottets ordförande och även departementschefen ha sagt och säga, när det gäller att tolka lagen.

Det är efter de allmänna förklaringar om lagens mening, som här ägt rum, inte någon stor fråga, som vi diskutera, men i klarhetens intresse anser jag det i alla fall vara lämpligast, att ett uttryckligt stadgande om de s. k. 5:6-orna intages i första paragrafen.

Herr Klefbeck: Herr talman! Vad beträffar den första reservationen, är det väl inte av nöden att vi diskutera den så mycket, ty såsom alla här vits-orda, äro vi ju från båda sidor fullt eniga om att psykopaterna icke skola tagas in på uppfostringsanstalt. Det är endast beträffande formuleringen av denna önskan, som vi ha olika uppfattningar.

Vi, som tillhöra utskottsmajoriteten, anse, att denna princip, med vår formulering — det vill säga Kungl. Maj:ts, som vi accepterat — är lika klart uttryckt som med reservanternas. Det står ju tydligt i lagen, att på tvångsuppfostringsanstalt får icke tagas in andra än sådana, som äro i behov av och mottagliga för sådan form av fostran, och det kan man väl näppeligen säga om psykopaterna — åtminstone inte om en hel del av dem. När vi alltså från majoritetens sida särskilt betona, att lagens mening är denna, bör väl, synes det mig, saken vara fullständigt klar. Därtill kommer, att vi allesammans ha enats om att upphäva 3 § i lagen om förvaring av förminskat tillräkneliga förbrytare. Vad innehöll då den paragrafen förut? Jo, den stadgade, att, när en förminskat tillräknelig människa skulle tagas om hand och man hade att välja mellan uppfostran och förvaring, så skulle man föredra uppfostran. Nu är denna bestämmelse upphävd, och då skulle väl konsekvensen bli, att man inte längre får skicka psykopater till uppfostringsanstalt.

Sedan är det, som lagutskottets ordförande framhöll, också en annan synpunkt, som för oss har spelat en mycket stor roll. Om vi nämligen i denna lag särskilt föra in denna hänvisning till 5:6-orna, som vi icke ha i ungdomsfängelselagen, och tydligt säga ut, att psykopater mellan 15—18 år icke få intas på uppfostringsanstalt, måste man, när man jämför tvångsuppfostringslagen med ungdomsfängelselagen, som icke innehåller någon motsvarande bestämmelse, e contrario dra den slutsatsen, att det enligt denna lag inte är så noga, utan att man får ta in psykopater i ungdomsfängelserna. Jag skall emellertid inte uppehålla mig längre vid detta, ty det är ju en obetydlig detalj mot det stora gemensamma önskemålet, att vi inte få in psykopaterna på uppfostringsanstalterna.

Innan jag slutar, skall jag också be att få säga ett par ord om den andra reservationen. Skillnaden mellan utskottsmajoriteten och reservanternas är inte heller där så stor, ty vi äro från båda sidorna ense om hemställan, nämligen att lagen skall träda i kraft den dag, Konungen förordnar. Det är bara beträffande motiveringen för denna hemställan, som vi ha olika uppfattningar. Herr Colleen, som talade för reservationen, vill, att vi skola uppskjuta lagens ikraftträdande, till dess att vi få fullständigt ordnat med förvaringen av psykopaterna. Gentemot detta ha vi inom majoriteten hållit på att det väsentliga i denna lag är, att vi sörja för uppfostran av den stora majoriteten ungdomsförbrytare och få denna fråga löst så fort som möjligt. Den lilla minoritet av ungdomsförbrytare, som vi kalla för psykopater, böra vi visser-

Lagförslag om tvångsuppfostran m. m. (Forts.)

ligen också ta hand om, men den angelägenheten får icke hindra, att det större önskemålet snarast möjligt blir verklighet. För övrigt hemställde ju 1935 års riksdag till Kungl. Maj:t, att vi snarast skulle få till stånd en omarbetning av lagen om tvångsuppfostran. Då förefaller det mig bra underligt, om vi 1937 skulle säga, att detta menade vi inte, och nu är det inte så bråttom med denna sak, utan vi kunna gärna vänta. För övrigt nämnde ju herr Colleen också, att arbetet på lagen om förvaring av förminskat tillräkneliga redan har kommit så långt, att vi om möjligt kunna motse förslag redan till nästa riksdag, och då tycks det ju inte bli någon förfärligt lång väntan.

Sedan är det ytterligare en olägenhet förknippad med reservationen, nämligen beträffande de psykopatiska förbrytarna, som vi redan ha på Bona. Om denna lag antas, kunna de nämligen enligt 10 § föras bort från Bona. Om vi uppskjuta lagens ikraftträdande, måste man ha dem kvar på Bona, där de förrycka och försvåra uppfostringsarbetet med alla de andra unga förbrytarna.

Jag skall inte ta kammarens tid i anspråk längre, utan ber, herr talman, att få yrka bifall till den motivering, som utskottet anfört.

Herr Schlyter: Herr talman! Jag kunde ha nöjt mig med att instämma med herr Klefbeck eller att inte alls begära ordet, ty herr Klefbeck har tillfyllestgörande motiverat utskottets ståndpunkt beträffande denna andra reservation, för vilken herr Colleen talade och som ju avser en punkt i motiveeringen och inte någon ändring i själva lagförslaget. Herr Klefbeck råkade emellertid göra en liten missägning, som jag måste be att få rätta. Herr Klefbeck sade, att herr Colleen vid sin hänvisning till den väntade propositionen om förvaringslag yttrat, att vi kunde emotse den till nästa riksdag. Herr Colleen yttrade emellertid, att vi hade anledning att emotse den redan till denna riksdag. Jag anser det vara lämpligt, att vid detta tillfälle från utskottets sida särskilt understrykes det önskemålet till justitieministern, som står sist i utskottsutlåtandet, då utskottet uttalar »förhoppningen att, såvitt ske kan, redan till innevarande års riksdag framläggas förslag till en reviderad förvaringslagstiftning». Utskottet har nämligen vid sitt ståndpunkts-tagande i den nu behandlade frågan hyst en alldeles bestämd förhoppning, att detta skulle visa sig möjligt. Sambandet mellan förvaringslagen och det nu behandlade ärendet framgår ju också av den förda diskussionen. Få vi en sådan förändrad lagstiftning, yppa sig bättre möjligheter att ta hand om de unga psykopaterna, och man behöver inte för att undgå att döma dem till fängelse gå den omväg som anvisades av herr Björkman, då han antydde att man under övergångstiden inte skulle behöva vara så sträng vid bedömandet av frågan, huruvida 5:6 bör tillämpas, utan i tveksamma fall skulle kunna släppa in en dylik ung psykopat på Bona. Det skulle nämligen, enligt herr Björkmans uttalande, inte vara någon risk med detta, ty psykopaten kunde enligt 10 § skyndsamt nog omhändertas. Men detta är ju den väsentliga invändning, som ifrån reservanternas sida anföres mot att lagen skulle träda i kraft samtidigt med ungdomsfängelselagen, nämligen att risk föreligger, att domstolarna skulle komma att döma sådana till fängelse, som enligt den nya lagen inte få dömas till tvångsuppfostran. Denna risk är emellertid mycket ringa. I de allra flesta fall torde domstolarna kunna reda sig med en ungdomlig förbrytare i åldern 15—18 år, som visar sig vara psykopat, på det sättet att man begagnar sig av den villkorliga domen, samtidigt som man undersöker, om det finns möjlighet att få in honom på någon vårdanstalt för psykopater. Det antydde redan av herr Löfgren i hans första anförande, att det pågår vid sidan om revisionen av förvarings- och interne-

Lagförslag om tvångsuppfostran m. m. (Forts.)

ringslagarna en utredning angående inrättande av särskilda anstalter för ungdomliga psykopatiska förbrytare, och enligt vad utskottet förväntat sig om föreligger utsikt att redan till nästkommande års riksdag få fram förslag till lösning av den frågan. Emellertid förhåller det sig både med det ärendet och med frågan om förvaringslagens revision så, att man faktiskt i detta ögonblick inte har på riksdagens bord något förslag till lösning av någondera frågan. Under sådana förhållanden vore det väl även med det allra största förtröende för Kungl. Maj:t beträffande utsikterna att snart få fram en förvaringslag dock märkligt att knyta ikraftträdandet av en proposition, om vilken alla äro ense, vid ett ovisst lagförslag, som man ännu inte har sett på kamrarnas bord. Hade det varit så att förvaringslagen redan legat under behandling hos utskottet och hade det gällt att taga ståndpunkt till frågan, huruvida lagen om tvångsuppfostran skulle träda i kraft ett år förr eller senare, så skulle jag hyst vida mindre betänkligheter att förena mig med reservanternas i deras ståndpunkt, men såsom läget nu är vill jag hemställa till kammaren att följa utskottets det vill säga Kungl. Maj:ts ståndpunkt och uttala sig för lagens ikraftträdande samtidigt med lagen om ungdomsfängelse.

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Herr talman! I mitt förra anförande sökte jag så kraftigt som möjligt framhålla, hurusom det vore lyckligt, att icke psykiskt abnorma minderåriga på något sätt skulle kunna dömas till tvångsuppfostran på Bona. Det behövdes dock en viss övergångstid, och det gjorde, att jag yttrade, att vi kunde betrakta oss som ganska säkerställda i fråga om de remedier, som finnas, för att det inte skulle hända några olyckor. Emellertid sade min vän herr Löfgren, att han ansåg, att i mitt anförande kunde ligga ett litet belägg — han sade inte mera — för att möjlighet skulle förefinnas, att några psykiskt abnorma kunde släppas in på Bona. Jag vill då säga, att det är för mig av särskild betydelse, att man icke för in en hänvisning till 5:6, där den föräldrade beskrivningen på psykisk abnormitet är sådan, att det kanske vore farligt, om man generaliserade den.

Herr Schlyter har särskilt betonat vikten av att man snart får erforderliga bestämmelser, och det är med understrykande därav jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hammarskjöld: Herr talman! Då i den första reservationen ingår det här i kammaren framställda yrkandet, att i lagen skulle intagas en hänvisning till 5 kap. 6 § strafflagen, så är det kanske inte ur vägen att erinra sig, vad 5 kap. 6 § strafflagen innehåller. Den lyder så: »Prövas någon, som brottslig gärning begått, därvid hava av kropps- eller sinnessjukdom, ålderdomssvaghet eller annan, utan egen skuld, iråkad förvirring saknat förståndets fulla bruk» etc. När det nu här i reservationen talas om sådan sinnesbeskaffenhet, kan man ju undra, om under begreppet »sinnesbeskaffenhet» innefattas allt detta, som står i 5 kap. 6 § strafflagen eller icke. Och om så skulle vara, fäster man sig ju därvid, att det omtalas också övergående tillstånd, tillstånd, som rådde vid tiden för brottets begående, men som vid tiden för domens avkunnande icke vidare råda. Det skall således i själva verket fordras en dubbel prövning, dels en prövning, som föranledes av 5 kap. 6 § själv, nämligen prövningen, huruvida personen i fråga vid tiden för gärningen hade, om jag får använda uttrycket som allt omfattande, en sådan sinnesbeskaffenhet, som föranleder straffnedsättning eller icke, men dels ock en prövning, huruvida denna sinnesbeskaffenhet varaktigt är för handen och vid tiden för domen och eventuellt intagandet i tvångsuppfostringsanstalten fortfarande finnes. Det är enligt mitt förmenande fara värt, att man i praktiken lätt kommer, om hän-

Lagförslag om tvångsuppfostran m. m. (Forts.)

visning tages in, att förbise denna åtskillnad och fästa sig allenast vid den prövning, som erfordras enligt själva 6 § i 5 kapitlet. Därav kommer då att följa, att man i en del fall, då den abnorma sinnesbeskaffenheten tillkommit efter brottets begående, skulle kunna frestas att skicka personer till tvångsuppfostringsanstalt, vilka icke böra skickas dit, och även att man skulle anse sig förhindrad att skicka en person till tvångsuppfostringsanstalt, då han förklarats böra åtnjuta nedsättning i straffbarheten på grund av en numera upphörd eller sannolikt snart upphörande abnormitet i hans sinnesbeskaffenhet.

Huvudsaken är enligt mitt förmenande, att man icke föranleder dylikt missförstånd, utan håller sig till den enkla och allt omfattande regeln, att domstolen icke skall till tvångsuppfostringsanstalt skicka någon, som icke vid den tid, då domstolen övar sin prövning, är så beskaffad, att han med fördel kan skickas till sådan anstalt.

Jag yrkar således i denna del avslag å reservationen och bifall till utskottets betänkande.

Vad den andra reservationen angår, skall jag inte gå närmare in på denna, men får för min del uttala mina sympatier för den andra reservationen, emedan det är svårt att förlika sig med att det uppstår en lucka med avseende på tillämpningen.

Herr statsrådet Westman: Herr talman! Jag skall nöja mig med att säga några ord med anledning av det uttalande som göres i slutet av första lagutskottets utlåtande, då utskottet säger: »I detta sammanhang vill utskottet uttala den förhoppningen att, så vitt ske kan, redan till innevarande års riksdag framläggas förslag till en reviderad förvaringslagstiftning.»

Jag kan nämna, att arbetet på en sådan lagstiftning inom departementet fortskridit så långt, att detta arbete är i det närmaste färdigt. Det skulle således från departementets sida mycket väl låta sig göra att inom en nära framtid lägga fram en proposition för riksdagen, men som bekant skall ju lagrådet höras över ett förslag i ett sådant ämne, och det är för mig i denna stund omöjligt att säga, vid vilken tidpunkt ett utlåtande från lagrådet skall kunna förväntas. Således kan man för närvarande inte ställa i någon bestämd utsikt, att något förslag kan komma fram till innevarande års riksdag. Men det är ju av vad jag sagt tydligt, att man med säkerhet kan beräkna, att proposition i frågan kan komma fram redan vid början av nästa års riksdag, och om regeringen då samtidigt med förslaget lägger fram en byggnadsproposition, är det stora möjligheter för att den nya lagstiftningen om förvaring kan föras ut i praktiska livet utan alltför långt dröjsmål.

Det gäller naturligtvis, då man skall taga ståndpunkt till den andra reservationen här, att våga emot varandra de praktiska olägenheter, som uppstå vare sig man går den väg, utskottet förordat, eller den, som reservanterna föreslagit. För min del har jag fått det intrycket, att man ernår övervägande fördelar, om man följer den väg, utskottet anvisat.

Herr Löfgren: I anledning av det påpekande, som gjordes av herr Hamarskjöld vill jag endast erinra om att hänvisningen till 5:6 strafflagen utgör ett allmänt vedertaget bruk inom den moderna straffrätten. Så är förhållandet till exempel, då — vilket särskilt i detta sammanhang är av betydelse — den så kallade förvaringslagen i sin första paragraf hänvisar till just det tillstånd, som beskrives i 5:6 strafflagen, och någon annan utveckling av begreppet anses icke där vara behövlig.

Vad sedan angår frågan, om det skulle kunna föreligga något missförstånd

Lagförslag om tvångsuppfostran m. m. (Forts.)

om vid vilken tidpunkt det halvabnorma sinnessillståndet hos vederbörande skulle ha förefunnits, så är det tydligt utsagt i första paragrafen enligt reservanternas formulering, att det avgörande är sinnesbeskaffenheten vid domens meddelande, vilket också är helt naturligt, då det gäller att skicka en person på tvångsuppfostran. En annan sak är, att då han begått brott, och det gäller att tillämpa straff eller förvaring, man uppställer den fordran, att den abnorma sinnesbeskaffenheten skall ha förefunnits både vid brottets begående och vid domen. Men här råder inte den allra minsta tvekan om att det allenast är sinnesbeskaffenheten vid domens meddelande, som är avgörande.

Herr Schlyter: Herr talman! Herr Hammarskjölds utveckling av innebörden av 5:6 strafflagen gav en alldeles förträfflig belysning av riktigheten av den hänvisning utskottet gjort till den föråldrade ordalydelsen av detta lagrum, då utskottet påpekar olämpligheten att anknyta den nya lagens föresättningar till denna gamla avfattning. Herr Löfgrens sista yttrande på denna punkt bestyrker ytterligare detta, ty för att motivera sin ståndpunkt måste han ju ge reservanternas hänvisning till 5:6 annan innebörd än den, som just ordalydelsen i denna paragraf anvisar.

Med anledning av herr justitieministerns anförande skall jag be att få nämna, att utskottets slutord angående förhoppningen, att för innevarande års riksdag skall kunna framläggas förslag om en revision av förvaringslagen, äro från utskottets sida avsedda att utgöra ett uttalande, att utskottet gärna emotser denna proposition även efter propositionstidens utgång, i det utskottet anser sambandet mellan denna proposition och tvångsuppfostringslagen utgöra ett motiv till att en proposition om förvaringslagen skall kunna avlämnas även på ett senare stadium av riksdagen. Utskottet har för övrigt redan så undanarbetat sin granskning av inkomna propositioner, att utskottet mot slutet av riksdagen lär få mycket god tid att taga upp en även ganska sent framkommen proposition i detta ämne.

Herr statsrådet Westman: Herr talman! Det är givet, att om riksdagen antager det uttalande, som utskottet föreslagit och som utskottets ärade ordförande berörde, är ett sådant beslut ägnat att undanröja de betänkligheter, man eljest från Kungl. Maj:ts sida måste hysa mot att komma med en proposition med förvaringslag efter propositionstidens utgång. Men jag vågar likväl icke avge något bestämt löfte, att en sådan proposition kan komma, därför att det är givet, att betänkligheterna ökas ju längre tiden framskrider, och det finns naturligtvis en tidpunkt, då dessa betänkligheter bli så stora, att man måste avstå från att framlägga propositionen. Jag skall emellertid bemöda mig att se till, att ärendet inom lagrådet kommer att behandlas i så god tid som möjligt.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, utom beträffande motiveringen, vartill han ville återkomma efteråt, hade i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i fråga om 1 § i förslaget till lag om tvångsuppfostran, som förordats i den av herr Ruben Wagnsson m. fl. därom anförda reservationen.

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan oförändrad vara med övervägande ja besvarad.

Lagförslag om tvångsuppfostran m. m. (Forts.)

Vidkommande motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets uttalanden skulle godkännas, dels ock att kammaren skulle godkänna den av herr Colleen m. fl. därom anförda reservationen.

Vid därefter i enlighet med berörda yrkanden gjorda propositioner godkändes utskottets uttalanden.

Herr statsrådet *Nilsson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 139, angående beredande av täckning för förluster å vissa fordringar, redovisade i arméförvaltningens räkenskaper å propriebalansers konto; och

nr 140, angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete åt f. stallbetjänten *J. O. R. Nilsson*.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 13, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i lagen den 12 maj 1917 om expropriation.

*Ang. vissa
ändringar i
expropria-
tionslagen.*

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 17 i första kammaren av herrar *Knut Petersson* och *Sam Larsson* samt nr 56 i andra kammaren av herr *Holmbäck*.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte för sin del besluta om sådan ändring av expropriationslagen, att mark avsedd för anläggandet av kommunala friluftsbad, lägerplatser och liknande ändamål skulle kunna förvärfvas genom expropriation, även om marken vore belägen i annan kommun,

samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning om lämpligheten av en förändrad sammansättning av expropriationsnämnderna i syfte att vinna en sakkunnigare behandling av expropriationsmålen samt att nedbringa kostnaderna för expropriationerna.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A. Beträffande frågan om expropriation av mark för kommunala friluftsbad, lägerplatser och liknande ändamål:

1) att riksdagen, i anledning av förevarande motioner, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville i samband med den av 1936 års riksdag begärda utredningen angående underlättande och trygghet av möjligheterna för den icke jordägande befolkningen att kunna idka friluftsliv upptaga frågan om rätt att exproprieras mark för kommunala friluftsbad samt för nästkommande riksdag framlägga förslag rörande sistnämnda spörsmål; samt

2) att motionerna i förevarande del, i den mån de icke blivit beaktade genom vad utskottet förut hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd;

B. Beträffande frågan om en förändrad sammansättning av expropriationsnämnderna i syfte att vinna en sakkunnigare behandling av expropriationsmålen samt att nedbringa expropriationskostnaderna:

1) att riksdagen, i anledning av förevarande motioner, ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa fortsatt utredning angående införande i expropriationslagen av lämpligare bestämmelser än de nuvarande beträffande ordningen för fastställande av ersättning till leda-

Ang. vissa ändringar i expropriationslagen. (Forts.)
möter i expropriationsnämnd samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda; samt

2) att motionerna i förevarande del, i den mån de icke blivit beaktade genom vad utskottet förut hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade anmälts

dels vid punkten A av herrar *Heiding, P. Sandström, Holstenson* och *Nyblom*, vilka ansett, att utskottets yttrande i denna del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen, i anledning av förevarande motioner, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville i samband med den av 1936 års riksdag begärda utredningen angående underlättande och tryggnad av möjligheterna för den icke jordägande befolkningen att kunna idka friluftsliv upptaga frågan om underlättande av möjligheterna att förvärva mark för kommunala friluftsbad; samt

2) att motionerna i förevarande del, i den mån de icke blivit beaktade genom vad utskottet ovan hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd;

dels ock vid punkten B av, utom andra, herr *Knut Petersson* och fröken *Hesselgren*, vilka på anförda skäl ansett, att utskottets hemställan i denna del bort erhålla följande lydelse: »att riksdagen i anledning av förevarande motioner ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning såväl angående införande i expropriationslagen av lämpligare bestämmelser än de nuvarande beträffande ordningen för fastställande av ersättning till ledamöter i expropriationsnämnd som angående möjligheten att vid marklösen enligt stadsplanlagen genom en ändrad sammansättning av expropriationsnämnden vinna en sakkunnigare behandling av målen även som för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda».

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten A.

Herr **Heiding**: Herr talman! 1936 års riksdag har i skrivelse till Kungl. Maj:t anhållit »om utredning och förslag, syftande till att åt den icke jordägande befolkningen underlätta och trygga möjligheterna att kunna idka friluftsliv etc.» Skrivelsen tillkom på grund av inom riksdagen väckt motion. Vid årets riksdag ha väckts motioner dels i denna kammare dels ock i andra kammaren, däri hemställes, »att riksdagen måtte för sin del besluta om sådan ändring av expropriationslagen, att mark avsedd för anläggande av kommunala friluftsbad, lägerplatser och liknande ändamål må kunna förvärfvas genom expropriation, även om marken är belägen i annan kommun», etc. Motionärerna ha framhållit, att det är behöfligt att marken exproprieras, därför att det på vissa håll möter svårigheter att förvärva sådan mark för ändamålet. Det åberopas här vidare, att 1917 års lag om expropriation stadgar, att mark, som tillhör annan än kronan, må tagas i anspråk genom expropriation för vissa ändamål, som det enligt lag eller författning tillkommer kommun eller annan dylik samfällighet att tillgodose — särskilt för ändamål, som äger väsentlig betydelse för det allmänna. Nu anse motionärerna att det borde göras ett tillägg i lagen, så att möjlighet skulle beredas för en kommun att exproprieras mark för dessa ändamål, även om marken är belägen i annan kommun. Ut-

Ang. vissa ändringar i expropriationslagen. (Forts.)

skottet har gått på den linjen, att det — i motsats till motionärerna, vilka påyrka, att denna ändring genomföres redan vid innevarande års riksdag — vill vänta ett år och föreslår, att förslag i frågan framläggas vid 1938 års riksdag. Utskottet yttrar nämligen: »Utskottet hyser den uppfattningen, att härför erforderlig lagändring bör vidtagas utan att slutförandet av den av 1936 års riksdag begärda undersökningen, därest den kommer till stånd, avvaktas. Utskottet vill därför föreslå riksdagen att hos Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte i samband med den utredning, varom fjolårets riksdag anhållit, upptaga frågan om rätt att exproprieras mark för kommunala friluftsbad samt framlägga förslag rörande sistnämnda spörsmål för 1938 års riksdag.» Således anser utskottet, om man analyserar vad utskottet har sagt, att det inte är behövt med någon utredning, utan utskottet vill endast att man skall vänta ett år och att Kungl. Maj:t därpå skall framlägga denna lag. Jag förstår utskottet i detta fall, ty detta är en så pass viktig fråga, en fråga av så genomgripande art, att man nog behöver tänka på den. Om ingen utredning är behövt, hade det säkert gått att redan i år formulera en sådan lagparagraf, som motionärerna tänkt sig. Men som jag nämnde, är det förslag, som här framlagts, så omfattande, att frågan verkligen behöver utredas. Reservanterna hava därför haft den meningen, att när riksdagen förra året gick med på en utredning av frågan att bereda möjligheter för den icke jordägande befolkningen att komma ut i den fria naturen och idka friluftsliv, så bör förevarande spörsmål också samtidigt utredas. Vi anse, att man därvid bör gå den väg, som vi föreslagit, och undersöka, om man icke skall kunna komma till målet utan expropriationsförfarande. Sedan utskottet omnämnt 1936 års riksdags skrivelse, fortsätter utskottet: »Vid den undersökning, som i anledning av riksdagens framställning synes kunna förväntas, torde stor uppmärksamhet komma att ägnas frågan om förvärv av bad- och lägerplatser för invånare i städer» etc. — »Det synes därför utskottet sannolikt att vid en sådan undersökning frågan om möjligheten och lämpligheten att tvångsvis förvärva erforderlig mark måste tilldraga sig uppmärksamhet.» Det är klart, att denna fråga är behjärtansvärd. Det anser jag visst, och det gäller att ordna så, att det kan upplåtas tillräckligt stora områden. Men att gå den väg, som här föreslås, kan jag för min del inte vara med om. Hur skulle det gå, om motionärerna här skulle få sin vilja fram och det skulle kunna exproprieras områden för nu ifrågavarande ändamål ute i bygderna än här och än där? Icke blott städerna skulle få den rätten, utan jag antager, att meningen är, att samma rätt skulle tillkomma alla större samhällen. Ett sådant samhälle skulle då kunna anlägga ett s. k. friluftsbad på mark, tillhörig fastighetsägare i annan kommun och belägen en mil, ja, kanske två eller tre mil från samhället. Med de förbättrade kommunikationer, som nu råda, är det numera ingen svårighet att färdas en så pass lång väg — man har ju både bilar och busslinjer — och i följd härav kan man kanske också befara, att en verklig kapplöpning kommer att arrangeras från dessa samhällens sida för att tillförsäkra dem så goda platser som möjligt för friluftsbad etc. Samhällena komma att slå ned på den plats, de anse lämplig, vilket mången gång kan vara till stort obehag för ortsbefolkningen, som haft för vana att besöka denna plats och hava den till sitt förfogande. Om nu en stad eller annan kommun skulle få lägga sig till med platsen, kan det hända, att hela området inhägnas och att förbud utfärdas för andra än dem som tillhöra den främmande kommunen att besöka platsen. Jag kan därför inte inse annat än att det är bättre att gå fram på den väg, man hittills gått, och genom frivilliga avtal förvärva äganderätten till det område, man behöver, något som väl också i de flesta fall lyckas. I regel är det väl så, att vederbörande städers myndigheter och styrande i god

Ang. vissa ändringar i expropriationslagen. (Forts.)

tid pläga sörja för att städerna erhålla erforderlig mark såväl för stadens egen utvidgning som också för sådana platser för bad m. m., varom nu talas. Om ytterligare åtgärder äro av behovet påkallade, blir väl den saken genom den utredning, riksdagen i fjol beslöt, ytterligare undersökt. Man kan därför lugnt avvakta denna utredning och utvidga densamma till att uttryckligen omfatta förevarande fråga. Det vill jag inte motsätta mig, men däremot måste jag opponera mig emot att man löser frågan efter de riktlinjer motionärerna tänka sig. Expropriation bör inte ifrågakomma i första taget, ty en sådan anordning kommer säkerligen att möta mycket starkt motstånd ute i de bygder, från vilkas befolkning man kommer att söka exproprierade dylika områden. Jag känner själv inte till något fall, där de påtalade svårigheterna för ett markförvärv med nu till buds stående medel skulle ha förekommit. En av motionärerna upplyste i utskottet, att en viss stad skulle ha haft det besvärligt att ordna sitt friluftsbad, och det kan ju vara möjligt, ty vissa städer växa ju rätt snabbt, och då kan det plötsligt behövas ökat utrymme även för nu ifrågasatt ändamål, men jag kan inte tänka mig annat än att frågan om dylikt markförvärv skall kunna ordnas på den frivilliga överenskommelsens väg, som är den allra behagligaste att gå. Ganska stor skillnad föreligger mellan den föreslagna expropriationen och den enligt gällande lag medgivna, då ett samhälle exempelvis förvärvar mark för en allmän byggnad, ty i sistnämnda fall är det ett relativt litet område som erfordras, medan vid de markförvärv det här gäller ofta kräves mycket stora områden, ibland kanske flera hektar, särskilt då det gäller större städers eller samhällens markförvärv. Det är alltså icke några små arealer, det här är fråga om.

Frågan är så pass allvarlig, att vi, som antecknat oss som reservanter, hava ansett nödvändigt, att man skärskådar den från mer än en sida och inte går fram alltför fort. Jag tror, att det skulle vara lyckligt, att samma utredningsmän, som handhava den i fjol beslutade utredningen, också få ta hand om förevarande spörsmål, väl begrunda detsamma och noga tänka sig för, innan de besluta sig för den linje, som motionärerna och utskottet föreslagit.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som fogats till utskottets betänkande under denna punkt.

Herr Linder: Herr talman! Det kan nog inte förnekas, att då denna motion kom före till behandling i utskottet, mottogs den med betydande sympatier. Då man senare gick till en närmare och mera ingående prövning av densamma, tycktes det emellertid, som om en viss motvind började blåsa mot motionen. Att börja med kan man kanske säga, att motionen var något för vitt tillskuren, ty det hade ju av motionärerna i denna motion yrkats, att markförvärv genom expropriation skulle kunna medgivas för anläggande av kommunala friluftsbad, lägerplatser och liknande ändamål. Mot dessa rätt obestämda uttryck framställdes i utskottet anmärkning och icke utan en viss framgång. Detta hade till följd, att såväl motionärerna som utskottet fingo nöja sig med att skrivelse föreslogs endast i en detalj av motionärernas yrkanden, nämligen i fråga om de kommunala friluftsbaden. — Vidare kan man också säga, att motionen kommit i ett synnerligen farligt grannskap till den motion, som väcktes i ett liknande ämne vid 1936 års riksdag, och som den föregående ärade talaren omnämnde. Det har nämligen visat sig, att förevarande motion i grund och botten endast är ett problem av de många, som möta i den förra året väckta motionen. Emellertid kom förra årets motion, som också väckte sympati och bifall i riksdagen och föranledde en skrivelse, att vidhängas något, som gör, att man kan taga för givet, att det kommer att gå rätt långt tid, innan den i sagda motion begärda utredningen kan bli färdig, och det kommer nog

Ang. vissa ändringar i expropriationslagen. (Forts.)

att visa sig, att många svårigheter dyka upp i samband med de i motionen väckta frågorna. I skrivelsens kläm gjordes nämligen tillägget, att man borde taga hänsyn till jordägarnas och lantbefolkningens i övrigt berättigade intressen vid sidan om de intressen, som gjordes gällande för stadsbornas del. Detta gör, att då man närmare tänker över vårt, här föreliggande särskilda problem, kan det inte undvikas, att man stöter på en hel del svårigheter, som det gäller att så småningom bemästra. — Men till sist kom också denna motion in i korsdraget från en gammal fråga här i kammaren, nämligen frågan om expropriation eller icke vid markförvärv. Den frågan har många gånger ventilerats här i kammaren, huruvida markförvärv genom expropriation i vissa avseenden skall medgivas eller icke. Jag har många gånger här talat för tillämpning av expropriationsinstitutet även då det gällt möjlighet för enskilda att förvärva mark och framhållit detta institut såsom ett yttersta medel då alla andra utvägar visat sig icke framkomliga.

Nu gäller ju emellertid den fråga, som expropriationen här skulle avse, icke enskild man utan ett kommunalt behov. Med den utomordentliga utveckling, som badfrekvensen har tagit, bör man icke motsätta sig folks önskan att i så stor utsträckning som möjligt få begagna sig av friluftsbad. Det har blivit en i hög grad allmän angelägenhet, att det står badplatser till buds för en stadsbefolkning. Jag finner, att detta intresse kan vara lika berättigat att framföra såsom grund för ett expropriationsförfarande, som något av dem, som redan förut varit inregistrerade såsom tillåtna. Det kommer förvisso att grundligt prövas i varje fall, när ett expropriationsförfarande skall anses vara tillåtet för ett ändamål som detta. — För övrigt vill jag för min del säga, att jag anser vägen rätt så svårframkomlig. Men å andra sidan tror jag, att det är fara i dröjsmål, på det sättet att vad som här står till buds icke finnes i en obegränsad tillgång. Visst är det ju sant, att vårt land har oändligt långa kuststräckor, men det kan icke lämpa sig med vilken kust som helst, utan det måste i alla fall vara en plats, som är något så när välbelägen i förhållande till det stadssamhälle, som det blir fråga om. Vad den rent naturliga beskaffenheten angår, kan det icke heller vara vilken plats som helst, utan den måste med en viss omsorg utväljas. Därför menar jag, att det är välberättigat, när det framkommer krav på att försöka ordna en fråga som denna i tid, en fråga, som jag och många med mig måste betrakta som en det allmännas angelägenhet. Jag förstår mycket väl, att detta påhäng från förra året rörande den då väckta motionen om hänsynstagande till alla andras intressen har sin stora betydelse. Men då det helt och hållet skall överlämnas åt de frivilliga överenskommelserna, kan man med hänsyn till det begränsade utrymme, som står till buds, likväl komma dithän, att städerna kunna bli tvungade att för badstränder för friluftsbad lämna en ersättning, som närmar sig det oskäliga. Ur dessa synpunkter har utskottets förslag, att man bör påskyn-da just denna fråga och få den utbruten, fullt fog för sig. Det har av majoriteten skrivits, att vi önskade få ett förslag framlagt till 1938 års riksdag, och det får anses vara ett uttryck överhuvud taget för den meningen, att det sannolikt icke lämpar sig att vänta med denna fråga, tills hela det andra komplexet blivit färdigställt, ty då är det sannolikt en hel del tillfällen föruttna och städerna ha kommit i trångmål.

Jag skall tillsvidare nöja mig med att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Sandström: I vad reservanten herr Heiding anført och yrkat ber jag att som medreservant få instämma.

Utan att underskatta det behov, större samhällen må hava att bättre än hittills tillgodose sina invånares anspråk på bad i det fria och annat friluftsbad.

Ang. vissa ändringar i expropriationslagen. (Forts.)
 liv i samhällenas nära grannskap, bör man väl icke utan vidare gå in för att ett sådant tvångsförfarande som expropriation skall tillgripas. Andra utvägar för att erhålla en tillfredsställande lösning böra enligt mitt förmenande alltså tagas under övervägande och undersökas. Förut har man ju i riksdagen varit tämligen ense om — något som också berörts av herr Linder — att expropriation är att betrakta som ett yttersta tvångsmedel, som icke bör ifrågakomma annat än då ett utomordentligt starkt, mera allmänt betonat intresse icke annorledes kan tillgodoses. Av sådan anledning har jag svårt att förstå, huru motionärerna kunnat på allvar tänka sig, att riksdagen skulle vara beredd att, utan en föregående utredning, ändra expropriationslagen uti det av dem påyrkade avseendet. Klokheten synes mig bjuda, att riksdagen nu inskränker sig till att begära en utredning av den innebörd, som anges i den av herr Heiding och mig m. fl. i ärendet avgivna reservationen. Den rätt till expropriation, som avses i den förevarande motionen, är, såsom herr Heiding i kammaren förut anført, av djupt ingripande betydelse för de jordägare, vilkas områden skulle komma att tvångsvis frångå sina ägare.

Under sådana förhållanden är det skäl att framgå med den allra största försiktighet, och jag ber nu, herr talman, att med hänvisning till vad herr Heiding och jag anført få yrka bifall till den av herr Heiding m. fl. i ärendet avgivna reservationen.

Överläggningen angående förevarande punkt blev nu för en stund avbruten, för att begärt tillfälle skulle beredas herr statsrådet *Pehrsson-Bramstorp* att avlämna kungl. propositioner.

Herr statsrådet *Pehrsson-Bramstorp* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

- nr 147, angående anordnande under år 1937 av en allmän jordbruksräkning;
- nr 148, angående anslag till riksskogstaxering och avverkningsstatistik; samt
- nr 149, angående anslag till kvalitetsfrämjande åtgärder på skogsvårdens område.

Ang. vissa ändringar i expropriationslagen. (Forts.) Fortsattes överläggningen angående andra lagutskottets utlåtande nr 13 punkten A.

Herr *Petersson, Knut*: Herr talman! Jag befinner mig i den för en motionär angenäma situationen, att jag är tack skyldig hos såväl utskottet som reservanterna. Även den i ämnet avgivna reservationen läser jag nämligen som ett sympatiuttalande för det syfte, motionärerna hava haft om hjärtat, om jag också måste beklaga, att detta sympatiuttalande i viss mån blivit beslöjat av allsköns betänkligheter. Jag vill i varje fall uttrycka min tacksamhet härför; vi alla som degenererat till stadsbor finna det tacknämligt, när man möter någon förståelse från landsbygdens sida för stadernas speciella bekymmer och bryderier. Jag skattar varje vittnesbörd om en sådan förståelse mycket högt, och därför är jag glad över att den avvikande meningen icke blivit ett bleklagt nej.

Om själva saken kan jag yttra mig mycket kort. Som vi alla veta har den ungdom, som nu växer upp, sin håg vänd till sport och friluftsliv. Det är helt annorlunda mot förr. Våra fäder voro stugsittare, men våra barn söka sig gärna ut i Guds fria natur. Jag vill tillägga att detta icke för dem är en för-

Ang. vissa ändringar i expropriationslagen. (Forts.)

ströelse utan ett behov, som följer med den nuvarande livsföringen. Det är på detta sätt som vår ungdom kompenserar sig för den ofrihet och bundenhet, som följer med vår rationaliserade världsordning, och som blivit ett kännetecken framförallt för den moderna arbetsplatsen med alla dess arbetsbesparande maskiner. Emellertid vill jag erinra om, att denna ändrade livsföring självfallet ställer mycket stora krav på kommunerna. Man kan icke tillgodose befolkningens behov av friluftsliv med samma enkla medel, som man kunde göra för femtio år sedan, utan man måste taga till mycket större medel och reservera mycket större platser för rekreation och dylika ändamål. Framför allt har det blivit en utomordentligt bekymmersam angelägenhet åtminstone för de större städerna att tillgodose befolkningens behov av friluftsbad. Såsom jag ser saken, är det ett allmänt intresse av första ordningen att kommunerna — och även staten för den delen — söka tillrättalägga förutsättningarna för denna ändrade livsföring. Jag anser, att detta är ett minst lika stort intresse som många andra av de i expropriationslagen angivna. Däremot skall jag villigt medge att det ur alla parter synpunkt naturligtvis vore bättre, om det hela ordnades på frivillighetens väg. Jag tror dock icke, att man kan komma ifrån, att saken ordnas från kommunernas sida. Jag tror, att det även för landsbygden är bättre, om kommunerna taga hand om denna angelägenhet. Herrarna kunna ju föreställa sig, hur det ser ut, när städernas ungdom på söndagarna ge sig ut i tusental i spridd ordning och översvämma alla tillgängliga badstränder. Väl förstår jag, att sådant medför olägenheter och vantrevnad för landsbygden. Då är det väl bra mycket bättre att samla dessa människor på en plats och där göra lämpliga anordningar för deras trevnad. Där tror jag nog, att vi kunna mötas. Det är mycket bättre, om kommunerna taga hand om denna sak, än om vi lämna den åt sig själv.

Samtidigt kommer man naturligtvis i många fall i situationer, där det är mycket besvärligt att lita uteslutande till de på frivillighetens väg åstadkomna avtalen. Man behöver bara tänka sig ett sådant fall, som att en kommun har inköpt ett område och där har gjort vissa anordningar. Sedan visar det sig, att besöksfrekvensen stiger undan för undan, och rätt som det är, är området för litet. Ja, då behöver man utvidga det. Då frågar jag: finns det egentligen något lämpligare tillfälle att avpressa en kommun en oskäligen köpesumma än i ett sådant fall som detta? Detta är från min sida ett rent hypotetiskt fall. Jag har icke gått ut från något sådant, då motionen skrevs. De olägenheter, som jag haft i tankarna, hava varit av annan natur. Men jag vet, att sådana i framtiden komma att inträffa; redan nu kan man se att behovet av sådan mark ökas undan för undan.

Nu äro reservanterna mycket tveksamma, om det är lämpligt att över huvud taget sätta ett sådant vapen i kommunernas händer som rätt för dem att hos Kungl. Maj:t begära expropriationsrätt. Jag har svårt att förstå, vad dessa olägenheter egentligen skulle bestå i. Den enda upplysning, jag i sådant fall kunnat finna, är den som förekommer i reservationen, där det på ett ställe heter:

»Vid utredningen kunna åtskilliga synpunkter framkomma, som visa att ett expropriationsförfarande kan medföra avsevärda olägenheter. Det kan t. ex. visa sig mindre lämpligt att låta en kommun expropriationsvis förvärva mark inom en annan kommuns område och där utan hänsyn till andra kommuners eventuella intressen utföra och utnyttja anläggningarna efter sina önskemål.»

Det är för mig alldeles nya synpunkter på saken och alldeles nya olägenheter. Jag har aldrig hört talas om detta. Men jag måste ju genast fråga mig varför dessa olägenheter skulle komma till stånd, bara i och med att man inför

Ang. vissa ändringar i expropriationslagen. (Forts.)

möjlighet att även expropriationsvis förvärva mark. Dessa olägenheter måste ju finnas redan nu. Om en kommun genom frivilligt avtal förvärvar mark för ett sådant ändamål — det har ju ofta förekommit — blir då dispositionsrätten till detta område en annan, än om man förvärvar den genom expropriation? Såvitt jag förstår, blir kommunens rätt att disponera marken precis densamma i det ena som i det andra fallet. Om man skulle draga ut konsekvenserna av reservanternas tankegång, måste den syfta till att i sådana fall, varom här är fråga, inskränka den köpande, den förvärvande kommunens rätt att disponera området, men något sådant har ju hittills aldrig kommit i fråga. Varför skulle det då ske just nu, just i detta sammanhang? Jag menar alltså, att dessa olägenheter äro rent imaginära, såvida man ej erkänner, att de föreligga redan nu. Det finns ingen lag som kan hindra Göteborg eller Stockholm att gå ut och köpa så mycket mark, som de behöva för sina friluftsbad.

Jag har, herr talman, icke mycket att tillägga. Jag lyssnade mycket uppmärksamt till det anförande, som inledde denna debatt, men jag får ju säga, att jag icke kunde hitta mycket, som kompletterat de i reservationen angivna synpunkterna. Herr Heiding kallade förslaget genomgripande. För min del tycker jag, att det i stället skulle kunna kallas mycket anspråkslöst. Jag tror att även om detta yrkande går igenom, kommer expropriationen att få en utomordentligt ringa och begränsad användning, därför att expropriationen betecknar ett förfarande som kommunerna icke bruka tillgripa, åtminstone icke annat än i nödfall.

Herr Heiding sade också: Hur skall det gå, om man ger kommunerna en sådan möjlighet? Ja, jag tror, att det kommer att gå mycket bra. Jag tror icke, att landsbygden kommer att förmärka några olägenheter härav. Jag tror, att man kan med fullt förtroende låta expropriationslagens bestämmelser träda i kraft, därest det skulle påkallas i ett eller annat fall. Att det kan bli fråga om jämförelsevis stora områden, vill jag ju ej förneka, ty ändamålet förutsätter ju, att man ger människorna ett visst armbågsrum. Men då vill jag erinra om att åtskilliga av de ändamål, som nu äro inrymda i expropriationslagen, förutsätta tillgång till betydligt större områden, exempelvis de fall, som äro angivna i 1 § mom. 5, 9, 10, 11 och 13. Där kommer det genomgående att bli fråga om mycket större områden än som det kan bli i detta fall.

Så var det också ett annat påstående som framställdes. Såvitt jag fattade herr Heiding rätt sade han: Varför tillgodose kommunerna icke detta ändamål, när de utvidga sina områden, alltså när de utvidga stadsområdena genom inkorporering? Härpå vill jag ge det svaret, att man icke kan inkorporera mark och nya områden till städerna uteslutande med det syftet för ögonen att få lämpliga badstränder. Då skulle man nämligen komma till så ofantligt stora stadsområden, att det skulle bli omöjligt att förvalta dem.

Jag har, herr talman, för ögonblicket intet att tillägga. Jag tar fasta på, att båda de reservanter, som haft ordet här, kallat saken behjärtansvärd, och jag hoppas att kammaren skall finna den i lika mån behjärtansvärd. Jag tror inte, att olägenheterna, som kunna följa, på något sätt skulle bli så svårartade. Det enda jag möjligen skulle vilja tillägga är, att herr Heiding hänvisade till 1936 års riksdagsskrivelse och menade, att det skulle vara lämpligt att taga upp saken i sammanhang med den. Härtill vill jag bara säga, att denna riksdagsskrivelse hittills vederligen icke föranlett någon utredning från departementets sida. Enligt vad som upplysts i utskottet har den varit remitterad till medicinalstyrelsen, och nämnda styrelse har avgivit ett yttrande och lagt upp en stor plan för en framtida utredning. Denna utredning ser ut att bli mycket vittomfattande och tidsödande.

Ang. vissa ändringar i expropriationslagen. (Forts.)

Skall nu denna lilla sak, såsom jag kallar den, bakas in i den stora utredningen som ett litet russin i en stor kaka, vet jag verkligen icke, när vi kunna räkna på att få ärendet tillbaka. Att det skulle avgöras utan utredning har icke förutsatts, men jag tror att utredningen mycket väl kan förläggas inom justitiedepartementet.

Jag tillåter mig, herr talman, att instämma i det redan framställda yrkandet om bifall till utskottets förslag.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Den siste ärade talaren vände sig mot den förste talaren i debatten och erinrade i slutet av anförandet därom, att den förste talaren hänvisat till den av förra riksdagen begärda utredningen. Nu är förhållandet det — som kammaren kan konstatera — att såväl majoriteten som minoriteten i utskottet hänvisar till 1936 års riksdagskrivelse, och båda anhålla, att nu föredragna fråga skulle upptagas i samband med den utredningen. Jag skall för min del icke gå in på spørgsmålet om vilka olägenheter som kunde följa med en expropriationsrätt i detta fall. Såvitt jag förstår, visade den siste ärade talarens anförande till fullo, att det finns många fallgropar och att det är många synpunkter, som icke kunna komma till sin rätt utan en utredning.

Jag skall, herr talman, be att få rikta kammarens uppmärksamhet på ett mycket egendomligt förhållande i utskottsmajoritetens förslag, som gör det för mig fullkomligt omöjligt att ansluta mig därtill. Utskottsmajoriteten har icke begärt, att denna fråga skall upptagas i samband med 1936 års riksdagskrivelse och den utredning, vartill denna kan föranleda, utan har begärt ett förslag till nästkommande riksdag. Vad man brukar begära i sådana fall är ett förslag, *vartill utredningen må föranleda*. Men det har icke utskottet gjort, utan det har sagt, att saken bör utredas i samband med andra frågor, och sedan skall man komma med förslag till nästkommande riksdag rörande detta spørgsmål. Med andra ord: utskottet vill att kammaren nu skall taga ståndpunkt i sak och säga, att här skall det vara ett förslag till nästa riksdag, för syns skall begärt i samband med en utredning. Utredningen skulle verkställas, men det är likgiltigt vad det blir för resultat av utredningen. Under sådana omständigheter frågar jag mig, herr talman, varför icke utskottet självt lägger fram en text. Det är väl lika enkelt att lägga fram en text nu som att göra det i samband med en utredning, som saknar syfte. Om kammaren förklarar att det visserligen behövs utredning men att man i varje fall vill ha ett visst förslag, har man ju sagt ifrån, att denna sak vill man under alla omständigheter ha, alldeles likgiltigt vad utredningen ger för resultat. Att det bör vara någon mening med en begärd utredning, förefaller mig vara det minsta man kan fordra, och man måste i detta fall ovillkorligen kräva, att om utredningen visar, att olägenheterna äro större än fördelarna av en sådan expropriationslagstiftning, skall man icke vidhålla sin begäran att få ett förslag om expropriation. Detta synes mig vara ett minimum, jag vill icke, herr talman, säga av anständighet, men av klokhet, när man skriver till Kungl. Maj:t och begär något.

Nu skiljer sig reservationen från utskottets förslag både därigenom att man icke begär något till nästa riksdag och därigenom att man icke begär något förslag alls. Jag finner att detta givetvis är bättre. Man begär intet förslag, därför att man sätter saken i samband med en annan fråga, som skall utredas och inom vars ram man vill ha denna fråga utredd. Det kan jag förstå, ty då menar man att det förslag, den föregående skrivelsen måhända kan föranleda, får omfatta även detta. Då vill man bara rikta Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på att man här har en fråga, som kan ingå i den andra.

Ang. vissa ändringar i expropriationslagen. (Forts.)

Det kan jag möjligen vara med om och därför, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen, under förklaring att, såsom majoritetens förslag är skrivet, förefaller det mig fullkomligt omöjligt för kammaren att antaga det samma.

Herr Gustavson, John: Herr talman! Jag kan icke dela den uppfattning, som kommit till uttryck i herr Linders anförande. Jag vet inte vad som på sista tiden inträffat som kan motivera den. Ha möjligheterna till idkande av friluftsbad och att komma i åtnjutande av sådana bad på senare tid minskats? Ha icke de förbättrade kommunikationerna, de många busslinjerna o. s. v. medfört att stadsbefolkningen lättare kan komma ut till havet och komma i åtnjutande av friluftsbad. Jag kan icke se, varför vi i år skulle gå händelserna i förväg och föregripa den skrivelse, som vi avläto i fjol, då vi begärde utredning i syfte att öka möjligheterna till idkande av friluftsliv. Enligt vad som framgår av medicinalstyrelsens skrivelse har Kungl. Maj:t prövningen av dessa problem om hand.

Herr Petersson kunde icke se att förslaget på något sätt skulle vara genomgripande. Jag har emellertid en motsatt uppfattning, och jag anser, att det är synnerligen genomgripande att i oträngt mål gå in på den privata äganderätten på ett sätt, som jag här icke kan anse vara motiverat. Jag kan icke se, att det här gäller ett sådant samhälleligt spörsmål, att man behöver göra ett dylikt ingrepp. Sedan sade herr Petersson att han icke trodde att — i fall denna sak skulle bli verklighet — expropriation skulle komma i fråga i nämnvärd utsträckning utan endast ifrågakomma i mera sällsynta fall. Ja, säger inte detta, att saken icke är så värst aktuell. Det föreligger naturligtvis inte så stort behov, om herr Petersson menar, att det skulle vara sällan man behövde tillgripa expropriation. Jag kan icke se, att det är en sådan fara i dröjsmål, att vi icke kunna vänta och se vad det blir av den riksdagsskrivelse, som vi avläto vid 1936 års riksdag.

Jag ber att få ansluta mig till yrkandet om bifall till den av herr Heiding m. fl. avgivna reservationen.

Herr Linder: Nej, herr Reuterskiöld, den klämman är nog riktigt skriven. Vi vilja visst icke ha vilket förslag som helst. Så väl reservanterna som majoriteten äro ense, att detta är ett behjärtansvärt syfte. Det behöver man icke upprepa direkt i klämman, ty allt syftar till att det skall bliva ett resultat i den riktning, som utskottets utlåtande går ut på. Vi vilja alltså hava denna fråga utbruten. Det finns en särskild anledning för oss att beakta just frågan om expropriation av mark för friluftsbad och göra den till föremål för en så att säga koncentrerad utredning.

Jag vill i det sammanhanget peka på, att det är en massa spörsmål som dyka upp, när man skall sysselsätta sig med frågan om expropriation av strandmark. Sådän mark är i regel oskiftad och tillhör i regel byalag. Redan den omständigheten, att man från en kommuns sida riktar sig mot ett främmande byalags strand är en ganska vidlyftig sak. Det behöver tagas under omsorgsfullt övervägande, när man skall gå fram för att kunna förvärva sådan mark från en stads sida. Med äganderätten äro förenade en hel del rättigheter, t. ex. till tångtäkt, samt sand- och grustäkt, som äro av stor betydelse för vissa orter, vidare de stora fiskerätterna, vid Skånes stränder t. ex. de många skattlagda fisken, som kunna befinna sig just vid en badstrand. Därför menar jag att det är av en särskild betydelse att man koncentrerar sig på att försöka utreda denna sak. Det är inte alls fråga om att

Ang. vissa ändringar i expropriationslagen. (Forts.)

det inte skulle bli något, utan det är fråga om att komma till en sådan lösning att städerna verkligen bli satta i tillfälle att få lämpliga badstränder.

Jag förväntar mig icke något förslag från Kungl. Maj:t, som säger att saken *inte alls* kan komma i fråga, utan jag tänker mig, att Kungl. Maj:t skulle framlägga ett förslag, som, bland annat, av de skäl, som jag nämnde, skulle reda upp saken, så att städerna kunde få den mark för friluftsbad, som de behövde. Att det skulle ske i samband med den utredning, som 1936 års riksdag begärde, kan ju inte vara något fel, eftersom detta, som jag från början sagt, är ett problem bland alla de andra som omfattas av 1936 års skrivelse. Detta hindrar dock icke, att detta spörsmål om badstränderna är en sak, som bör beaktas i och för sig självt.

Herr Gustavson säger, att det inte är någon fara i dröjsmål. Jo, var säker på att så är fallet. Jag är alldeles övertygad om, att alla dessa byalag, som ligga kring städerna, sedan denna fråga kommit upp, ha börjat spekulera över hur mycket de skulle kunna få för sin mark. Jag menar då, att en expropriation är det förfarande, som kommer att ge det rättvisaste utslaget. Om städerna på frivillighetens väg skulle söka komma i besittning av sådan mark, så komma de, sedan nu frågan kommit på tal, att mötas av kommuner, som spekulera i att göra affär. Det är dem naturligtvis inte förmenat, men å andra sidan bör man också se till, att saken inte görs större än den är. Den väg, som staten borde anvisa är ett expropriationsförfarande, varvid marken blir skäligen värderad, och de rättsanspråk, som äro förenade med markinnehavet, också bli skäligen värderade och beaktade.

Ja, såvitt jag kan se, herr talman, har varken herr Gustavson eller herr Reuterskiöld sagt något, som kan föranleda mig att återta yrkandet om bifall till utskottets förslag.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Såvitt jag fattade den ärade talaren för utskottet rätt menade han att utredningen skulle avse att lösa vissa *bifrågor*, som sammanhänge med expropriation för åtkomst av badstränder utan att ingå på själva huvudfrågan, det vill säga om det finns några invändningar att göra mot användande av *expropriation* för detta ändamål. Jag kan mycket väl förstå hans ståndpunkt. Han har hållit på att studera denna fråga, han har satt sig in i den och då kommit till det resultatet att han vill ha expropriationsrätt för detta ändamål, oberoende av de skäl som kunna anföras däremot. Men, herr talman, har kammaren också gjort detta, har kammaren också satt sig in i saken? Är det för kammaren en alldeles självklar sak, att inga avgörande skäl kunna anföras mot själva huvudspörsmålet: får expropriationsrätt för detta ändamål inskrivas i lagen bland de fall, där avgörandet skall ligga hos Kungl. Maj:t? För mig är situationen en annan. Jag har inte haft tillfälle att gå in på frågan så noga, och för mig är det första spörsmålet, om några invändningar kunna göras mot detta anspråk. Det förefaller mig, som om detta vore vad utredningen i första hand skulle avgöra. Nej, säger den siste ärade talaren, den frågan skall inte utredas, ty den frågan är klar. Men är den frågan klar för kammaren? För mig är den i varje fall inte klar, och jag brukar inte vara så »bakom flötet», att jag inte lika väl som kammarens övriga ledamöter skulle kunna göra den klar för mig. Nej, begär man en utredning, så får man väl i detta som i andra fall begränsa sig till att begära att få det förslag framlagt *vartill utredningen må föranleda*. Men det gör man inte alls, utan man säger efter den senaste tolkningen, att *bifrågorna* skola utredas men huvudfrågan har utskottet utrett. Jag har inte funnit den utredd i utskottsbetänkandet. Det står visserligen att man menar det och det, tror det och det och anser det och det. Jag vet inte om detta är

Ang. vissa ändringar i expropriationslagen. (Forts.)

ett »credo quia absurdum». Jag vill inte påstå att så är förhållandet, men jag ifrågasätter huruvida utskottets uppfattning verkligen är grundad. Det är detta jag vill att utredningen skall avgöra, innan man framlägger något förslag; att bifrågorna samtidigt skola prövas är en självklar sak. Men när den ärade talaren nämnde att dessa bifrågor skulle utredas, så menade han, såvitt jag fattade honom rätt, inte dessa bifrågor i och för sig, utan *endast i den mån de inverkade på problemet om expropriationsrätt*. Den ärade talaren ville med andra ord ha två utredningar rörande dessa expropriationsfrågor, en som avser 1936 års riksdagsskrivelse i hela dess vidd, och en som avser *bifrågorna i den mån de inverka på den här utbrutna frågan*, vilken inte får principiellt utredas! Ja, det kan man naturligtvis göra, men inte är det skäl att kammaren ställer sig på den ståndpunkten. Om kammaren bifaller detta förslag, så har den sedermera, ifall dess majoritet är oförändrad, ingen möjlighet att mot förslaget göra den invändningen, att huvudfrågan inte är utredd. Det är verkligen en liten skillnad mellan ett utskott och en kammare. Om ett utskott gör en utredning och begär ett förslag i anslutning till denna så kan kammaren gott instämma, men om man får det intrycket — och i detta fall ett fullkomligt riktigt intryck — att frågan inte är utredd, ja, då kan man icke av kammaren fordra den självuppgivelsen, att den skall begära ett förslag och senare vara bunden vid det, därför att den ovetande om innebörden och följderna har begärt det.

Nej, herr talman, det är nog nödvändigt att kammaren vidhåller sin gamla uppfattning, att när den begär en utredning den icke binder sig i förväg utan blott begär att få det förslag vartill utredningen kan föranleda. Nu kan man naturligtvis mycket väl göra detta, varvid man förutsätter att ett förslag kan framkomma till 1938 års riksdag; är detta inte möjligt får man i så fall veta det. När det emellertid föreligger en reservation, som underlåter att ta ståndpunkt till spörsmålet när förslaget skall framläggas och låter detta bero på vad utredningen ger vid handen, och när denna reservation beträffande frågan om utredning är likalydande med utskottets förslag, kan jag inte finna annat än att det naturligaste är att bifalla reservationen.

Herr Petersson, Knut: Naturligtvis är det möjligt att trassla till frågan, om man anser det nödvändigt. Man kan ju som min meningsfrände i denna sak, herr Linder, tala om byalagen och alla de komplikationer som följa av nödvändigheten att reda upp äganderätten till samfälld mark. Man kan naturligtvis också tala om svårigheterna att reda upp vattenrätten och strandrätten och allt sådant, som kan följa med i detta sammanhang. Men varför skola dessa saker vara svårare om marken förvärvas expropriationsvis än om den förvärvas genom frivilligt köpeavtal? Den frågan har jag ännu inte fått klar för mig. Det hela kommer väl på ett ut. Saken kommer att ordnas i det ena fallet som i det andra, det blir helt enkelt fråga om att överflytta äganderätten från en part till en annan. Det blir inte krångligare om man tillgriper expropriation än om man köper genom frivilligt avtal.

Herr Reuterskiöld frågade, om det för kammaren var alldeles klart att inga skäl förelågo mot att utsträcka expropriationsrättens tillämpningsområde på sätt utskottet och motionärerna ha önskat. På detta vill jag svara att utskottet självfallet har tagit denna fråga under den allra grundligaste prövning, och utskottet har då kommit till det resultatet att inga giltiga skäl kunna anföras mot en sådan utsträckning av tillämpningsområdet. Om det finns nya skäl att anföras — flera och andra skäl än de som prövats av utskottet — skulle ingen vara mera intresserad därav än de som stå bakom utskottets utlåtande,

Ang. vissa ändringar i expropriationslagen. (Forts.)

men såvitt jag förstår av denna debatt, ha inga nya skäl framkommit. De enda skäl som ha anförts äro de som i allra största allmänhet äro angivna i reservationen, och om dem har jag redan tidigare sagt att jag för min del inte kan finna dem giltiga. Jag kan inte finna att de äro annat än i högsta grad imaginära.

Det föll också ett ord från Bohusbänken som jag skall be att ett ögonblick få beröra. Det var min granne här bakom, herr Gustavson, som menade, att man inte i oträngt mål skulle inkräkta på den privata äganderätten. Jag ber att få instämma i detta; det har aldrig varit motionärernas mening att man skulle inkräkta på någon privat äganderätt. Jag ber dock att få erinra om att det i detta fall inte är något oträngt mål. Det gäller tvärtom att tillgodose vitala allmänna intressen, intressen som ligga åtminstone mig mycket nära om hjärtat. Låt mig tillägga, att jag inte tror det är sista gången som vi vädja till landsbygdens representanter och ägarna av Sveriges jord att icke stänga dörarna till naturens helgedomar för alla som hänvisats till att söka sin utkomst inom städernas hank och stör. Jag skulle bli mycket ledsen, om en sådan vädjan förgäves riktades till landsbygdens representanter i denna kammare.

Herr talman, jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Linder: Jag vill fästa herr Reuterskiölds uppmärksamhet på, att det uttryckligen står i utskottets kläm, att majoriteten önskar och vill att Kungl. Maj:t skall uppta frågan om rätt att *expropria* mark. Det är en sak, som är ofrånkomlig. Vad vi vilja är, att frågan om denna expropriationsrätt — på skäl som jag förut nämnt — *utbrytes* ur det stora komplex, som 1936 års riksdagsskrivelse omfattade, så att ett resultat kan föreligga till nästa år.

Jag förstår inte riktigt det resonemang, som herr Reuterskiöld för. Unnar då inte herr Reuterskiöld städernas befolkning rätten till dessa badstränder? Vill herr Reuterskiöld att städerna skola få betala vad som helst för att få dessa möjligheter? Skulle man inte kunna tänka sig, att riksdagens första kammare tar hänsyn till, att det föreligger ett verkligt behov för städernas många invånare att erhålla områden för friluftsbad, och att kammaren behjärtar detta behov? Skulle man inte kunna tänka sig att kammaren verkligen gick in för detta och sade: Jo visst, det ligger något mycket berättigat i detta. Vill herr Reuterskiöld utlämna städernas befolkning på nåd och onåd till byalagen och tvinga städerna att betala vad som helst? Finns det inte i denna fråga ett allmänt intresse, som skulle kunna jämföras med de intressen, som äro angivna i lagen om rätt till expropriation? Jag tycker för min del att det finns oändligt mycket, som talar för att man likställer detta önskemål med de ändamål som redan nu äro principiellt fastslagna i expropriationslagen. Det kan inte alls anses förmåtet, att ett sådant yrkande framställts.

Nu vill herr Reuterskiöld, att riksdagen skall gå in på en prövning av huruvida expropriation bör tillåtas eller inte. Jag kan inte förstå att den föreliggande saken skall vara så konstig, om man tänker på det allmänna behov, som föreligger. Vi, som utgöra majoriteten, ha inte kunnat tänka oss annat än att detta städernas önskemål är ett fullt legitimt allmänt intresse av samma art som de, för vilka expropriation medges. Men problemet är förenat med en massa svårigheter, och man tar inte lösningen så att säga på hyllan som herr Petersson tycks tro. Det finns en massa saker, som i ett sådant här fall måste klargöras. Det är vad herr Reuterskiöld kallade *biomständigheterna* — rätt så viktiga biomständigheter för resten.

Jag har förmenat, att det är skäl att göra denna utredning, men den behöver inte göras större eller ta längre tid än att riksdagen år 1938 får återse ärendet.

Ang. vissa ändringar i expropriationslagen. (Forts.)

Herr Heiding: Herr talman! Herr Petersson sade i sitt första anförande att vi hade kommit med en ny synpunkt, som han ansåg inte här kunde anläggas. Han syftade på följande uttalande i reservationen: »Det kan t. ex. visa sig mindre lämpligt att låta en kommun expropriationsvis förvärva mark inom en annan kommuns område och där utan hänsyn till andra kommuners eventuella intressen utföra och utnyttja anläggningarna efter sina önskemål.» Herr Petersson ansåg, att lagen inte skulle komma att tillämpas på sådant sätt, utan han menade att det hela kunde gå ungefär som förut. Men strax innan herr Petersson uttalade detta fälldes ett annat yttrande, nämligen att det vore bättre att samla alla på en plats, ty då bleve det mera ordning och reda enligt herr Peterssons mening än om, som nu är fallet, den ene badar här, den andre där. Jag undrar om det inte gått bra hittills i de allra flesta fall. Vi ha sagt i vår reservation, att även om på vissa platser svårigheter skulle förefinnas att ordna frågan om friluftsbad, torde nog kunna konstateras, att denna angelägenhet i regel blivit på ett för befolkningen tillfredsställande sätt löst. Herr Petersson värdjade till landsbygdens folk att inte stänga dörrarna till naturens helgedomar. Det ha vi inte tänkt oss. Vi ha i vår reservation förklarat att vi äro med på saken, men vi önska en utredning.

Det är för övrigt märkvärdigt att inte staten i första hand upplåter sina egendomar för dylika ändamål. Varför skall just statens mark stängas då det gäller sådant? Jag vet en mycket stor kronoegendom, där utfartsvägen från skogen stängts till med en stor grind, så att det inte går att komma in i skogen och vistas där. Varför skall sådant ifrågakomma, när man samtidigt vill expropriera enskild mark? Jag tror att saken tål vid att grundligt och ordentligt utredas, och man bör inte begära att få den tillbaka till nästa års riksdag, då den kanske inte har fått den utredning som behövs.

Det är många andra synpunkter som man skulle kunna tänka sig att anlägga. Frågan om underhållet av de vägar som gå ned till badstränderna kan exempelvis behöva en utredning. Det händer många gånger att ett byalag känner sig illa berört av att ingen hjälper till att hålla dessa vägar i ordning, där bilarna fara fram och tillbaka hela söndagarna och kanske vardagarna också. Behöver inte den frågan utredas? Jag tror att det många gånger inte skulle vara svårt för en stad att få erforderliga badstränder bara genom att erbjuda sig att underhålla vägarna dit. Då behövde man inte komma och tala om expropriation.

Herr Petersson fällde yttrandet att städernas bryderi och bekymmer skulle vara så stora. Men hur är det: har inte landsbygden en och annan gång bekymmer, när den skall förlägga sina allmänna inrättningar till städerna? Detta blir ofta nödvändigt för de stora ekonomiska sammanslutningar som nu finnas. Jag skulle kunna räkna upp många allmänna byggnader för landsbygdens räkning som nu finnas i städerna, men i de allra flesta fall har man fått betala bra — mången gång *mycket* bra — för de upplåtna tomterna. Varför inte då medge rätt till expropriation för dessa allmänna byggnaders räkning? Detta har inte framförts, och jag skall för min del inte komma med något dylikt önskemål, ty jag anser att även den saken kan på frivillighetens väg lösas.

Herr Linder trodde att bara för att denna fråga bragts på tal en hel del byalag och enskilda skulle börja spekulera i att få bra betalt för den och den platsen som de äga. Jag tror inte att så är fallet. Jag tror, som jag sade, att om vederbörande få någon ersättning för att de hålla vägarna till de mycket besökta badstränderna i ordning, skulle de ställa sig mycket välvilligare än de hittills ha gjort. Frågan behöver i varje fall utredas och detta ur flera synpunkter. Jag är förvissad om att den kommer att lösas till allmän belåten-

Ang. vissa ändringar i expropriationslagen. (Forts.)

het, men jag tror det är skäl för kammaren att besluta i enlighet med reservationen och inte bara begära att till nästa år få ett lagförslag framlagt utan utredning.

Herr talman, jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Reuterskiöld: Den framstående jurist som för utskottets talan ställde en fråga till mig som jag förvånade mig över, då den kom från ett så framstående juridiskt håll. Han frågade om jag inte »unnade» städerna detta. Jag undrar om detta är den rätta frågan i detta sammanhang. Här gäller det inte vad jag »unnar» eller icke »unnar», utan det gäller om kammaren skall binda sig för en åsikt allenast därför att utskottet har denna åsikt. Skall kammaren svärja på magistrernas ord och säga, att eftersom utskottet påstår detta måste det vara sant? Visserligen begär utskottet en utredning, men efter dess egen förklaring skall denna utredning bara omfatta bifrågor, och i huvudsaken skola vi acceptera vad utskottet säger.

Herr talman, när man i expropriationslagen inför en bestämmelse om en viss ny expropriationsgrund, så brukar rent juridiskt den frågan först och främst ställas: Finns det något skäl för införande i *lagen* av denna bestämmelse? Ja, säger utskottet, de och de skälen finnas. Gott, säga vi i kammaren, det låter mycket sannolikt, det låter mycket riktigt och bra, men äro vi vissa om att det inte också kan anföras lika vägande skäl emot, när man går till utformningen av en sådan bestämmelse? En talare menade att det borde kammaren i så fall tala om. Tror verkligen utskottet, andra lagutskottet, att kammaren skall sätta sig ner och fundera ut motskäl, då den inte har tagit ståndpunkt till själva huvudsaken? Vad kammaren vill ha är en utredning, där saken belyses från båda sidorna. Så skarpt som utskottet har tagit ståndpunkt på den ena sidan är det förlåtligt, om kammaren och dess ledamöter inte äro alldeles vissa om, att andra lagutskottet har penetrerat frågans andra sida och de skäl som kunna anföras emot, i all synnerhet som andra lagutskottet inte har framlagt något textförslag.

Jag behöver inte närmare stryka under att jag inte tar någon ståndpunkt i själva frågan. Jag vill, när den återkommer i form av ett förslag från Kungl. Maj:t, ha fria händer att pröva de skäl som utredningen frambragt för båda sidorna och därefter taga min ståndpunkt. Om jag »unnar» eller inte »unnar» är en underordnad sak och spelar för mig åtminstone inte någon roll. Jag gör varken det ena eller det andra i närvarande stund. Däremot är det för mig mycket svårt att förstå varför utskottet har gått ifrån en gammal hävdvunnen praxis i riksdagen, att, när ett utskott begär en utredning och ett förslag, man för att få fria händer gör just det lilla förbehållet att man använder orden »det förslag vartill utredningen må föranleda». Sådant har, herr talman, under de åtskilliga år som jag har tillhört riksdagen, förekommit åtminstone en gång förut, och då tillät jag mig att i kammaren yrka på den ändringen att det skulle stå »det förslag vartill utredningen må föranleda». Detta accepterades utan några som helst krumbukter och invändningar. Nu säger andra lagutskottet, att något sådant kan man icke acceptera, utan här skall riksdagen klart och tydligt ta ståndpunkt, innan man haft möjlighet att se de olika skälen. Jag tror, herr talman, att det är för mycket begärt.

Herr Wohlin: Jag har sällan under de senaste åren funnit en så väl motiverad och en så behjärtansvärd motion som den föreliggande och ett så väl motiverat utskottsutlåtande som det förevarande. Här har svenska folket un-

Ang. vissa ändringar i expropriationslagen. (Forts.)

der en generation sammanträngts i storstäder och tätt bebyggda samhällen utan erforderliga möjligheter till friluftsliv och friluftsbad, och här försöker man på ett enligt min mening om stor social ansvars känsla vittnande sätt leda utvecklingen fram i en riktning, som skulle ge denna storstadsbefolkning ökad tillgång icke blott till naturens skönhetsvärden utan även ökad del i de materiella och hygieniska fördelar som ligga i att sommartiden kunna idka friluftsliv och friluftsbad. De ärade motionärerna ha begärt att i expropriationslagstiftningen detta syfte skulle upptagas bland dem som kunna föranleda expropriation av enskild mark, för såvitt det gäller kommunala institutioner som för sina medborgares räkning begära denna förmån. I en tid, då man på allt sätt strävar efter att förbättra folkhälsan för de fattigare klasserna och icke minst det uppväxande släktet, förefaller mig denna motion vara ett ord i rätt tid. Jag beklagar det egendomliga motstånd som från vissa håll har rests, visserligen icke mot själva tanken — ty det har väl icke varit de ärade reservanternas mening — men mot en snabb utredning av frågan. Jag kan förstå att herr Reuterskiöld rent formellt anser att man skall göra vad man brukar kalla en förutsättningslös utredning och att kammaren i denna stund icke bör binda sig med avseende å resultatet. Jag tror dock att kammarens majoritet redan är på det klara med att detta ändamål för expropriationslagstiftningens vidkommande är socialt så berättigat, att man utan vidare resonemang om saken kan ta ståndpunkt till principfrågan redan i dag. Jag har således icke någon anledning att ingå på herr Reuterskiölds i åtskilliga avseenden sterila dialektik. Den svenska socialpolitiken står på många områden och stampar, och jag vill framhålla, att om icke här företagas kraftigare och starkare åtgärder än hittills i allmänhet har skett, så försumma vi att följa med i den utveckling, som är för folket nödvändig.

Med anledning av vissa uttalanden, vilka tyckas innefatta oro för att bondejorden skulle råka i några olägenheter och faror och att den svenska jordäganderätten skulle på oberättigat sätt genom bifall till detta utskottsförslag kringskäras, får jag påpeka, att vi redan äga en expropriationslagstiftning, som för viktiga sociala och allmänna syften medger expropriation av enskild jord uti en för övrigt ganska omständlig form och mot höga ersättningar, och mig veterligen har denna expropriationslagstiftning icke någonsin ansetts utgöra ett hot mot den svenska jordäganderätten. Har sådant hot framkommit, har det varit i samband med helt andra former för förvärv av enskild jord, varom nu icke är fråga.

Jag vill vidare gentemot den ärade talare, som här ställde sig på en mera återhållande ståndpunkt, erinra därom, att det mångenstädes ingalunda torde vara den svenska bondejorden eller ens jorden i jordbruksmening, det här gäller. Det finns många områden i Sverige, där de vackraste och naturskönaste områdena ägas av kapitalister och andra personer i storstäderna, som lagt sig till — såsom exempelvis i Stockholms skärgård — med nästan hela den yttre skärgården, så att en person, som seglar där ute, knappast kan stiga i land någonstans. Ty det är grosshandlaren den och den och generalkonsuln den och den, som äger hela skärgården, och ofta har ägaren också fått fridlysning av sina områden. Nu gäller det att få storstädernas fattiga befolkning ut under någon sommarvecka på dessa områden. Tror då någon av de ärade talare, som ställa sig såsom motståndare till detta förslag, att det kan ligga något oriktigt i att man exproprierar en sådan skärgård till förmån för tusentals människor i stället för en, som kanske besöker platsen endast några gånger om året. Det finns dessutom stora naturområden, som ägas av juridiska personer, och mot förvärv av deras mark i samma syfte borde väl rimligen icke kunna resas några invändningar.

Ang. vissa ändringar i expropriationslagen. (Forts.)

Det förefaller som om denna debatt icke stode i erforderlig samklang med det politiska samarbete mellan arbetare och bönder, som för närvarande pågår och den utgör ett illa varslande symptom med avseende å detta samarbete.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hansson, Sigfrid**: Efter herr Wohllins varmhjärtade anförande till förmån för utskottets förslag, borde jag kanske ha avstått från att yttra mig och nöjt mig med ett instämmande. Emellertid anser jag mig bör yttra några ord med anledning av herr Reuterskiölds anförande. Jag ber att få påpeka, att det är självklart, att skäl och många skäl *emot* motionärernas önskemål framförts inom utskottet, men att skälen *för* desamma befunnos vara så tungt vägande, att utskottet ansåg sig kunna förorda att riksdagen måtte vända sig till Kungl. Maj:t med en anhållan om ett förslag till nästa år i själva sakfrågan. Det är möjligt, att detta inte riktigt rimmar med den tågordning, som man vant sig vid i riksdagen. Jag tror emellertid, att det inte innebär större avsteg från praxis än att andra lagutskottet kan med gott samvete taga ansvaret för vad utskottet i det fallet föreslagit.

Herr Reuterskiöld har också gjort den invändningen, att eftersom utskottet ansett sig kunna intaga en så bestämd ståndpunkt i själva sakfrågan, så borde det lika gärna ha föreslagit en lagändring — utskottet skulle alltså, med andra ord, ha utan vidare godkänt motionen. Ja, det är naturligtvis en riktig invändning, men å andra sidan är det förklarligt, att utskottet har velat i en så viktig angelägenhet som denna gå försiktigt tillväga. Det torde också få anses vara lämpligast, att regeringen får tillfälle att utarbeta lagförslaget och framlägga det för riksdagen.

Jag vill slutligen endast framhålla, att det tycks föreligga en betydande skillnad mellan herr Reuterskiölds och herr Heidings ståndpunkter. Herr Reuterskiöld förklarar med anledning av de frågor, som herr Linder framställde, att han inte vill taga ståndpunkt till själva sakfrågan utan att det är rent formella skäl, som äro avgörande för honom. Jag tycker, att herr Heidings anförande ävensom reservationen ger ganska tydligt vid handen, *att det just är själva saken, som man inte vill* vara med om. Man önskar tydligen motsätta sig en lagändring, som skulle möjliggöra för kommunerna att lättare kunna förvärva mark för friluftsbad. Nu tvivlar jag inte ett ögonblick på att herr Reuterskiöld innerst inne hyser precis samma uppfattning. När det kommer till kritan kommer han nog — om riksdagen, vilket jag hoppas skall ske, beslutar i enlighet med utskottets utlåtande, och vi till nästa år med anledning därav få ett lagförslag att behandla här — att bli en av de allra ivrigaste att bekämpa reformen.

Reservationen är ingenting annat än en vacker men tom gest. Reserverna kunde lika gärna ha nöjt sig med att hänvisa till riksdagsskrivelsen av år 1936.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Heiding**: Herr Wohlin beklagade det, som han tyckte, egendomliga i reservanternas och även vissa talareshållning i denna fråga. Jag beklagar för min del, att herr Wohlin inte läst reservationen och sett, vad reservanterna sagt i denna. Vi ha nämligen inte alls motsatt oss att det skall få upplåtas mark för städernas befolkning, och därför förefaller det som om herr Wohlin använde alldeles för kraftiga ord i det fallet. Vi ha sagt, att »utredningens resultat bör avvaktas, så att därigenom klarhet vinnes beträffande bl. a. planen för ett lösningsav de beaktansvärda sociala problem i deras helhet, varom här är fråga». Jag undrar, om det inte kan erkännas, att vi därmed uttalat oss

Ang. vissa ändringar i expropriationslagen. (Forts.)
på sådant sätt, att det saknas anledning att säga, att vi motsätta oss frågans lösande. Jag är fullt förvissad om att det går att ordna den, och jag beklagar verkligen, att det fällts så skarpa ord mot reservanterna som det i detta fall gjorts från herr Wohlins sida.

Utskottets ärade ordförande sade också, att jag inte alls ville vara med om att det skulle få exproprieras mark. Jag har inte sagt, att jag inte vill vara med därom, men jag vill i det längsta försöka förhindra dylik expropriation, om det kan ordnas på annat sätt, ty det är så, att expropriationsvägen inte är någon trevlig väg att gå.

Herr Wohlin påstod vidare, att det inte skulle ha varit något obehag av expropriationsförfarandet i några andra fall. Jag undrar emellertid, om det inte är så, att det medfört obehag en och annan gång för både mindre småbrukare och andra, t. ex. då det gällt dessa linjeraka vägar som dragas fram genom åkerjordar och tvärs igenom mindre lägenheter. Det har många gånger varit till obehag, och jag undrar, om inte riksdagens ärade ledamöter nu börja inse, att man är inne på fel väg och att man gått för fort fram i det avseendet. Man hade kanske kunnat använda sig av andra metoder härvidlag liksom man kan göra i nu förevarande avseende. Herr Wohlin tycks för övrigt tro, att det bara är berg och dylik icke odlingsbar mark utefter alla stränder i vårt land, men det finns också åkerjord, betesmark och annan mycket värdefull mark. Det bör ändå kunna ordnas med upplåtelse av lämpliga platser, och jag har förut i ett av mina anföranden framhållit, att man skall försöka få markupplåtelse även från statens mark likaväl som man nu försöker ordna med upplåtelse från enskildas mark. Man skall därför inte påstå, att vi reservanter ha varit oresonliga och att vi inte vilja göra vårt bästa för att bereda möjligheter för städernas befolkning att få idka friluftsliv ute på landet.

Herr Holstenson: Herr talman! Jag vill inte mycket förlänga debatten, men såsom reservant i denna fråga, kan jag, med den läggning, som debatten fått här, inte underlåta, att säga, att jag inte heller förmenar stadsborna rätt att komma ut på landet för att idka friluftsliv.

Det har ju sagts av flera talare här, att vi reservanter skulle vilja förhindra stadsborna att komma ut på landet för att idka friluftsliv. Det har inte varit tal om den saken i utskottet, och vi ha icke reserverat oss mot saken av någon sådan anledning utan ha endast sagt, att vi önska få en utredning i frågan i hela dess vidd.

Det har vidare under debatten framkommit, att motionären inte ansåg det vara någon skillnad mellan expropriation och köp. Jag anser emellertid, att det är en rätt försvarlig skillnad i det avseendet. Skall det t. ex. exproprieras en landtunga någonstans för t. ex. ett bad eller ett friluftsläger, så exproprieras vanligtvis inte mer än den lilla mark, som behövs för det ändamålet. Lämpliga badstränder finnas ej överallt kring våra sjöar utan endast å vissa platser och det kan därför hända att man vid expropriation tager i anspråk mark som ägaren, på grund av dess belägenhet, icke under något förhållande skulle vilja försälja annat än i samband med hela fastigheten. Men då det är fråga om ett köp, och ägaren kanske inte vill upplåta endast den behövliga marken, eftersom den är belägen i närheten av hans trädgård eller alldeles inpå hans gård, kan han fordra att få sälja hela gården, om han vill.

Herr Wohlin: Med anledning av vad herr Heiding senast anförde vill jag inskränka mig till att framhålla, att här skall handlas med viss snabbhet och målmedvetenhet och icke utredas i det oändliga, eftersom det gäller ett spörsmål, vars samhällsberättigande är så uppenbart som det föreliggande. Här-

Ang. vissa ändringar i expropriationslagen. (Forts.)

till lägger jag ett uttryck för förvåning över att en före detta kommunikationsminister klagar över den svenska expropriationslagstiftningen, därför att den möjliggjort anläggandet av stora, raka vägar i Sverige.

Herr Heiding: Jag ber att få säga herr Wohlin, att jag anser, att anläggandet av dylika vägar i många fall har överdrivits. Man skall enligt min mening icke vid omläggningar och förbättringar följa alla krokiga vägar i detta land, men jag vill bara säga, att anläggandet av de linjeraka vägarna i många fall lett till överdrifter. I denna min uppfattning tror jag, att såväl herr Wohlin som andra med tiden komma att få ge mig rätt.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Heiding m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Heiding* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 13 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Heiding m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Heiding* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 61;

Nej — 36.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Enär herr statsrådet *Wigforss* anmält sig vilja avlämna kungl. propositioner, avbröts nu behandlingen av det föreliggande utlåtandet.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 158, angående pensionering av viss indelt personal vid armén;
nr 159, angående pension åt f. d. indelte korpralen vid Skaraborgs regemente, furiren A. Gren; och
nr 160, i fråga om pension åt förre poliskonstapeln O. Grönkvist.

Ang. vissa
ändringar i
expropria-
tionslagen.
(Forts.)

Fortsattes föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 13.

Punkten B.

Herr Petersson, Knut: Herr talman! Jag har vid den nu föredragna punkten tillåtit mig avgiva en reservation, beträffande vilken jag skall be att få säga några ord.

Som kammaren behagade finna, föreligger det en skiljaktighet mellan utskottets hemställan och reservanternas däruti, att den sistnämnda omfattar jämväl kravet på en utredning om en förenkling av det nuvarande expropriationsförfarandet. Den motion, som vi nu diskuterat en hel del, väcktes i den förhoppningen att frågan jämväl om en förenkling av expropriationsförfarandet omsider skulle vara mogen för ett initiativ från riksdagens sida.

Jag ber nämligen att få erinra om att detta icke är någon ny fråga. Det är icke heller fråga om något i hastigheten framkastat hugskott utan om en mycket gammal sak, som har diskuterats i riksdagen ända sedan, skulle jag vilja säga, den nuvarande expropriationslagens tillkomst. Jag skall hänvisa till några få sakförhållanden.

Redan året efter 1917, det år då den nuvarande expropriationslagen tillkom, befanns det vara nödvändigt att ordna på något sätt med rätten att framdraga vattenledning över annans mark. Det antogs för den skull en lag, och det befanns redan då vara nödvändigt att gå förbi expropriationsförfarandet, sådant det är föreskrivet i expropriationslagen, och i stället taga till något enklare och mera ändamålsenligt. När vi sedan, år 1930, fingo en lag om vägrätt, ett nytt nyttjanderättsinstitut, för att trygga vägdistriktens förfoganderätt över allmänna vägar, gick man även då precis samma väg, d. v. s. man gick förbi expropriationslagen och inrättade en helt ny ordning för uppskattningen av marken. Det gick till på samma sätt några år senare. Det klagades mycket över att expropriationsförfarandet var så omständligt, åtminstone när det gällde att exproprieras mark för framdragande av allmän väg. I anledning av dessa klagomål kom år 1935 en ändring av expropriationslagen till stånd, och denna ändring gick ut på att samma ordning för uppskattningen, som hade angivits i lagen om vägrätt, skulle få tillämpas även när det gällde att exproprieras mark med äganderätt för framdragande av allmän väg. Samma år begärde riksdagen hos Kungl. Maj:t utredning om en enklare metod, när det var fråga om att framdraga elektrisk ledning över annans mark. Man kan här skönja en alldeles bestämd tendens att söka komma förbi det tungrodda och omständliga expropriationsförfarandet så snart det gäller så att säga reguljära, ständigt återkommande expropriationer. Man har bibehållit den gamla ordningen för de stora förvärven, men så snart det gällt sådana mindre omfattande ting som nyttjanderätt till mark för att få fram en vattenledning eller elektrisk ledning, har man icke ansett nödvändigt att taga till expropriationslagen.

Det är i anslutning till denna tendens som jag i reservationen tillåtit mig begränsa det i motionen framställda yrkandet på det sättet, att den begärda förenklingen endast skulle avse sådana fall, då man löser mark enligt stadsplanlagen. Man har ju, som sagt tidigare gått de partiella reformernas väg, och jag har icke velat avvika från denna praxis.

Emellertid har utskottet emot det utredningsyrkande, som jag för min del framställt på denna punkt, ställt ett mycket oväntat förtroendevotum för den nuvarande expropriationsproceduren. Jag ber att här få ordagrant citera ett uttalande i utskottsutlåtandet, där det heter så här: »Det synes utskottet, som om det genom det nuvarande systemet, vilket kännetecknas av parternas och rättens samverkan vid val av nämnd, vore tillfredsställande sörjt för att

Ang. vissa ändringar i expropriationslagen. (Forts.)

nämnden kommer att inrymma erforderlig sakkunskap samt uppbäras av parternas och allmänhetens förtroende.» Herr talman, jag bestrider; jag bestrider alldeles bestämt! Såvitt jag förstår är utskottsuttalandet i denna punkt inte bara missvisande utan även direkt oriktigt. Jag vågar påstå, att något sådant förtroende för expropriationsförfarandet, som det här talas om, inte existerar. Det existerar i varje fall inte inom de större städerna. Där är förhållandet tvärtom det, att man har ett alldeles bestämt misstroende mot expropriationsförfarandet. Man skyr det som pesten; man tillgriper det bara i yttersta nödfall. Och varför? Jo av den enkla anledningen, att man inte alls vet, vart det tar vägen, om man låter en sak gå till expropriation. I det ena fallet kan man komma fram till en mycket rimlig prissättning av marken, i det andra fallet till en alldeles orimlig, men under alla förhållanden vet man inte vad som blir resultatet. Det kan bli de mest oväntade ting.

Säkerligen är det inte heller obekant för kammarens ledamöter, att kommunerna så gott som regelbundet föredraga att betala ett tämligen drygt överpris framför att tillgripa expropriation. Detta hänger naturligtvis samman med det förhållandet, att om man gör upp direkt med markägaren om ett förvärv, är det en sak som stannar mellan markägaren och kommunen. Då behöver avtalet inte återverka på kommande prissättningar och kommande affärer. Men går man till expropriation, då blir det hela en offentlig angelägenhet, som utspelas inför öppen ridå. Alla människor veta, att kommunen blivit tvungen att betala så och så mycket för marken, och då har man alltså fått ett normerande pris, ett minimipris som man sedan inte kommer under.

Nu skall jag be att få för kammaren anföra ett enda exempel på hur det kan gå till, när man exproprierar mark. Det hände sig för något mer än tio år sedan — det är kanske tretton år sedan — att Göteborgs stad skulle förvärva mark för anläggande av en flyghamn. Staden gjorde en kostnadsberäkning på den där affären och kom till det resultatet, att marklösen borde gå upp till ungefär 300,000 kronor. När det hela var avslutat, så hade beloppet blivit inte 300,000 utan 680,000 kronor. Jordägarnas yrkande var, att de skulle få en ersättning, motsvarande 8,000 kronor per hektar för inrösningsjorden, 3,500 kronor för avrösningsjorden och en krona kvadratmetern för på området befintliga sandtäkter, som för övrigt voro i det allra närmaste uttömda. Mot detta satte staden följande erbjudande: 1,600 kronor per hektar för den bästa åkerjorden och för övrig åker och äng i förhållande därefter. Jag ber att få erinra om vad som redan blivit upplyst i utskottet, att jag av en representant för Malmöhus län har fått den uppgiften, att den bästa åkerjorden i Skåne för närvarande betalas med pris, växlande mellan 1,500 kronor och 2,000 kronor per hektar. I detta fall bjöd alltså Göteborgs stad för åkerjord, som självfallet inte alls var av samma kvalitet, 1,600 kronor per hektar. För avrösningsjorden bjöds 300 kronor pr hektar och av allmänningarna borde en del ersättas med 400 kronor och en del med 300 kronor per hektar. Nåväl, expropriationsnämnden fastställde ett ersättningsbelopp av tillhopa 673,140 kronor 38 öre, motsvarande omkring 4,000 kronor per hektar för inrösningsjord och 600 för avrösningsjord. Nu vill jag tillägga, att inrösningsjord i dessa trakter hade under de senaste tio åren betalats med högst 2,260 kronor och lägst 497 kronor. Man kom alltså upp till ett pris, som vida överstiger de marknadspris, som varit gällande under den föregående tioårsperioden. Jag tror att de närvarande representanterna för Stockholm också skulle kunna bidra med mycket belysande exempel på hur det kan slå till, när man griper till expropriation av mark, belägen inom eller i närheten av städerna.

Sådana exempel tala onekligen för att det skulle föreligga ett verkligt be-

Ang. vissa ändringar i expropriationslagen. (Forts.)

hov att utreda frågan om expropriationsförfarandet överhuvud taget. Det var också det yrkande, som ställdes i motionen. Emellertid befanns det under meningsskiftet i utskottet, att landsbygdens representanter för sin del inte hade något egentligt att invända emot det nuvarande expropriationsförfarandet utan tyckte det fungerade mycket bra. Mot denna uppfattning kunde jag för min del inte anföra någonting, därför att jag ju inte har någon erfarenhet av förhållandena på landsbygden. Då jag också var medveten om att det egentligen var på ett alldeles speciellt område, som skon klämde, inskränkte jag mitt yrkande till att gälla sådan expropriation som kan bli en följd av stadskommunernas inlösningsskyldighet enligt stadsplanelagen.

Beträffande dessa förhållanden ber jag endast att få erinra om att städernas lösningsskyldighet i den senaste stadsplanelagen helt nyreglerats och även väsentligt utvidgats. Det händer alltså oupphörligen, att man måste komma överens med markägarna antingen på frivillig väg eller ock på expropriationsvägen, när man exempelvis vill komma fram med en gata eller bredda en gammal gata eller genomföra en stadsplan o. s. v. Nu ber jag de närvarande tänka sig in en smula i hur saken vid sådana tillfällen kommer att ligga till. Det finns en princip i den fornsvenska rätten, som jag har den allra största beundran för, och det är den som är uttryckt bland annat i den gamla östgötalagens jordabalk, där det heter: »Nu tvista bonde och konung, då äge bonden vitsord och ej konungen.» Principen är naturligtvis den, att man i processen vill ge den svagare parten en starkare ställning. Man vill göra honom jämbördig med den socialt och ekonomiskt starkare parten. Jag vill gärna tro, att det är samma princip, som man försökt föra igenom i expropriationslagen genom alla dessa garantier, med vilka man omgivit jordägarnas intressen. Emellertid blir det många gånger så, att dessa garantier komma att bli till förfång för den part, som i själva verket har den svagare ställningen. Om jag nu tänker mig det fallet, att en kommun har lösningsskyldighet till mark, föreligger alltså ett köptvång för kommunen. Markägaren däremot är icke tvungen att sälja. Då frågar jag: vem har i en sådan situation den starkare ställningen vid förhandlingarna? Självfallet markägaren. Kommunen är tvungen att köpa; det vet han, och han kan alltså begära rätt mycket för marken. I det fallet, menar jag, kommer kommunen i en mycket utsatt ställning, och att som lagen gör hänvisa till ett förfarande, till vilket jordägaren har det allra största förtroende men som kommunen betraktar med utpräglat misstroende, förefaller mig vara att på ett mycket bristfälligt sätt tillgodose billigheten och rättvisan. Alldeles särskilt otillfredsställande blir nu expropriationslagen i tillämpningen på det sättet, att man många gånger får att göra först med en nämnd och en uppskattning och sedan med en annan nämnd och en annan uppskattning. På det sättet blir det ingen enhetlighet i prissättningen. Och det vill jag säga, att enhetlighet i prissättningen är för städerna inte bara ett önskemål utan en absolut förutsättning för att man skall kunna få någon välsignelse av expropriationsförfarandet.

Ja, mina herrar, jag vill inte fortsätta att gå in på detta vidlyftiga ämne; jag vill bara till slut få säga detta: För städerna och inte minst för de större städerna bli jordprisen självfallet en faktor av den allra största betydelse i den kommunala förvaltningen. Man kommer oupphörligen tillbaka till denna fråga: Vad gäller jorden för pris? Och jag vill tillägga, att sannerligen man på något sätt tjänar de allmänna intressena genom att slå vakt om ett förfarande, som i den praktiska tillämpningen tenderar att pressa upp jordprisen. För närvarande är det två stora uppgifter, som föreligga för städerna. Den ena är att sanera bebyggelsen i enlighet med de anvisningar, som ha givits i stadsplanelagen, och den andra är att anpassa gatunätet och trafiklederna

Ang. vissa ändringar i expropriationslagen. (Forts.)

efter motortrafikens behov. Nåväl, i båda dessa fall kommer markpriset oupphörligen att spela in. Det skulle — det vill jag påpeka för kammaren innan jag slutar — leda till icke ringa båtnad, om man verkligen kunde få till stånd ett enklare och tillförlitligare förfarande, när det gäller att uppskatta marken vid expropriation i städerna. Det förefaller mig som om det önskemålet vore så pass anspråkslöst och så pass rimligt, att riksdagen skulle kunna gå med på att åtminstone utreda möjligheterna för ett sådant förfarande, och jag vill sluta med att säga, att utskottets avvisande hållning i denna sak verkligen för mig blev en djup besvikelse.

Trots att jag inte kan ha någon större förhoppning om att kammaren skall bifalla mitt yrkande, tillåter jag mig dock, herr talman, att yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Fredrik Ström, Gustaf Adolf Björkman* och *Otto Wangson*.

Herr Linder: Herr talman! När ifrågavarande motion väcktes, yrkade motionären en förändrad sammansättning av expropriationsnämnderna. Det var alltså ett mycket vidsträckt yrkande. När han slutar i sin reservation, yrkar han endast utredning om ändrad sammansättning av expropriationsnämnden vid marklösen enligt stadsplanelagen. Det är en prutning med mer än hälften, om man så får säga.

Motionären har här under sitt anförande uttalat, att t. ex. allmänheten i städerna är synnerligen missbelåten med expropriationsnämndernas sätt att fullgöra sitt uppdrag. Jag kan inte annat än vara i hög grad förvånad över detta uttalande. Den sammansättning, som expropriationsnämnderna ha, synes mig verkligen garantera all möjlig oväld och säkerhet. Det står först och främst fritt för parterna att överenskomma om de personer, som de önska få i expropriationsnämnden, endast med den regleringen, att antalet skall vara ojämnt. Om de inte själva kunna komma överens, ställer samhället en samling av personer till deras disposition, bland vilka de kunna välja. Landstingen välja sina 24, städer utanför landsting sina 12 och Konungens befallningshavande utser lika många som landstinget och stadsfullmäktige tillhoppa. Det är särskilt föreskrivet, att varje del av ett län skall såvitt möjligt vara representerat, och det skall också tagas hänsyn till den sakkunskap, som för det särskilda länet kan vara av ett visst behov. Jag kan inte förstå annat än att man i den förteckning, som varje år publiceras i länskungörelserna för de olika länen, finner en samling av personer, som jag vågar påstå att man kan räkna bland länets och städernas mest framstående medborgare, vederhäftiga, såvitt dessa institutioner känna, från den förste till den siste. Bland dessa personer ha parterna att utvälja sina förtroendemän. Parterna välja direkt in i expropriationsnämnden de personer, som de vilja ha där, inte på det gamla sättet, då valet skedde genom utslutning. Det skall vara en representant för vardera parten, och dessutom utser rätten två. Rätten, som då också räknar med den av länsstyrelsen tillsatte opartiske ordföranden, behåller alltid i sista hand ett visst avgörande med hänsyn till opartiskhet, därest parternas ledamöter skulle eventuellt anmäla sig rent av som sakförare för parterna. Jag kan inte tänka mig annat än att detta är ett i hög grad väl avvägt sätt att sammansätta nämnden, och jag tycker det också är i hög grad demokratiskt, ty det tar alla hänsyn till parternas rätt, men på samma gång vill också domstolen ha sitt inflytande med i saken.

Nu talas det här i reservationen om att löseskillingarna bli avskräckande höga och att orsaken härtill skulle vara en brist i grunderna vid värderingen

Ang. vissa ändringar i expropriationslagen. (Forts.)
vid de olika tillfällena. Men jag vet inte var man egentligen skulle kunna leta upp vederhäftigare personer än dem som finnas i dessa stora förteckningar, där man kan välja. Det talas också om, att prisen växla från ena gången till den andra. Tacka för det! Det är ju inte detsamma att expropriera jord här i Kungsträdgården eller ute vid Ålsten. Det är väl skillnad på mark, och så är det överallt i samhällena. Det finns värdefull mark, som vi alla veta, och mindre värdefull mark. Detta få väl dessa rättvisa och oväldiga män ta hänsyn till.

Nu talar reservanten här om, att han vill ha enhetlighet i grunderna. Skulle det kanske vara lika grunder för att expropriera mark på Göteborgs stads område som i Sunnervikens domsaga i Bohuslän? Det är absurt enligt min uppfattning. Det är tvärtom så, att man värderar varje stycke efter vad man anser rättvist och skäligt, och det finns naturligtvis olika synpunkter vid bedömandet i nära nog varje fall. Man kan väl förstå, att t. ex. en jordremsa, som är belägen vid ett särskilt trafikerat område, har ett helt annat värde än en annan, som ligger alldeles i skymundan. Det måste vara så. Att då tala om enhetliga grunder går ju knappast för sig.

Nu talar motionären om, att det varit så, att man har fått förenklade förfaranden i en hel del avseenden, t. ex. beträffande vägrätten. Ja, men det är någonting helt annat. Vägrätten avser närmast en nyttjanderätt, och det sades uttryckligen ifrån, när detta förenklade förfarande infördes, att expropriationsvägen skulle ifrågakomma endast och allenast om det gällde ett mindre avsevärt intrång. Då kunde man använda detta enklare förfarande, att jordägaren fick stämma till rätten, som skickade ut två gode män, vilka synade området och kommo tillbaka med ett förslag. Det är detta förenklade förfarande i vägrätten, som det syftas på. Det är emellertid ganska lustigt att erinra sig, att när denna fråga om det förenklade förfarande, som infördes genom 1935 års lag, förekom, varnade överståthållarämbetet och sade, att om man införde ett sådant förfarande, vore det fara värt, att man försökte komma igen och genomföra det även på andra områden, vilket ämbetet inte alls fann lämpligt. Det var också riksdagens uppfattning, att man inte borde vara med på detta. Ty det är klart, att när det gäller så viktiga frågor som dessa — vi ha ju nu talat en längre stund om expropriationsförfarandet — kan saken inte tas hur enkelt som helst. I städerna kan jag medge, att då det gäller gaturegleringar, kan det i många fall vara överflödigt med en expropriationsnämnd, och det finns tusentals fall, t. ex. i min hemstad, där man överenskommit i godo om betalningen för den remsa, som det gäller, men det är klart, att om det ligger ett hus i gatulinjen, som måste inlösas av staden, kan inte vederbörande jordägare vara nöjd med, att det endast kommer en mycket förenklad expropriationsnämnd, utan jag antar att han vill ha en expropriationsnämnd i dess fulla omfattning för att få ett rättvist avgörande.

Jag förstår, att tiden är ganska framskriden i anseende till det sammanträde med opinionsnämnden, som skall äga rum, och jag kan ju ha sagt tillräckligt om denna sak. Jag nöjer mig därför med att yrka bifall till utskottets hemställan i denna del.

I herr Linders yttrande instämde herr *Nilsson, Johan*, i Malmö.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr talman-
nen att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till
aftonsammanträdet.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 138—140, 143, 147—151 och 158—160 blevo desamma på begäran bordlagda.

Herr *Nilsson, Theodor*, avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens övertagande av dövstumundervisningsväsendet.

Motionen blev på begäran bordlagd.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 52, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för inredande av ny sinnessjukavdelning vid centralfängelset i Malmö.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett till Vaddö kanal hörande område m. m.;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för statens vattenfallsverks räkning av vissa fastigheter i kvarteret Björnen i Stockholm; samt

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt statlig exportkreditgaranti;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av framställning om ersättning till en tjänsteman vid riksbankens huvudkontor för viss under tjänstgöring såsom kassör liden förlust;

nr 16, angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning;

nr 17, angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning;

nr 18, angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning; samt

nr 19, i anledning av väckt motion om pension åt andra kammarens sekreterare, juris kandidaten P. Cronvall; ävensom

första lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om verkställighet av bötesstraff m. m. dels ock i ämnet väckt motion.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 4.55 e. m.

In fidem
Eric Carlén.

Onsdagen den 3 mars e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.

*Ang. vissa
ändringar i
expropria-
tionslagen.
(Forts.)*

Fortsattes överläggningen angående andra lagutskottets utlåtande nr 13 punkten B.

Herr **Petersson, Knut**: Herr talman! Vad är egentligen att göra med denna eftertankens kränka blekhet, som tagit mandom på Malmöhusbänken i kväll. Jag ber att till en början få konstatera, hurusom den ärade talare, som sist hade ordet, talade om grunderna för värdering vid expropriation av fast egendom. Skulle det kanske, frågade han, vara samma grunder i Göteborg som till exempel i Sunnervikens domsaga. Självfallet! Grunderna för expropriering, för uppskattning vid expropriationsförfarandet, är ingenting annat än detta att jordägaren skall ha full ersättning, och den principen vill jag be att få bestämt understryka. Den bör vara densamma i Göteborg som i Sunnerviken. I det fallet kan det icke komma i fråga, att man växlar om från den ena gången till den andra.

Jag ber också att få konstatera, att den ärade talaren förbehållslöst har underskrivit det omdöme, som förekommer i utskottets utlåtande. Han vitsordar, såvitt jag kunde fatta, att förtroendet för den nuvarande expropriationsordningen är allmän och odelad. Jag undrar ändå, herr Linder, om icke detta var ett något oförsiktigt uttalande. Det var i varje fall ett mycket kategoriskt uttalande, och jag skulle ha önskat, att man hade fått någon dokumentering. Med det följde icke någon dokumentering. Där var bara detta kategoriska påstående, att förtroendet är allmänt och odelat.

Jag skall be att få i någon mån ersätta den brist, som förefaller mig föreligga i det hänseendet, och hänvisa kammaren till ett par dokument. Jag har här framför mig en motion, som väcktes i denna kammare 1934. I den motionen förekom bland annat följande uttalande: »Expropriationsförfarandet är i allmänhet förenat med stora, i vissa fall orimliga, omkostnader. Denna metod för ersättningsbestämmande är dessutom onödigt omständlig och medför ofta skadligt fördröjande av vägföretagens igångsättande. Lagen om vägrätt tillkom för att bereda vägväsendet möjlighet att snabbare än genom expropriation få jordlösenproblemen ordnade. — Med goda skäl kan påstås att de tillvägagångssätt, som kunna tillgripas för jordlösenfrågornas ordnande, icke medföra tillräckligt snabba resultat och ej heller garantera tillräcklig rättvisa och effektivitet. Omkostnaderna bli också i genomsnitt onaturligt höga.» Nu frågar jag: kan detta kallas för ett förtroendeuttalande för det nuvarande expropriationsförfarandet? Det förefaller mig vara raka motsatsen. Motionen i fråga väcktes av herr Gustafsson, Per. Den framfördes också i andra kammaren och bland undertecknarna där förekom även herr Arthur Heiding.

Jag går vidare i texten. 1931 behandlades i riksdagen ett stort förslag till en ny stadsplanlagstiftning. I det sammanhanget väcktes en motion, där det bland annat hemställes, »att riksdagen med anledning av propositionen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att såsom stöd för berörda lagstiftning måtte skyndsamt föreläggas riksdagen förslag till revision av allmänna expropriationsla-

Ang. vissa ändringar i expropriationslagen. (Forts.)

gen i syfte att förebygga ett fortsatt, oskäligt betungande av samhällena — eller åtminstone stadssamhällena — genom orimligt hög jordlösen och överdrivna ersättningar till expropriationsnämnden.» Denna motion behandlades av första lagutskottet, som hänvisade till en skrivelse, vilken två år tidigare hade avgått till Kungl. Maj:t, och där det hemställes, att Kungl. Maj:t måtte utreda möjligheterna att nedbringa kostnaderna vid expropriationsförfarandet i vad de berodde på ersättning till nämndledamöterna. Utskottet tillade: »Med hänsyn till vad sålunda förekommit finner utskottet sig i anledning av motionen böra uttala det önskemålet, att nyssnämnda, av riksdagen begärda utredning måtte bedrivas med all skyndsamhet och att Kungl. Maj:t vid ärendets prövning måtte taga under övervägande, i vad mån de av motionärerna gjorda yrkandena äro av beskaffenhet att böra vinna beaktande.» Jag frågar om igen: kan kammaren i något av dessa dokument — det må vara motionen eller utskottets uttalande — finna någonting, som kan kallas för ett förtroendeuttalande för det nuvarande expropriationsförfarandet? Jag finner, att raka motsatsen är fallet. Nu vill jag tillägga, att den utredning, om vilken utskottet i detta fall talar och som riksdagen år 1929 hade begärt, aldrig kom till stånd. Hela skrivelsen avskrevs år 1934.

Jag går emellertid vidare i texten, och nu kommer jag till det verkligt intressanta i den här saken. Frågan om expropriationsförfarandets förenkling var uppe jämväl 1928 i samband med det då föreliggande förslaget till reformering av egnahemsväsendet. Hela denna fråga jämte hithörande motioner hänvisades då till ett sammansatt utskott — sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet. Bland detta utskotts många hemställanden fanns även en, som hade följande lydelse: att »riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida ökade garantier kunna vinnas, att ersättningen vid expropriation enligt gällande lag om expropriation bestämmes till belopp, som närmare än understundom är fallet motsvarar den i anspråk tagna markens verkliga värde, samt genom främjande av avtal under hand eller på annat sätt kostnaderna för ett expropriationsförfarande nedbringas». Bland ledamöterna i detta sammansatta andra lag- och jordbruksutskott märktes även den ärade representanten på Malmöbanken, som i dag åtskilliga gånger haft ordet i detta ärende. Jag har förgäves sökt efter hans namn bland reservanterna under denna utskottshemställan. Jag konstaterar alltså, att det gått med herr Linder, som det en gång i tiden gick med Peer Gynt. Han kom »senerehen til andre resultater». Huruvida dessa »andre resultater» sedan kunna betecknas såsom ett framsteg i visdom och insikt i denna angelägenhet, lämnar jag åt kammaren att bedöma.

Emellertid, herr talman, ber jag att få tillägga, att jag självfallet icke tagit upp denna fråga utan att ha rannsakat urkunderna i ämnet. Jag har därvid träffat på åtskilliga uttalanden från konservativt håll, där man med allt det patos, som på den tiden var förstakammarhögerns stora tillgång, försvarade den privata äganderätten och de garantier, som i expropriationslagstiftningen hade ställts upp till dess skydd. Men jag har bland alla dessa anföranden icke kunnat finna något, som i stillsam hänförelse för den nuvarande ordningens förträfflighet överträffar vad den ärade talaren från Malmöbanken i dag presterar. Han har dock icke gått så långt som en ärad ledamot av utskottet, som förklarade, att denna ordning är bättre än någon, som överhuvud taget kan tänkas. Det var för mig någonting av det mest överraskande, som jag har hört anföras i detta ämne. Är denna ordning så förträfflig, herr talman, hur kan det då komma sig, att den är så unik, att intet land i världen har kommit på idén att lägga sig till med en sådan ordning? Såvitt jag

Ang. vissa ändringar i expropriationslagen. (Forts.)

vet, finns det intet land, där man kan peka på ett så omständligt, så opraktiskt och så oändamålsenligt expropriationsförfarande. Det skulle i så fall vara det ärkekonservativa land, som heter Stora Britannien och Irland, där man ju hittar på litet av varje i fråga om legislativa kuriositeter.

Går man till våra grannländer, finner man helt andra förhållanden. Jag skall be att få hänvisa till Norge. Där finns ingen enhetlig expropriationslagstiftning, utan förfarandet regleras i olika lagar. Beträffande exempelvis Oslo gäller den ordningen, att där har man en fast nämnd, en permanent expropriationsnämnd, så snart det gäller expropriation i enlighet med stadsbyggnadslagen, och det är ju ingenting annat, som jag har begärt i min motion och påyrkat i reservationen. Går jag återigen till Danmark, finner man, att där har man också hittat på betydligt enklare bestämmelser. Jag har här en samling av Danmarks lagar, som redogöra för de olika bestämmelser, som gälla på hithörande område, och som jag förresten skall be att få rekommendera åt herr Linder att studera. Där finner man, att när det till exempel gäller att exproprieras mark för att draga fram gator eller genomföra en stadsplan, gäller den ordningen, att man tillsätter en kommission i varje stad. Inrikesministeriet tillsätter två ledamöter och presidenten i byretten — motsvarande vår magistrat — tillsätter två ledamöter. Om dessa sedan icke komma överens utan det blir två röster mot två, tillsätter inrikesministeriet ytterligare en ledamot, en s. k. opmand. Denna nämnd är alltså ett slags motsvarighet till den permanenta nämnd, som jag i min motion har satt i fråga såsom lämplig för våra förhållanden. Den avgör i första och sista instans uppskattningen av den mark, som skall tvångsförvärvas till kommunen.

Jag har tillåtit mig, herr talman, trots att jag på detta sätt tagit tiden i någon mån i anspråk, att erinra om några av de motiv och de skäl, som ha förefallit mig att tala för motionen. Nu skall jag inte förlänga debatten utan överlämna vad jag sagt åt herr Linders begrundande.

Skulle jag tillägga någonting i fråga om dokumentarisk bevisning, skulle det vara ett uttalande om de nuvarande förhållandena på landsbygden, som fälldes av en vägingenjör W. Mannerfelt under en stor debatt på K. A. K. den 27 november 1936. Han gick igenom de olika alternativ, som finnas, när det gäller att exproprieras mark för allmän väg, och han slutade sitt anförande i denna del med att säga: »Det förtjänar övervägas, om ej ett lämpligare och framför allt billigare förfarande för erhållande av nyttjanderätt till mark för vägändamål kunde åvägabringas, naturligtvis utan något åsidosättande av den enskilda äganderätten. För full enhetlighet vid värderingarna borde för varje län tillsättas en permanent nämnd med fastställda arvodes- och traktamentsersättningar för ordförande och ledamöter.»

Här ha vi återigen ett bevis för att denna tanke på en permanent nämnd tränger sig fram även i helt andra sammanhang än jag här har berört. Så alldeles världsfrämmande är nog ändå icke den tanke, som har framförts i motionen och i reservationen, och jag ber att få tillägga, att jag är fullkomligt övertygad om att även om detta förslag här i dag faller, så kommer det nog ändå — med eller utan herr Linders medverkan — inom en snar framtid att bli en utredning med det syftet för ögonen att förenkla expropriationsförfarandet vid marklösen enligt stadsplanlagen.

Herr Linder: Herr talman! Jag måste ha givit herr Petersson bra mycket att fundera på. Det kan jag förstå av det svar, jag nu fått av honom. Dessvärre måste jag säga, att jag icke känner mig alldeles övertygad av de bevis och de skäl, som han nu anfört till förmån för sin reservation.

Herr Petersson bygger upp sin motion på det sättet, att han säger om den-

Ang. vissa ändringar i expropriationslagen. (Forts.)

na sak, att den nuvarande ordningen »näppeligen giver tillräcklig säkerhet för att frågan om löseskillings fastställande bliver sakkunnigt och opartiskt prövad» — alltså även opartiskt prövad — och han fortsätter sedermera och säger, att dessa ledamöter, som finnas i nämnderna, »icke alltid besitta tillräcklig erfarenhet och insikt i hithörande frågor. Den noggranna kännedom om marknadsläget och den översikt över jordprisens växlingar, som borde vara en förutsättning för en rättvis uppskattning, kunna icke gärna förväntas» hos dem. Gentemot detta har jag velat hävda, att med den sammansättning, som dessa nämnder ha, är det i hög grad oriktigt att vilja förebrå dem, att de icke på ett opartiskt sätt skulle vilja handlägga de ärenden, som äro åt dem anförtrödda, det är, såvitt jag förstår, i landstingens och städernas stadsfullmäktige på det sättet, när de skola utse sina representanter i dessa nämnder, att det är blott deras bästa, pålitligaste och omdömesgillaste män, som sättas in. Som nämndens ordförande utses alltid en och samme i alla expropriationsmål inom samma landstingsområde, och rätten å sin sida, som skall representera domaren, så att säga, i sista hand, utser sina två representanter. Det är mig alldeles omöjligt att skriva under på, att det råder ett allmänt misstroende emot dessa nämnder och att man, när man överlämnar sin sak i deras händer, icke vet, vart det tar vägen. Jag menar, och det säger mig en mångårig erfarenhet, att det icke kan vara riktigt att resonera, som herr Petersson gör. Att det finns missnöje med expropriationsnämndernas utslag! Ja, visst finns det missnöje, men när finns det icke missnöje? Den som får betala anser, att han fått betala för mycket, och den, som får betalt, anser, att han fått för litet betalt. Detta är genomgående överhuvud taget i fråga om all domsverksamhet, men att därför påstå, att dessa nämnder icke på ett fullt opartiskt sätt skulle sköta sina uppdrag och att de därtill skulle vara inkompetenta, icke besitta tillräcklig insikt och erfarenhet i hithörande frågor, det kan jag som sagt icke godkänna. Det är enligt min uppfattning fullkomliga överdrifter, som herr Petersson i detta sammanhang låter oss få del av.

När herr Petersson emellertid sedermera går vidare och talar om, att han vill ha ett förenklat förfarande och därvidlag hänvisar till den förenkling som expropriationsförfarandet, själva lösningsförfarandet, har undergått, när det gäller exempelvis vägväsendet, väntar man på, att man här skulle få anvisning på en verklig väg, som man kanske kunde beträda för frågans lösning. Jag vill då säga herr Petersson, att jag senare än 1928 — jag skulle tro rentav förra året — hållit ett rätt så vidlyftigt anförande här i kammaren, där jag har yrkat på att få ett förenklat expropriationsförfarande. Jag har ansträngt mig för att söka få någon idé om hur man skulle kunna förenkla detta expropriationsförfarande, och jag har ju sedermera även i utskottet sagt: Säg mig, var man skall »sätta in» för att få detta förenklade expropriationsförfarande, som ju för många kan synas rätt så omständligt? Självt har jag icke förmått åstadkomma något sådant, och ingen annan har heller kunnat peka på någon väg att gå fram på. Den väg, som det pekats på i fråga om vägväsendet, är ingen reform, som duger, när det gäller mera betydelsefulla ting. Lagen säger uttryckligen ifrån just vid användningen av detta förfarande, att det får icke avse annat än sådana förhållanden, där det icke är fråga om något avsevärt intrång. Så snart man emellertid kommer in på större värden, mera allvarliga lösenhetsmål, har man icke kunnat finna någon annan utväg än att stå kvar vid detta tyngre, men å andra sidan mera bärande förfarande, som man förväntar skall ge ett rättvist utslag. När herr Petersson sedermera resonerar om detta förenklade förfarande i fråga om vägrätten, kommer han själv till det resultatet, och man blir rätt förvånad, när han slutar med att säga:

Ang. vissa ändringar i expropriationslagen. (Forts.)

ja, den här ordningen, som man nu använder i fråga om vägrätten, kan givetvis icke användas, utan man måste söka andra vägar! Ja, då står man ju där lika klok, vilka andra vägar man skall beträda. Herr Petersson kommer då fram till sin motions clou i det avseendet, att man skall *försöka få en fast nämnd*.

Jag skulle emellertid vilja se, om det skulle bli bättre med en fast nämnd, som skulle avgöra alla lösenhetsfrågor exempelvis i Göteborgs stad och Göteborgs och Bohus län. Trots det, att den nuvarande lagen säger, att när de män, som nu sitta i nämnderna, utses, skall hänsyn tagas icke blott till att de komma från olika delar av länet utan även till den särskilda sakkunskap, som kan erfordras i länet, skulle det här sitta en nämnd, som skulle vara så beskaffad, att den skulle kunna uppfylla, om jag så får säga, den enda och allena saliggörande rättvisan alltifrån Svinesund och ända ner åt Kungsbackahället. Den skulle på varje punkt, där den uppenbarade sig, kunna säga: *just detta* är det rätta och intet annat. Det tror jag icke på — inte ett spår. Jag tror icke, att en sådan sakkunskap på detta område kan vara så koncentrerad. I så fall får man ha en fast nämnd, vars ledamöter på något sätt äro att betrakta som ämbetsmän, som aldrig sysselsätta sig med någonting annat än detta och som många gånger ha genomrest länet och haft så många expropriationsärenden, att de kanske härigenom kunna känna sig fullt hemmastadda.

Vi ha emellertid i detta utskottsutlåtande enhälligt gått in för frågan om minskande av expropriationskostnaderna, kostnaderna för själva expropriationsförfarandet. Där ha vi gått in för herr Peterssons motion. Vi ha ansett, att dessa kostnader äro för höga. Reservanterna säga, att man kan inte få det billigare än det nu är, men utskottet har icke desto mindre gått in för detta, att man skall söka pressa ned kostnaderna. Vad skulle nu en sådan nämnd betalas med? Vad skulle dessa människor, som skulle representera den enda och allena saliggörande rättvisan ha för betalning? Skulle det bli mindre kostsamt, om dessa herrar ständigt skulle stå till disposition och ständigt resa omkring i länet? Vad skulle de ha för ersättning? Om man vill ha verkligt sakkunniga personer, som helt och hållet vid alla tillfällen skola stå till disposition, kan man icke tänka sig annat än att de måste ha något så när bra betalt. Jag tror visst icke, att kostnaderna för en sådan nämnd skulle bli billigare än de kostnader, som utgå till de nuvarande nämnderna. Det är oförenligt med vartannat att bilda denna fasta nämnd och på samma gång pressa ned kostnaderna. För övrigt komma de män, som skola sitta i de föreslagna fasta nämnderna enligt min uppfattning icke att kunna bli mera sakkunniga, mera oväldiga och opartiska än vad de män äro, som nu sitta i nämnderna. Det är de skäl och grunder, som jag har för min uppfattning här, och det är också den uppfattning, som såvitt jag vet delas av utskottet i dess helhet med undantag av herr Petersson och fröken Hesselgren.

Jag sade från början, att jag icke har känt mig övertygad av de skäl, herr Petersson har presterat. Herr Petersson frågade efter bevisen. Jag har lagt fram den bevisning, som jag nu anser vara tillräcklig för att inta den ståndpunkt, som jag gör. Jag kan icke finna, att den bevisning, som herr Petersson presterat, på något sätt skulle vara mera vägande än vad jag har sagt, och den omständigheten, att missnöje uppenbarar sig, får man icke rätta sig alltför mycket efter. Det är nog så, att man icke kan göra alla till lags, och att en stad har fått betala rätt dryga kostnader och mera än vad man kanske tycker är skäligt, kan jag mycket väl föreställa mig. Man har emellertid så att säga en domstol, ehuru icke en domstol i verklig mening, och när man hänskjuter frågan till opartiska män, och de avge ett utlåtande, så gott de

'Ang. vissa ändringar i expropriationslagen. (Forts.)

kunna och förstå, får man böja sig för detta. Det kan icke bli på något annat sätt.

För övrigt skall jag till sist, när jag kommer ihåg det, rätta en liten missuppfattning i fråga om jordvärdena, som herr Petersson gjorde sig skyldig till. Jag har aldrig påstått, att jorden inom Malmöhus län var värd 2,000 kronor per hektar. Nej, herr Petersson, det är 4,000 kronor per hektar.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på godkännande av den av herr Knut Petersson och fröken Hesselgren vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övernående ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av den internationella arbetsorganisationens konferens år 1936 vid dess tjugonde sammanträde fattade beslut, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion om ändring av den i § 28 kommunala vallagen angivna tiden för anordnandet av valsedelsförsändelse för äkta make, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckta motioner angående ett sammanförande till gemensam valdag av valen till riksdagens andra kammare och till landstingen.

*Om gemensam
valdag för
andra kam-
marval och
landstings-
mannaval.*

I de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 25 i första kammaren av herr *Hamrin* m. fl. och nr 45 i andra kammaren av herr *Andersson* i Rasjön m. fl. hade hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning rörande sättet för ett sammanförande av valen till riksdagens andra kammare och valen till landstingen till gemensam valdag samt framläggande av förslag i ämnet till 1938 års riksdag.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd för-
anleda.

Reservation hade anförts av herrar *Elon Andersson* och *Holmbäck*, som av angivna orsaker hemställt, att riksdagen ville besluta att med bifall till föreliggande motioner hos Kungl. Maj:t begära utredning rörande sättet för ett sammanförande av valen till riksdagens andra kammare och valen till landstingen till gemensam valdag samt framläggande av förslag i ämnet till 1938 års riksdag.

Herr Andersson, Elon: Herr talman! Utskottet har under sin behandling av denna motion icke velat bestrida att åtskilliga av de synpunkter och skäl, som motionärerna anför, äga betydelse och äro värda beaktande. Vid sin prövning har majoriteten emellertid kommit till den uppfattningen att de skäl, som tala emot ett bifall till motionärernas yrkande, äro mera vägande än de,

Om gemensam valdag för andrakammarval och landstingsmannaval (Forts.) som åberopats till förmån för detsamma. Jag och min medreservant i andra kammaren ha nått fram till en motsatt övertygelse och jag hemställer att under några minuter få ta kammarens tid i anspråk för att motivera denna ståndpunkt.

Det förefaller, herr talman, som om vi borde kunna bygga det resonemang, som förts och kommer att föras i denna fråga, huvudsakligast på grundval av sakens praktiska innebörd, och att det alltså knappast finnes anledning att göra den till någon politisk stridsfråga, åtminstone av någon större storleksordning. Vi äro väl ganska eniga om att då riksdagen på sin tid beslöt öppna möjlighet till ett sammanförande av landstings- och kommunalfullmäktigevalen så skedde detta i första hand därför att man av praktiska skäl ville inskränka antalet valförrättningar. Det hade visat sig — och visar sig allt fortfarande — att alltför tätt påkommande allmänna val blevo så besvärande för väljarna, att intresset för den valförrättning, som råkade komma sist i raden, led skada. Förmodligen är det också sådana synpunkter som huvudsakligast föranlett att den nu medgivna möjligheten till ett sammanförande av två val i så stor utsträckning tillvaratagits.

Om jag således utgår ifrån den förutsättningen, att sammanförande av olika slags val till en förrättning huvudsakligast hänför sig till önskemål av praktisk art, så synes det mig vara en naturlig och riktig slutsats att man av samma skäl bör i första hand söka sammanföra val av såvitt möjligt likartad karaktär. Jag antar att denna synpunkt också var i mycket hög grad bestämmande för riksdagen, då den nuvarande ordningen beslöts, och att man då tillade landstingsvalen huvudsakligast kommunal karaktär. Sedan dess har emellertid ett och annat inträffat, som borde kunna föranleda en omprövning. För det första ha landstingsvalen fått en allt starkare politisk prägel. Jag har ingenting att invända mot ett påstående, att landstingsledamöternas arbetsuppgifter alltjämt huvudsakligast röra sig om sådana praktiska kommunala spörsmål, vilka icke lämpligen kunna lösas inom de enskilda kommunernas ram. Men såväl vid valrörelsernas planläggning som sedan i utläggningarna om valens innebörd är denna omständighet undanskjuten och landstingsvalen betraktas som rent politiska val av nära nog samma storleksordning som ett andrakammarval. Deras politiska karaktär har trätt i förgrunden, deras kommunala karaktär skjutes alltmera åt sidan. Men därigenom ha också deras förmenta naturliga samband med kommunalvalen kommit att upplösas. Och än mer: genom detta alltmer stegrade rikspolitiska intresse omkring landstingsvalen ha de kommunala valen, ehuru sakligt lika viktiga, kommit att i oförtjänt hög grad degraderas till en andraplanshändelse, som bara följer med som ett slags påhäng. För det andra har sedan dess tillkommit ett nytt val, kyrkofullmäktigevalet, vilket skall förrättas samma år som landstings- och kommunalfullmäktigevalen men icke får förenas med något av dem. Den ursprungliga planen, som riksdagen torde ha haft, att undvika två på varandra följande allmänna val, har sålunda sönderbrutits. Om man, som motionärerna antyda, sammanför å ena sidan de genom sin politiska innebörd mera närbesläktade landstings- och andrakammarvalen och å andra sidan de genom sin gemensamma kommunala karaktär mycket närliggande kyrko- och kommunalfullmäktigevalen, så kan man ånyo realisera den ursprungligen avsedda planen. Eller, som saken uttrycktes av en socialdemokratisk talare i andra kammaren, då denna fråga senast diskuterades för två år sedan: »Vi återvända till det som var syftet, när vi första gången började att sammanföra de olika valen till ett enda valtillfälle vartannat år.»

Utskottet anser nu, att det av motionärerna och reservanterna i utskottet

Om gemensam valdag för andrakammarval och landstingsmannaval (Forts.)

förordade sammanförandet av landstings- och andrakammarval skulle kunna medföra vissa vådor, främst av politisk natur, och jag är givetvis skyldig att respektera denna uppfattning. Men då det göres gällande att ett sådant sammanförande skulle kunna leda till att första kammarens konstitutionella ställning undergräves så måste jag, med all vördnad och aktning för utskottets majoritet, dock anmäla en avvikande mening. Jag har svårt att tro att landstingsvalens förläggande till en annan tidpunkt än den nuvarande eller deras sammanförande med andra val än de nu tillåtna har någonting att göra med första kammarens konstitutionella ställning. Efter de ändrade grunder för rösträtten vid landstingsvalen, som i fjol beslötos och som nu komma att konfirmeras, ligger väl skillnaden i de grunder, på vilka kamrarna byggas, förnämligast i den successiva förnyelsen av första kammaren. Men i detta avseende innebär denna motion verkligen ingen ändring. Det enda sätt, på vilket denna skiljaktighet kan upphävas, är genom den successiva förnyelsens avbrytande, d. v. s. genom en upplösning av första kammaren, och utskottet har hänvisat till den frestelse härutinnan, som ett ur en sittande regerings synpunkter lyckosamt landstingsval kan medföra. Men om denna upplösningsrätt ur dessa synpunkter är en olägenhet, så tillskapas den i varje fall icke genom ett bifall till motionärernas förslag. Den finns redan nu, och frestelsen att begagna den ligger lika nära nu som då. Man skulle för resten kunna fråga sig, huruvida inte detta tal om risken av förstakammarupplösning mera är en teoretisk spekulation än en faktiskt föreliggande risk. Har det över huvud taget visats någon tendens hos oss att använda förstakammarupplösning på det sätt, som utskottet här befarar?

Det har också talats om att på detta sätt kamrarna skulle komma att bäras uppe av samma stämningstvång. Ja, herr talman, vi bruka ju understundom tala om vårt olösta förstakammarproblem. Skulle det vara så att karaktärs- skillnaden mellan kamrarna består endast däri, att den ena bäres uppe av en stämningstvång och den andra av en annan, så få vi nog lov att säga att problemet åtminstone icke är tillfredsställande löst.

Om denna uppfattning angående sakens ringa samband med första kammarens konstitutionella ställning äro för övrigt motionärerna och deras meningsfränder icke ensamma. Jag har förut citerat ett yttrande från andra kammarens behandling av denna fråga för två år sedan. Jag skall be att få åberopa ett annat, där det också är en socialdemokratisk talare som förklarar, att »dessa funderingar om en rubbning av första kammarens ställning och ett utjämmande av vissa olikheter, som finnas mellan första och andra kammaren, samt de spekulationer, man har i samband därmed, kan jag icke för mitt vidkommande vara med om att godkänna. Jag skulle tro att man vid närmare eftersinnande skall finna att man icke gärna från andra kammarens sida kan godtaga en motivering av detta slag». Motionärernas uppfattning om att saken har ganska litet att göra med dessa konstitutionella olägenheter delas sålunda av erfarna och kunniga män utanför motionärernas och deras meningsfränders krets.

Utskottet har vidare anfört som en olägenhet att intervallerna mellan de politiskt orienterade valen skulle bli för stora och att den förskjutning inom väljarkåren, som under en fyraårsperiod till äventyrs kan inträffa, därmed icke kunde konstateras. Jag inkasserar tacksamt det erkännande av landstingsvalens huvudsakligen politiska karaktär, som därmed gives. Men till detta är väl främst att säga, att ett politiskt utslag kan bli av avgörande betydelse endast om dess karaktär är sådan, att en regering tvingas att taga hänsyn därtill. Ett landstingsval äger icke en sådan karaktär. Det har ingen som helst inverkan på andra kammarens sammansättning. Det har nor-

Om gemensam valdag för andrakammarval och landstingsmannaval (Forts.)
malt sett endast en successiv inverkan på första kammarens sammansättning. Det kan tjäna till belysning av den politiska stämningen ute i landet, och en regering, som är lyhörd, kan därav finna anledning till övervägande av sin ställning och sin politik, men det har ingen avgörande, ingen förpliktande karaktär. Och ingen lär väl påstå att vi med vår utvecklade allmänna politiska diskussion skulle sakna andra instrument för att avlyssna en eventuell politisk omsvängning.

Det kan vidare sättas i fråga om det verkligen skall vara nödvändigt, ja, ens önskvärt, med en politisk uppgörelse vartannat år. Man torde icke i något annat demokratiskt land ha kunnat konstatera ett liknande behov. I åtskilliga fall äro intervallerna längre än de här ifrågasatta fyraårsperioderna utan att detta haft menliga följder. Tvärtom lära väl mycket goda skäl kunna åberopas till förmån för de rikspolitiska valens inskränkning till vart fjärde år. Dessa skäl ha anförts många gånger förr under den diskussion, som förts om denna fråga, och det har ånyo erinrats om dem i motionen, där det bl. a. påpekats att man härmed skulle vinna ökad stadga i vårt politiska liv. Jag skall emellertid, herr talman, icke trötta med en upprepning av dessa många gånger fört anförda skäl. Jag kanske kan få tillägga ett nytt, eller åtminstone ett, som måhända tidigare något förbisetts i diskussionen, och som dessutom är av mera praktisk än politisk innebörd. Det är önskvärdheten att söka begränsa valkostnaderna. Här borde man kunna vänta ett gemensamt intresse från alla partier. Det ligger ingen förnuftig mening i att i onödan sätta igång den fruktansvärda penningslukande apparat, som den moderna valagitationen skapat fram, en mekanisering, som till sist kan bli en fara för demokratiens hälsa och kraft och som hotar att göra valen mera till en ekonomisk kraftmätning än en kamp mellan idéer och åskådningar.

Då utskottet anser sig ha anledning befara, att en inskränkning av de politiska valtillfällena skulle hos väljarna skapa en farlig likgiltighet för det politiska livet, så tror jag att utskottet missförstår arten av väljarkårens politiska intresse. Detta är nog inte så stort att det tål att notas på hur som helst. Tar man det i anspråk allt för ofta, löper man, tror jag, större risk att skapa den likgiltighet åtminstone för valhandlingens innebörd, som utskottet fruktar av alltför sällan återkommande politiska val. Koncentreras däremot de politiska avgörandena till färre valtillfällen, undviker man den karaktär av slentrianmässig upprepning, som valen nu hålla på att få och som faktiskt, åtminstone på landsbygden, skapat en viss valtrötthet.

Jag ber slutligen, herr talman, att få åberopa ytterligare ett skäl, som för mig har en mycket stor betydelse. Det ligger inneslutet i det i motionen uttryckta önskemålet om de kommunala valens avpolitisering. Det är en självklar sak att landstingsvalens alltmer ökade politiska prägel också återverkar på de rent kommunala val, som förrättas samtidigt därmed. Väljarna gå till val i en uppagiterad politisk stämning och i denna löpa de rent kommunala synpunkter, som borde få dominera vid kommunalvalen, lätt fara att försvinna. Jag hyser visserligen för min del ingen bläögd tro på att de kommunala valen skola kunna så absolut frigöras från varje politisk prägel, att all strid mellan av partibeteckningar karakteriserade åskådningar skall undvikas. Man får naturligtvis ta den bokstavliga uttolkningen av detta uttryck om de kommunala valens avpolitisering med en viss reservation. Men det är skillnad mellan att gå till kommunalval under intryck av den förtätade politiska stämning, som skapas genom en agitation av rikspolitisk innebörd och med syfte att bilda politisk opinion, eller om man får inskränka diskussionen mellan de olika åskådningarna till den ort och de problem, som kommunalfullmäktigevalen på de olika orterna var för sig beröra. Jag är övertygad om att i varje fall på

Om gemensam valdag för andrakammarval och landstingsmannaval (Forts.) landsbygden — och det är ju också en betydande del av Sveriges rike — de kommunala valen i stor utsträckning skola ske med en friare inställning än vad nu är fallet och att andra synpunkter än rent politiska — kommunala ortsintressen, personliga moment o. s. v. — i mycket större omfattning komma att göra sig gällande.

Men detta är ändå inte det viktigaste. Kommunalfullmäktigevalens sammankoppling med landstingsvalen leder till en alltfört minskad uppmärksamhet för de kommunala valen såsom sådana. Landstingsvalen uppsluka allt intresse. De figurera ensamt i den diskussion som uppstår. Om kommunalfullmäktigevalen talar man inte, i varje fall ytterst obetydligt. De framstå inte som en självständig handling, utan som ett relativt oviktigt tillägg, som man passar på att göra ifrån sig på samma gång.

Det är inte nog med, herr talman, att ett sådant resonemang är sakligt obegräddat och farligt. Det förstör också intresset för det kommunala arbetet. Jag vet att jag har bakom mig många erfarna kommunalmän, visst inte blott från min egen meningsriktning, som med bekymmer se hur intresset för kommunala arbetsuppgifter håller på att försvinna, och som därför anse det nödvändigt att på något sätt ge de kommunala valen och därmed också intresset för kommunens angelägenheter den centrala plats i det allmänna livet, som de förtjäna. Det är svårt att åstadkomma detta så länge kommunalfullmäktigevalen framstå som en landstingsvalens biprodukt. Frigör man dem däremot från detta beroende har man också skapat förutsättningar för att omkring dem på ett helt annat sätt än nu koncentrera väljarnas intresse och därmed också deras håg och förståelse för de arbetsuppgifter, som kommunens fullmäktige och förtroendemän ha att lösa. Ett sammanförande av de olika kommunala fullmäktigeval, som nu finnas, till en och samma förrättning har i detta avseende ingen skadlig verkan. Det bidrager bara ytterligare till den koncentration omkring de kommunala intressena, som måste anses önskvärd, ja, jag tvekar för min del inte att säga nödvändig. Det vore en god lösning av ett praktiskt problem och jag är härmed tillbaka till den synpunkt, vid vilken jag började: att det här främst gäller att på det mest praktiska sättet lösa en rent praktisk fråga, vars politiska betydelse i mycket hög grad överdrivits.

Jag har således, herr talman, vid min prövning av skälen för eller emot motionen kommit till ett annat slut än utskottet. De politiska riskerna anser jag överdrivna, de praktiska fördelarna, främst ur kommunala synpunkter men även med hänsyn till vissa politiska förhållanden, finner jag däremot undervärderade. Jag anser att skälen för motionärernas önskemål tala starkare än de skäl, som anförts mot desamma, och denna uppfattning föranleder mig, herr talman, att yrka bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Häri instämde herrar *Elof Andersson, Bjurström, John Björck, Johan Larsson, Hansén och Bäckström.*

Herr Strömberg: Herr talman! Konstitutionsutskottet har, såsom den siste ärade talaren framhållit, erkänt att det i motionerna finnes vissa beaktansvärda synpunkter. Men vid vägandet av de fördelar, som kunna vinnas, och de nackdelar, som äro förenade med ett förenande av andrakammarvalen och landstingsvalen, har utskottet dock kommit till den bestämda uppfattningen, att det icke föreligger några skäl att nu göra en ändring.

Den siste ärade talaren pekade liksom motionärerna på att det är önskvärt att få till stånd en stark avpolitisering av de kommunala valen, och han ville också inskränka antalet av de politiska kraftmätningarna. Detta syfte tro motionärerna att man skulle vinna genom en sådan anordning som här är före-

Om gemensam valdag för andrakammarval och landstingsmannaval (Forts.)
slagen. Man utgår då ifrån att det är landstingens uppgift att välja ledamöter till första kammaren, som skulle göra dessa val politiska: ergo skall man sammanföra dem med andrakammarvalen.

Reservanten framhöll vidare att stadsfullmäktigevalen och de kommunala valen alltid komma i skuggan av landstingsvalen, och att således stadsfullmäktige- och kommunalfullmäktigevalen icke äro ägnade att tilldraga sig tillbörligt intresse. Men jag frågar, mina herrar, om det inte skulle bli precis samma förhållande med landstingsvalen om de skulle förenas med andrakammarvalen; då bleve landstingsvalen i sin tur helt säkert ställda i skuggan och icke ägnade tillbörlig uppmärksamhet.

Jag tror inte att det är den omständigheten, att landstingen välja ledamöter till riksdagens första kammare, som gör att landstingsvalen blivit så starkt politiserade. Det är säkerligen helt andra omständigheter som härvidlag varit avgörande. Det förhåller sig ju så att varannan gång landstingen väljas, företages icke något förstakammarval, men man finner ändå alltid samma livaktighet och samma intresse för valet. Jag kan således inte tro att det är denna omständighet, som gör att landstingsvalen bli så starkt politiserade. Nej, det är behovet av att verkligen få en viljeyttring från folkets sida något oftare än en gång vart fjärde år, som leder till detta. Och jag är övertygad om att skulle andrakammarvalen och landstingsvalen sammanföras skulle det sedan skapas ett behov att göra de kommunala valen till politiskt utslagsgivande val i rätt många fall. Stadsfullmäktigevalet i Stockholm år 1935 var ett av de häftigaste valslag jag varit i tillfälle att bevittna, men är det någon av herrarna som tror, att det just var den omständigheten, att man samtidigt valde elektorer till första kammaren, som gjorde dessa val så starkt politiserade. Ingalunda! Det var en situation för dagen, som hade utvecklats på ett sådant sätt, att valet blev ett i hög grad politiskt val.

Så skulle det säkerligen gå även om vi på det sätt, som motionärerna ha tänkt, skulle sammanföra andrakammarvalen med landstingsvalen.

Jag kan inte, såsom den siste talaren, förringa det skäl, som utskottet har anfört, att det icke kan vara lämpligt att låta en och samma stämningssvåg, som uppbär ett val till andra kammaren, också vara avgörande när det gäller ett landstingsval och följaktligen även för den åttaårsperiod, som därefter skulle följa vad det gäller första kammarens sammansättning. Jag tror att det är bättre, såsom utskottet framhållit, att vi låta väljarna oftare ge sin mening till känna. Detta var egentligen det huvudskäl, som för två år sedan anfördes av utskottet. Utskottet uttalade, att det var av värde att urväljarna till riksdagen icke alltför sällan sattes i tillfälle att delta i val av rikspolitisk betydelse. Eljest förelåg fara, sade utskottet, för att hos dem skapades likgiltighet för det politiska livet, ett förhållande som icke kunde vara till gagn för ett demokratiskt statsskick.

Gent emot detta resonemang framförde reservanterna för två år sedan det skälet, att man skulle minska den valtrötthet, som gör sig gällande. Uttrycket har emellertid alldeles försvunnit i årets motioner och i årets reservation, och det är väl helt enkelt därför, att man inte kunnat konstatera någon valtrötthet från väljarnas sida. Tvärtom ha vi ju att peka på ett andrakammarval förra året, där deltagandet var det största som någonsin förekommit i vårt land, vilket sannerligen inte tyder på någon valtrötthet. Existerar det någon trötthet tror jag att man för närvarande har att finna den inom folkpartiet, men från något annat håll tyckas några tecken på valtrötthet icke framträda.

Jag ber också att få tillägga, att riksdagen väl någon smula bör veta vad den gör. Den kan väl inte i år komma och begära ett sammanförande av

Om gemensam valdag för andrakammarval och landstingsmannaval (Forts.)

andrakammarvalen med landstingsvalen, när den förra året beslöt att genomföra ett sammanförande till en och samma valdag av landstingsvalen och de kommunala valen. Denna reform är inte ens prövad utan skall bli genomförd för första gången under nästkommande år. Skulle då riksdagen i år, innan ens denna lag är tillämpad, skriva att regeringen bör utreda frågan huru man i stället skall kunna sammanföra andrakammarvalen med landstingsvalen och taga de kommunala valen i ett sammanhang? Jag tror, herr talman, att regeringen då hade anledning att fråga sig: vad vill riksdagen egentligen? Det ena året är det si, det andra året så!

Jag kan på dessa skäl icke finna att det föreligger någon anledning att frånga den ståndpunkt, som utskottet och riksdagen intogo för två år sedan, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Andersson, Elon: Herr talman! Jag skall inte säga så många ord med anledning av herr Strömbergs anförande; det lönar sig ju knappast att fortsätta debatten så mycket längre när utgången i alla händelser är given.

Herr Strömberg befarade emellertid, att landstingsvalens sammanförande med andrakammarvalen skulle för landstingsvalens vidkommande komma att få samma resultat, som jag för min del tror att de kommunala valens sammankopplande med landstingsvalen haft för de kommunala valens vidkommande. Jag ber då att få erinra herr Strömberg om att motiveringen för min reservation är den, att jag anser kommunalfullmäktigevalen vara av så olika karaktär i förhållande till landstingsvalen, att de knappast kunna sammanföras under ett och samma gemensamma intresse, under det att landstingsvalen och andrakammarvalen ha samma eller i varje fall mera likartad karaktär och därför kunna appellera till samma känslor och samma rent politiska intresse hos väljarna.

Herr Strömberg anförde vidare som ett bevis emot mitt påstående, att exempelvis stadsfullmäktigevalen i Stockholm trots allt icke skulle kunna befrias från en rent politisk karaktär. Detta är jag villig att medge. Jag protesterar inte ett ögonblick, och jag kan utsträcka detta medgivande till att gälla icke bara Stockholm, utan säkert flera av våra större städer. Men Sverige består inte bara av stora och medelstora städer, utan även av landsbygd och smärre städer. Och åtminstone för landsbygdens vidkommande är jag fullständigt på det klara med att en avkoppling av landstingsvalen från kommunalfullmäktigevalen i mycket hög grad skulle bidra till att minska den onödiga politiska bismak, som de kommunala valen för närvarande ha.

Herr Strömberg påpekade vidare att man nu inte kunnat tala om någon valtrötthet, då nämligen det senaste andrakammarvalet visat ett förvånansvärt stort valdeltagande. Jag har förutsett den anmärkningen och väntat att den skulle komma. Men jag vill påstå att det livliga deltagandet vid detta val knappast till fullo bevisar vad herr Strömberg vill bevisa. För det första torde det vara så att dessa andrakammarval verkligen tillmättes en avgörande betydelse i långt större utsträckning än något annat val under de senare åren i vårt land. Men för det andra bevisar detta oerhört stora valdeltagande icke det verkligt levande intresset för valen såsom sådana, utan det bevisar bara så mycket säkrare, att den mekaniska valapparaten, varom jag talat och som jag tror att det finns anledning varna för, fungerat fullständigt oklanderligt.

Herr Strömberg trodde att den valtrötthet man vid sådana val kunde tala om endast återfanns hos folkpartiet. Om den saken skola herr Strömberg och jag icke tvista. Jag har ett minne av, herr talman, att även folkpartiet vid senaste valet kunde visa avsevärt stegrade röstsiffror, och det finns knappast

Om gemensam valdag för andrakammarval och landstingsmannaval (Forts.)
anledning att tro att valtröttheten där skulle vara procentuellt större än inom andra partier. Den lilla glädjen kan jag alltså inte låta herr Strömberg ha alldeles obeskuren. När han vidare talar om, att det i årets motion inte finns något som visar att folkpartiet anser att de politiska valtillfällenas inskränkande skulle minska valtröttheten, så har han dåligt läst motionen. Där står det nämligen: »Det finns ingen anledning tro, att allmänhetens intresse vid valtillfällena skulle minskas, därest de politiska valen komme att försiggå med fyraåriga mellanrum. Drivas väljarna alltför ofta genom partiernas agitation till valurnorna, inställer sig lätt en liknöjdhet, som kan ta sig uttryck i likgiltighet för allt vad politik heter.»

Till slut anför herr Strömberg ett skäl, som det kanske ligger någonting uti, nämligen att man inte i onödan skall ändra en lag som knappast ens trätt i tillämpning. Jag må säga att jag fylles av glad förvåning över detta intresse att stå på vakt mot onödiga lagändringar. Om det är en princip högtaktar jag den, och om det vid kommande tillfällen skulle visa sig att denna princip också är avsedd att omsättas i praktisk handling, skall jag, herr talman, inte underlåta att konstatera det med glädje.

Herr Andersson, Nils: Herr talman! Det kan väl inte finnas någon djupare förklaringsgrund till den lidelse, med vilken folkpartiets representanter förfäktat denna tanke, än att de inbilla sig att därmed få litet större politisk framgång. De skulle alltså räkna med eller åtminstone hoppas att genom ett sammanförande av dessa val kunna inkassera några fler landstingsmandat. Dessa ha ju duggat ganska sparsamt vid de senaste valen. Men det skulle rent av kunna hända, att det i stället försvunne några riksdagsmandat. Ur det socialdemokratiska partiets synpunkt tror jag inte det skulle vara någon fara med det föreslagna valsammanförandet: det skulle säkerligen ytterligare stimulera våra väljare till en kraftig uppmarsch.

Det har ju som ett av de starkaste skälen mot ett sådant sammanförande anförts — och detta har här understrukits av herr Strömberg — att man därigenom alltför sällan får tillfälle att höra väljarna, dessa få spela en alltför liten aktiv roll. Detta kan ju knappast vara något önskemål. Det är förklarligt om folkpartiet, som kanske är ett trött parti och kanske också har det litet knappt om resurserna, vill försöka en spekulation i valtrötthet på detta sätt, men jag tror inte att den kommer att ha någon framgång. Vådorna av ett sammanförande av landstings- och kommunala val har herr Andersson med stor skärpa betonat. I de flesta landskommuner och även i de flesta städer har man dock redan praktiserat detta sammanförande utan olägenhet. Riksdagen har nyligen föreskrivit att de skola sammanföras. I själva verket är det så, att landstingsvalen dra med sig ett ökat intresse för de kommunala valen och inte tvärtom. För min del skulle jag för övrigt gärna också lägga dit kyrkofullmäktigevalen. Jag har aldrig förstått finessen med att inte kunna ha tre val på samma gång, och det skulle säkerligen öka intresset för kyrkofullmäktigevalen om de kunde hållas samtidigt som de två andra.

Det har talats mycket om nödvändigheten att avpolitisera de kommunala valen. Jag tror att detta är en utopi, som det inte finns anledning att tala så mycket om. Även om vi lägga landstingsvalen till riksdagsmannavalen och göra kommunalvalen fristående, så komma dock de senare att bli politiska. Och jag frågar: Vad ligger det för galet i detta? Om inte även dessa val hade en viss politisk anstrykning, så tror jag att intresset hos väljarna bleve ännu svagare.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Om gemensam valdag för andrakammarval och landstingsmannaval (Forts.)

Herr **Bergman**: Det förefaller ganska egendomligt, att herrar socialdemokrater öppna en så kraftig eld mot denna motion, som de dock anse vara fullkomlig misslyckad, och som de också ha makten att — med säkerligen icke vägrad hjälp från andra partier — slå ihjäl. Man kunde tycka att de inte behövde spilla så mycket krut på döda hökar, som man säger. Det måtte väl då i alla fall ligga något i denna motion, som gör att man känner behov av att så starkt som möjligt motivera avrättningen. På denna rent praktiska fråga böra ju inte anläggas några moraliska synpunkter; det kunde annars förefalla nästan — detta sagt cum grano salis — som om det vore ett slags dåligt samvete, som gör att man anser sig böra komma med så många argument — deras mängd får tydligen ersätta deras bristande beviskraft.

Jag ber först att få något uppehålla mig vid vad herr Strömberg yttrade. Han sade åtskilligt mot motionen, men det var inte på någon punkt som hans patos steg högre, än när han uttryckte sin kraftiga, i själva rösten vibrerande indignation över att man, när en med denna fråga i viss mån sammanhängande lag nyss hade antagits och knappast trätt i tillämpning, kunde ifrågasätta någon ändring på detta område. Det är ju för ögonblicket modernt att politiker predika över bibliska texter. Jag tänker inte följa exemplet och uppträda i någon kyrka, men kanhända man i denna politiska samlingssal kan få helt stillsamt erinra om den bibliska liknelsen om grandet och bjälken: man ser grandet i sin broders öga men man ser inte bjälken i sitt eget. Det förvånar mig att den ärade talaren kan inlägga ett så pass kraftigt patos när det gäller det som nyss nämndes, då man erinrar sig att herr Strömbergs eget parti inte synes ha haft det ringaste emot att regeringen omedelbart efter det den nya lagen om folkpensionerna trätt i kraft kommer med mycket kraftiga ändringsförslag i just denna samma lag. Likaså t. ex. i fråga om lantarbetstidslagen. Jag gör härmed inte någon anmärkning mot dessa framställningar, och jag har inte uttalat någon mening om deras berättigande eller icke-berättigande. Men jag påpekar, att när man inte drar sig för att göra ändringar i så nyligen av riksdagen fattade beslut, bör man inte visa alltför fariseisk indignation, om ett annat parti i en i alla fall så jämförelsevis beskedlig fråga som denna — åtminstone i jämförelse med de nyssnämnda, som äro ägnade att mycket mer uppröra sinnena — kommer med en anspråkslös begäran om utredning.

Herr Nils Andersson yttrade för en stund sedan, att folkpartiet »mähända är ett trött parti.» Det antagandet är redan bemött av min ärade partivän som öppnade debatten. Jag ber blott att få tillägga att intet av de borgerliga partierna, mer än vårt, ökade antalet av sina mandat vid senaste valet. Detta vittnar ju knappast om någon särskild politisk trötthet eller likgiltighet. Och om man tänker på stadsfullmäktigvalet i Stockholm, som herr Strömberg nämnde, så veta vi ju hur partiets mandatställning stärktes på ett nästan överraskande sätt — vi hade väntat framgång men knappast så stor som den blev. Men jag skall inte uppehålla kammaren vidare med dessa personliga polemiker utan övergå till själva huvudsaken. Jag ber då att få säga, att om man föreställer sig att detta är en speciellt folkpartistisk partifråga, så misstar man sig fullkomligt. Redan den förste ärade talaren i afton ådagalade ganska tydligt att det är fråga om en rent praktisk angelägenhet och inte om någon särskilt partipolitiskt betonad sak. Som ett mycket påtagligt bevis härpå vill jag erinra om, att då frågan förra året förekom i andra kammaren, en av de ledande socialdemokraterna uttalade, att han inte kunde vara med om den motivering, med vilken utskottet hade avstyrkt motionen. Han yttrade: »I utlåtandet över denna motion har man från utskottets sida anført en motivering, som jag i flera avscenden måste beteckna som ganska besynnerlig. De skäl som man anført för avslag kan jag icke i något avscende gilla.» Han sade rent

Om gemensam valdag för andrakammarval och landstingsmannaval (Forts.)
ut att han fann förslaget mycket beaktansvärt och visst inte hade något emot en utredning. Emellertid röstade han för avslag, därför att han ville ha utredningen ännu vidsträcktare och ansåg att det av konstitutionella skäl inte gick för sig att framställa ett yrkande som gick utöver motionens ram. Om detta varit möjligt hade han föreslagit en utredning, där även andra önskemål tagits upp vid sidan av det vi motionerat om. Den som uttalade sig på detta sätt var herr Fast, som ju har gott och stadgat anseende för praktiskt förstånd och omdöme, ett anseende som han åtnjuter inte blott inom sitt eget parti utan hos alla partier. Den åsikt han uttalade tycker jag förtjänar att lägga märke till som ett bevis på, att det inte endast är folkpartiets medlemmar som intressera sig för denna sak och finna den vara värd en utredning. För att ta ett exempel från ett annat parti vill jag nämna att en av högerpartiets mest aktiva medlemmar i konstitutionsutskottet, herr Lundqvist i Rotebro, uttalade sig i ungefär samma riktning. Han sade bl. a.: »Jag vill för min del gärna erkänna, att jag i många stycken hyser mycket starka sympatier för det förslag som är framfört i den föreliggande motionen. Jag vill också gärna erkänna, att jag i början var inställd på att för min del följa motionärerna i deras yrkande. De önskemål som här understrukits, senast av herr Andersson i Rasjön, om att bl. a. söka avpolitisera de kommunala valen anser jag för min del vara önskemål som man icke bör på något sätt bagatellisera.»

Jag tillät mig att under diskussionen i denna kammare då saken förra gången var före säga, att det fanns sympatier inom olika partier för denna sak, och att det endast var den starka partidisciplinen, som gjorde att de andra partierna voro till synes enhälliga i sitt motstånd när det kom till beslut i konstitutionsutskottet. Detta förnekades då av en av högerens talare som bemötte mig. Han förklarade att det var alldeles felaktigt resonerat. Jag ville då inte vidare förlänga diskussionen. Det är kanske väl sent att svara honom efter så lång tid, men eftersom saken nu kommit före på nytt och eftersom jag ser honom i afton närvarande, anser jag mig oförhindrad att lämna honom ett svar, och det har jag ju gjort med vad jag nu sagt. Det måste vara mycket klart i det sist anförda fallet, att det väsentligen varit partidisciplinen som spelat in. Här förklarar en framstående högerman att han tänkt rösta för motionen, att han funnit den mycket behjärtansvärd o. s. v., men så ville han till sist inte skilja sig från sina partikamrater. Jag dömer honom inte därför, men jag anför det som bevis för att det finns intresse inte endast i folkpartiet utan även i andra partier för denna rent praktiska sak. Jag skulle kunna anföra flera exempel, om tiden medgäve.

Men det är en annan sak som det kanske är av större vikt att tillägga: Det är icke allenast olika partirepresentanter som ha uttalat sig för det i motionerna framförda önskemålet, det är också många myndigheter, och jag ber att få anföra några av dem. I samband med författningsreformen var denna sak också på tal, och en mängd myndigheter tillfrågades och yttrade sig. Sälunda uttalade sig länsstyrelserna i Älvsborgs, Kristianstads, Göteborgs och Bohus', Västmanlands, Jämtlands, Norrbottens och Stockholms län för sammanförande av landstings- och andrakammarvalen. Detsamma var förhållandet med åtskilliga landsting, men jag skall inte trötta med att räkna upp dem. Likaså andra korporationer, stadsfullmäktige och magistrater i en del städer o. s. v. Detta måste väl till yttermera visso bevisa att saken inte är någon renodlad folkpartistisk partiangelägenhet, utan en praktisk åtgärd som man på många olika håll uttalat sympatier för och funnit lämplig. Det kan ingalunda anses som okynne, om man vidhåller en så pass väl understödd åsikt, som inte har blivit bemött på sådant sätt att man känner sig övertygad.

Slutligen är det en omständighet som förut varit på tal här i afton och som

Om gemensam valdag för andrakammarval och landstingsmannaval (Forts.)
motionen också understryker, nämligen att det inte kan vara något demokratiskt intresse att med allt för små mellanrum sätta detta mekaniserade valmaskineri med dess oerhörda, oavbrutet ökade kostnader i gång, varigenom det hela tenderar att bli en tävlan mellan de olika partiernas penningresurser. Jag kan ju förstå ståndpunkten hos ett parti som numera hör till de rikaste och mest välförsedda, rent politiskt sätt. Det har varit de fattigas parti förut. Nåja, att nu kalla det för det rikaste vore för mycket sagt. Det finns ju inom högerpartiet, om man ser på individerna, långt större rikedomresurser. Jag menar emellertid att det socialdemokratiska partiet dock har väldiga ekonomiska möjligheter vid valen. Det har utom sina fonder framför allt sin utmärkta organisation, det kan taxera ut sina kostnader på ett sätt som inte är möjligt för oss. Inom högerpartiet, som ständigt har varit emot denna reform, fastän många enskilda medlemmar ha sympatier för densamma, finns det, som sagt, också möjligheter att driva upp stora medel. Jag medger gärna att herr Nils Anderson har rätt, när han antyder om vårt parti, att vi ha mindre resurser än de andra i ekonomiskt avseende, och därför känna de tryckande valkostnaderna mer än andra. Emellertid bör det väl inte vara någon förebråelse mot ett parti, att det inte har obegränsade ekonomiska resurser, och det kan ännu mindre vara riktigt att låta de politiska avgörandena bero på en tävlan — vilket tyvärr varit fallet i en del storkapitalistiska länder — mellan dem som kunna uppdriva de största kapitalen. Det bör väl strävas efter ett avgörande mellan idéerna och inte mellan de materiella tillgångarna, då partierna mötas till val av representanter i det politiska livet.

Jag anser att de skäl som anförts, såväl i motionen och reservationen som i debatten, till förmån för denna reform alltså ha livskraft och förtjäna beaktande. Frågan kommer säkerligen inte heller att kunna bringas ut ur den politiska diskussionen förrän den på ett eller annat sätt blir löst. En avpolitisering av de rent kommunala valen och en inskränkning av penningens roll i valrörelsen äro två synnerligen viktiga — jag medger gärna svårösta — problem.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Herr talman! Herr Bergman ondgjorde sig över att det i försvaret från utskottets sida förekommit en så kraftig eld mot reservationen. Jag undrar, om icke denna kraftiga eld varit beroende på det långa och tidstagande trumeldsförfarande, som kom från den förste ärade talaren, ensam reservant från denna kammare.

För min del har jag ej mycket att tillägga för utskottsmajoritetens del, och jag skall försöka att till skillnad från talarna på reservanternas sida vara mycket kortfattad. Jag vill endast nämna, att det i utskottet påpekats, att det icke kommit något nytt skäl för förslaget sedan 1935, men däremot framkommit nya skäl mot detsamma, därigenom att vi fått kommunala lagändringar och ha vilande ett grundlagsförslag, som ännu icke gjorts till föremål för förnyad prövning av riksdagen.

Jag begärde emellertid ordet för att påpeka, att om en ändring sådan som denna kommer till stånd, blir det en politisk förändring. Den förste talaren sade att vi skulle se praktiskt på saken och icke se frågan som en politisk fråga. Men det är en politisk fråga, en fråga som gäller första kammaren. Ett sammanförande av andrakammarvalen och landstingsvalen måste absolut medföra att landstingsvalen bli politiserade. Därigenom bortfaller en del av det som man vill få fram vid landstingsvalen, nämligen de starka ortsintressena, som sedan visa sig som riksbetonade när det skall väljas riksdagsmän i första kammaren. Vidare är det, som redan här framhållits, fara för att prin-

Om gemensam valdag för andrakammarval och landstingsmannaval (Forts.)
cipen om första kammarens successiva förnyelse allvarligt skulle kunna rubbas. Det gäller således, herr talman, en liten tråd av det rep, som vi fortfarande vilja söka tvinna ihop för att få en skillnad mellan första och andra kammaren. Till slut blir det, när så i år även det ålderstreck, som gäller för valmännen till första kammaren, sänkes, icke mycket kvar. Ja, jag tillåter mig säga, att snart är det ingenting annat kvar än att första kammaren utsätter sina kvällsplena till kl. 8, att vi här vid sidan av plenirummet ha en särskild liten spisesal om förmiddagarna och att våra kataloger och föredragningslistor se litet annorlunda ut än andra kammarens. Men detta är väl inte tillräckligt för att upprätthålla skillnaden mellan de båda kamrarna!

Jag ber nu, med särskilt angivande av vikten att hålla uppe skillnaden mellan de faktorer, som skola bilda vårt tvåkammerssystem, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Pettersson, Anton: Herr talman! Jag skall icke med många ord förlänga debatten. Jag har samma inställning till denna fråga nu som när vi för två år sedan debatterade den, ty jag måste säga, att motionärerna icke förebragt några nya skäl för ett bifall. Tvärtom anser jag, att de denna gång ha anfört ett skäl mindre än då frågan senast väcktes på tal, i motionen nr 222 vid 1935 års riksdag. I denna motion förekom följande passus: »Genom ett större tidsavstånd mellan de politiska valen än nu skulle också säkerligen väljarnas intresse för dessa val i hög grad stimuleras.» Nu har man ändrat litet på denna mening. I årets motion heter det nämligen så här: »Ett större tidsavstånd mellan de politiska valen skulle säkerligen i hög grad bidra till att skapa en lugnare politisk stämning i landet.» Motionärerna ha slopat det skäl, som 1935 anfördes som det viktigaste, ty om man läser igenom protokollet från den debatten, befinnes det, att ett av huvudskälen för reformen var valtröttheten, som man ville komma ifrån genom längre intervaller mellan valen. Men det är ganska naturligt, att motionärerna icke längre åberopa detta skäl, sedan vi i höstas hade ett val, i vilket, skulle jag tro, ungefär 73 procent av väljarekåren deltog.

Herr Bergman säger, att det är pengarna som gjort att folket deltog så livligt i valet, och herr Elon Andersson påstår, att det inte berodde på intresset, utan på maskineriet. Ja, vad anse herrarna att man skall använda som gradmätare för det politiska intresset? Man kan ju inte rannsaka valmännens hjärtan och njurar och fråga dem, om de deltaga i ett val av intresse eller om det är någon, som tvingat dem till det. Det är väl i alla fall så, att man inte kan bedöma intresset för valen annat än efter valstatistiken, valsiffrorna.

Nu anföres, som sagt, att en reform skall bidra till att skapa en lugnare politisk stämning i landet, men jag måste säga, att jag tror resultatet skulle bli raka motsatsen. Om vi t. ex. erinra oss riksdagsvalen 1932, gingo den gången ytterlighetspartierna kraftigt fram. Det var en väldig vind, som blåste från diktaturpartierna till höger och vänster — före valen, nämligen — men sedan kom det för dessa partier ogynnsamma valresultatet som en kalldusch som säkerligen verkade lugnande på den upprörda stämningen. Om det nu inte hade varit några val förrän fyra därefter, skulle de fått arbeta fyra år till utan att erhålla kännedom om den verkliga folkmeningen.

Herr Elon Andersson sade, att landstingsvalen och riksdagsvalen bäras upp av samma stämningssvåg. Detta är enligt min mening inte riktigt, ty nog gå väl de politiska vågorna bra mycket högre vid ett riksdagsval än vid ett landstingsval? Vi kunna ju erinra oss 1928 års riksdagsval. Då låg högern uppe på toppen, medan socialdemokraterna lågo nere i en vågdal. 1932 sjönk högern ner, och socialdemokraterna kommo upp. Om man ser på antalet väljare,

Om gemensam valdag för andrakammarval och landstingsmannaval (Forts.)

var procenten röstande vid riksdagsvalen 1928 67.4 och 1932 67.6, men vid mellanliggande landstingsval, — år 1930 — var den endast 56.7. Det är väl i alla fall så, att de politiska vågorna inte gå så höga vid ett landstingsval. Det är mera liksom stilla dyningar efter riksdagsvalårets mången gång upprörda sjö. Det går inte att få samma fart på valrörelsen vid landstingsval. Därför blir det en liten skillnad.

Även ur andra synpunkter kan det vara önskvärt att riksdagsmannaval och landstingsval förrättas vid olika tider. Låt oss antaga, att det vid ett riksdagsmannaval kommer fram en stor politisk fråga. Vi kunna erinra oss 1914 års vårfall. Vid detta val var ju försvarsfrågan dominerande och utsuddade åtminstone i viss mån partigränserna bland de röstande. Skulle en sådan fråga komma upp, och det samtidigt vore riksdagsmannaval och landstingsval, så tror jag inte, att det vore många, som skulle rösta på ena sättet vid riksdagsmannavalet och på ett annat sätt vid landstingsvalet, utan samma kraftiga stämmingsvåg skulle göra sig gällande och verka åtta år i fråga om första kammaren, eller noga räknat tolv år, ty de landstingsmän, som valdes t. ex. 1934, utse ju riksdagsmän till första kammaren ännu 1938; det verkar alltså tolv år framåt.

Herr Bergman säger, att det måste bero på en stark partidisciplin, att de andra partierna inte gå med på förslaget. Men, herr Bergman, det är ju bara folkpartiet, som står enigt i denna fråga. Då måste det väl vara där, som partidisciplinen är till finnandes? Herr Bergman har själv talat om, att det finnes socialdemokrater, som gått in för reformen, och det borde de ju inte ha gjort, om de varit bundna av partidisciplinen.

Då jag inte anser att sedan 1935 något inträffat som motiverar ett annat ställningstagande till frågan, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Karlsson, Oscar Gottfrid: Herr talman! Jag hade icke tänkt deltaga i debatten i kväll, ty de skäl, som ha anförts av talesmännen för utskottsmajoriteten, äro enligt min mening så pass vägande, att det icke finnes mycket att tillägga.

Jag begärde ordet närmast av den anledningen, att herr Bergman vid flera tillfällen under sitt anförande i olika vändningar gjorde gällande, att det var den oerhört starka partidisciplinen bland särskilt socialdemokraterna, som gjorde, att det icke gått att vinna gehör för denna fråga. Han sökte genom citat uppvisa för kammaren, att det finnes sympati för denna reform hos åtskilliga personer inom det socialdemokratiska partiet, men, tillade han, det är partidisciplinen, som gör, att man icke har fått någon av socialdemokraterna — ej ens den, som enligt hans uppgift hade talat för saken — att rösta för reformen. De av kammarens ledamöter, som hörde denna upplysning från herr Bergmans sida, måste ovillkorligen ha fått den uppfattningen, att denna fråga varit före till behandling i vårt partis riksdagsgrupp och att man där fattat beslut om, vilken ställning partiets representanter i konstitutionsutskottet skulle intaga till densamma.

Det förhåller sig visst icke så, herr Bergman. Saken har icke varit föremål för någon som helst överläggning inom riksdagsgruppen. Om det är någon av mina partivänner, som har uttalat, att han har viss sympati för förslaget, så har han dock förmodligen vid avgivandet av sitt votum ansett, att skälen mot den reform, som här föreslagits från folkpartiets sida, varit övervägande. ehuru det måhända även funnits något skäl, som talat för reformen. Jag har icke kunnat låta herr Bergmans yttrande på denna punkt stå oemotsagt.

Herr Bergman sade också något om ett parti, som representerade rikedom

Om gemensam valdag för andrakammarval och landstingsmannaval (Forts.) — jag tror att orden föll på det sättet i hans anförande nyss — och lät antyda, att detta parti vore det socialdemokratiska. Det har sina stora fonder, sina möjligheter till uttaxering o. s. v. Nej, herr Bergman! Det är på det sättet, att vi vädja till de folklager ute i landet, som vi bruka vända oss till. Vi vädja till deras offervillighet och till deras intresse för de val, som vid olika tillfällen äga rum, och den offervilja, som därvid visas från mycket breda folklager ute i landet, beror icke på att partimaskineriet arbetar så fulländat och väl, utan det beror på det intresse, som finnes hos mycket stora medborgargrupper.

I själva sakfrågan har jag, som jag nyss sade, just icke något att tillägga utöver vad som sagts tidigare, men jag kan icke underlåta att uttrycka ett stilla tvivel på att det skulle bli så särskilt lugnt och fridfullt de år, som vi bara skulle ha kommunala val, om vi få landstingsvalen ordnade på det föreslagna sättet. Såsom herr Strömberg tidigare sagt, komme säkerligen även de kommunala valen att i mycket stor utsträckning politiseras. Vad är för övrigt ett landstingsval? Är icke det i hög grad också ett slags kommunala val? Det är ju i mycket stor omfattning kommunala — d. v. s. länskommunala — angelägenheter, som landstingen ha att handlägga. Alltså äro även landstingsvalen på sätt och vis kommunala val, fastän de dessutom äro politiska i så måtto, att det är landstingen, som ha att välja ledamöter i första kammaren.

Även om, såsom förut sagts, en hel del skäl kunna anföras för motionen, tala dock de övervägande skälen emot densamma, och därför ber jag, herr talman, att få förena mig i yrkandet om bifall till utskottets förslag.

Herr Bergman: Herr talman! Gentemot den siste ärade talaren vill jag endast säga, att det aldrig har fallit mig in att vare sig uttala eller tänka, att saken varit föremål för något beslut inom det socialdemokratiska partiet eller att någon partiledning — jag talade för övrigt ej blott om socialdemokratiska partiet utan även om andra partier — skulle föreskrivit för medlemmarna, hur de skulle rösta. Med partidisciplin menade jag icke detta, utan jag avsåg den frivilliga disciplin, som nästan varje medlem av partiet tydligen ålagt sig med hänsyn till den sammanhållning, som partiet gärna visar och som i och för sig är en god egenskap, när det gäller för partiets principer väsentliga angelägenheter. Här är en fråga, som icke synes mig vara i den meningen partipolitisk och som därför icke behövde ha blivit föremål för en sådan partidisciplin.

Jag begärde emellertid icke ordet för att säga detta, utan för att bemöta herr Anton Pettersson, som ansåg, att vi talat med två olika tungor, om man jämför vad vi sade för två år sedan och vad vi sagt nu. Han läste upp någon-ting, som hade stått i motionen av år 1935, men som nu skulle ha försvunnit. I stället står det nu, sade herr Pettersson: »Ett större tidsavstånd mellan de politiska valen skulle säkerligen i hög grad bidra att skapa en lugnare politisk stämning i landet.» Ja, där slutade herr Pettersson, men om han hade fortsatt, skulle han ha fått läsa följande: »Om de politiska avgörandena i stället koncentreras till färre valtillfällen, komma dessa otvivelaktigt att för allmänheten te sig som verkligt stora händelser och omfattas med större frivilligt intresse än vad nu är fallet.» Vi ha således visst icke strukit punkten om att vi önska ett ökat intresse. Den står där fortfarande, fastän på en annan plats än där herr Pettersson möjligen sökt.

Jag ber att få betona, att det finnes också ett lugnt och sansat intresse. Det intresset är mera eftersträfvansvärt och mera fruktbärande än det konstgjorda jäkt, som framkallas av alltför ofta återkommande politisk valagitation.

Om gemensam valdag för andrakammarval och landstingsmannaval. (Forts.)

Herr **Tjällgren**: Herr talman! Jag skall icke förlänga debatten i denna fråga. Jag har begärt ordet endast för att tillkännage, att jag, om votering begäres, kommer att rösta för reservationen. Jag har icke blivit övertygad om att det är riktigt, vad som sagts från den motsatta sidan, icke ens av min partivän herr Anton Petterssons anförande i kväll.

Det är ju dock ett faktum, att en viss valleda börjar göra sig gällande bland väljarna ute i bygderna, och jag tror, att man icke bör låta den växa sig starkare. Det vore enligt min mening en praktisk åtgärd, om man försökte få antalet val minskat. Det talas i dessa dagar så mycket om att vi skola värna vårt demokratiska styrelsesätt, och jag tror, att vi skulle befordra detta syfte, om vi minskade antalet val.

Jag yrkar alltså bifall till reservationen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillbyggnad till beskickningshuset i Washington; och

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att med Älvsborgs läns landsting träffa avtal om uppförande och drift av en psykoneurosanstalt.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 36, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till byggnadsarbeten, avseende kommunikationsdepartementets verksamhetsområde.

Punkterna 1—7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 8.

Lades till handlingarna.

Punkterna 9—11.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 5, i anledning av vissa motioner, avseende ändringar i gällande tullar eller tilläggstullar;

nr 6, i anledning av väckta motioner om upphävande av tullen å nikotin;

nr 7, i anledning av väckt motion om avskaffande av tullen på kaffe;

nr 8, i anledning av väckt motion angående förbättrad lagstiftning rörande mantalsskrivning och därmed sammanhängande frågor;

nr 9, i anledning av väckt motion angående större frihet för industriföretag till avskrivningar i beskattningsavseende å industrifastigheter; samt

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för Aktiebolaget svenskt konstsilke från erläggande av accis för ett parti konstsilke-avfall.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Om skydd för
för mark-
ägares rätt till
bärplockning.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion angående skydd för markägares rätt till bärplockning å viss egen skogs- och hagmark.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 266, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Johansson* i Norrfors m. fl. hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning om skydd för markägaren för rätten till bärplockning å skogs- och hagmark, belägen närmast hans gård, samt å områden, där han vidtagit särskilda åtgärder för att förhöja lingonskördens storlek.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Erik Anderson*, *Colleen*, *Verner Andersson* och *Eriksson* i Toftered anført:

»Såsom av utskottets utlåtande framgår är det av synnerlig vikt att ifrågavarande ömtåliga spörsmål blir föremål för förnyad omsorgsfull utredning. Med hänsyn härtill hemställa vi, att riksdagen måtte besluta underdånig skrivelse med begäran att ärendet av Kungl. Maj:t för sådan utredning överlämnas till lagberedningen att upptagas vid arbetet med en reform av jordabalken.»

Herr Andersson, Verner: Herr talman! Då denna fråga om rätt till bärplockning på skogs- och hagmark ännu en gång är föremål för riksdagens prövning, är det ju en synnerligen anspråkslös begäran, som i motionen har framställts. Den avser ju i huvudsak endast att pröva möjligheten av en lagstiftning, som ger jordägaren rätten till bärplockning å skogs- och hagmark, belägen närmast hans gård. Alltså skulle de större skogsarealerna, på vilka ju den huvudsakliga delen av bärskörden finnes, lämnas fria och stå allmänheten till buds.

Det är ju uppenbart, att i de fall — och det är ju ganska vanligt i skogs-trakterna — då det växer bär intill en jordägares gård, så måste det för honom te sig anstötligt och verka irriterande, att främmande personer skola få plocka dessa bär, kanske ända in på husknutarna. Det är ofta så, att dessa inägor bestå av skogs- och hagmark, omväxlande med åkertegar. Detta gör, att bärplockning just på dessa inägor lätt kan leda till skada å växande gröda genom ovarsamhet från bärplockarnas sida, vilket i sin tur leder till obehag och utgör ett irritationsmoment.

Nu invänder man naturligtvis, att dylik åverkan på gröda eller på gärdesgårdar med nuvarande lagstiftning kan beivras. Jag vill dock erinra om att det kanske inte är så lätt för en jordägare att påvisa den ekonomiska skada, som han kan ha lidit. Den kan vara av mycket ringa omfattning. Det blir för honom mera en känslöfråga, en känslösak. Det är ju självklart, att en jordägare uppe i skogsbygderna, som kanske nedlagt ett livslångt arbete på att bryta dessa tegar och bringa dem i kultur, måste känna på ett helt annat sätt för sina tegar och ha en helt annan respekt för markens gröda än dessa

Om skydd för markägares rätt till bärplockning. (Forts.)

kanske nöjesresande bärplockare. Det är alltså en fråga, som kanske i viss mån ligger mera på etikens än på ekonomiens område.

Nu är det ju så, att utskottsutlåtandet är hållet synnerligen välvilligt, och jag fick det intrycket, att det i utskottet fanns en starkt resonans för de synpunkter, som framförts i motionen. Det är ju emellertid att beklaga, att utskottets yrkande dock kommit att bli negativt. Invändningen, att en lagstiftning här skulle stöta på praktiska svårigheter av lagteknisk natur, synes mig icke behöva tagas alltför allvarligt. Den verkar heller icke övertygande, ty det framgår ju av utlåtandet, att en lagtext vid ett tidigare tillfälle utarbetats i enlighet med lagberedningens direktiv. Någon svårighet av denna art föreligger alltså icke här. Jag tror, att det även på andra områden finnes bestämmelser av liknande art, nämligen i fråga om fisket vid våra kuster, vilket ej får bedrivas inom visst avstånd från land av vem som helst.

Då jag alltså anser de i motionen framförda synpunkterna synnerligen behjärtansvärda, hemställer jag om bifall till reservationen.

Herr Colleen: Herr talman! Som kammaren torde finna vid en jämförelse av utskottsutlåtandets och reservationens innehåll, är skillnaden högst obetydlig. Det påpekas av utskottet, att lagberedningen snart kommer att ta itu med reformering av jordabalken, och då torde lagberedningen säkerligen även komma att upptaga detta spörsmål om rätten att plocka vilda bär till behandling. Av denna anledning avstyrker utskottet för närvarande motionen. Reservanterna ha samma åsikt, dock mena de, att det efter ett sådant uttalande från utskottets sida skulle kunna hända, att Kungl. Maj:t icke gör något alls åt att få detta ömtåliga spörsmål löst. Därför önska reservanterna, att riksdagen ville besluta en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran, att Kungl. Maj:t ville för utredning till lagberedningen överlämna denna fråga att upptagas vid arbetet med reformeringen av jordabalken. Därmed mena reservanterna, att riksdagen skulle på ett kraftigare sätt ha understrukt vikten av att detta spörsmål nu äntligen blir på ett lyckligt sätt löst.

Det har nämligen visat sig under behandlingen av detta ärende, som flera gånger varit föremål för riksdagens överläggningar, att åsikterna i saken så småningom stadgat sig, så att man å ena sidan icke vill ifrågasätta att beröva allmänheten dess urgamla rätt att få tillgodogöra sig vilda bär på annans mark men å andra sidan vill åt jordägaren i någon mån giva företrädesrätt till dessa alster på hans egen jord. Huru dessa rättigheter lagligen skulle avgränsas och bestämmas har det i alla fall icke hittills lyckats lagstiftaren att tillfredsställande stadga. Därför anse reservanterna, att denna fråga så fort som möjligt verkligen borde komma till sin lösning, och vilja, som sagt, genom en skrivelse till Kungl. Maj:t ge uttryck åt angelägenheten härav.

Jag ber alltså att få yrka bifall till reservationen.

Herr Schlyter: Herr talman! Jag hade nästan väntat, att den välvilliga behandling, som utskottet ägnat motionen, och den förståelse, som utskottet visat för de av motionärerna framförda synpunkterna, skulle ha lett till, att alla kunnat samla sig om utskottets uttalande. I själva verket innehåller ju reservationen icke något ytterligare bidrag till frågans belysning utöver vad utskottsutlåtandet innehåller.

Nu säger emellertid herr Colleen, att reservanterna befara att Kungl. Maj:t icke skulle göra något åt saken, om det icke blir någon riksdagsskrivelse, som då av Kungl. Maj:t kunde överlämnas till lagberedningen. Emellertid är det alldeles uppenbart, att, vare sig någon skrivelse kommer till stånd eller icke, måste lagberedningen, när den tar itu med jordabalken, även ägna denna frå-

Om skydd för markägares rätt till bärplockning. (Forts.)
ga erforderlig utredning. Det är också lika uppenbart, att om riksdagen skulle besluta en skrivelse i saken, kunde denna skrivelse icke leda till något annat än till frågans överlämnande åt lagberedningen. Därför synes icke någonting vara vunnet med en sådan skrivelse.

Vid detta förhållande hemställer jag, herr talman, att kammaren måtte bifalla utskottets förslag.

Herr Gustavson, John: Herr talman! Utskottets ärade ordförande uttalade nyss en förhoppning, att på grund av utskottets välvilliga behandling av ärendet alla skulle kunna samlas om dess förslag. Jag skulle då vilja invända, att det intryck jag fick, när jag läste utskottets utlåtande, var, att den sympati och den varma förståelse, som utskottet uttalade i sin motivering, skulle lett till en annan kläm än »att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda». Detta var den förhoppning, som utskottsutlåtandet väckte hos *mig*.

Utskottet säger, att saken tidigare varit föremål för riksdagens behandling, men att »något positivt resultat icke stått att ernå, huvudsakligen på grund av svårigheter av praktisk och lagteknisk natur». Ja, den utredning, som begärdes, var ju avsedd att utröna, huruvida dessa svårigheter äro av sådan natur, att de kunna övervinnas eller icke. När utskottet säger, att ärendet torde komma att bli föremål för lagberedningens intresse, då den snart kommer att ta itu med reformering av jordabalken, så tycker man, att man hade större garanti och större visshet om att så blir fallet, därest riksdagen i enlighet med reservanternas yrkande avläte en skrivelse med *begäran* att ärendet av Kungl. Maj:t måtte överlämnas till lagberedningen och bli föremål för dess behandling. Reservanterna säga ju precis detsamma som utskottet. Skillnaden är endast den, att om riksdagen bifaller reservanternas yrkande, så ha vi större *visshet* och större *garanti* för att vi verkligen nå det syfte, som utskottet, åtminstone i sin motivering, också säger sig vilja nå.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Verner*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Om skydd för markägares rätt till bärplockning. (Forts.)

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, företogs härefter votering medelst omröstningsapparat. Enär emellertid därvid befanns, att fel uppkommit å omröstningsapparaten, verkställdes votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 48;

Nej — 44.

Därjämte hade 7 ledamöter förklarat sig avstå från att rösta.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 13, i anledning av väckt motion angående behörighetsvillkor för rådmän vid större rådhusrätter m. m. *Om behörighetsvillkor för rådmän vid större rådhusrätter m. m.*

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 43, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Bergquist* anhållit, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte dels utfärda föreskrifter att de behörighetsvillkor, som gällde för assessorer och stadsnotarier vid större rådhusrätter, även skulle gälla rådmän vid sådana domstolar, dels ock för riksdagen framlägga förslag om ändrade bestämmelser för rådmansval i huvudsaklig överensstämmelse med det förslag, som den 8 november 1933 avgivits av särskilda sakkunniga.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av herrar *Roos*, *Bergquist*, *Hedlund* i Östersund och *Lindmark*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla,

a) att Kungl. Maj:t måtte utfärda föreskrifter, att de behörighetsvillkor, som gällde för assessorer och stadsnotarier vid större rådhusrätter, även skulle gälla rådmän vid sådana domstolar; samt

b) att Kungl. Maj:t ville för riksdagen framlägga förslag om ändrade bestämmelser för rådmansval i huvudsaklig överensstämmelse med det förslag, som den 8 november 1933 avgivits av särskilda inom justitiedepartementet tillkallade sakkunniga.

Herr Roos: Herr talman! Första lagutskottets hemställan, att denna motion ej skall föranleda någon riksdagens åtgärd, motiveras bl. a. därmed, att ifrågavarande ärende i sammanhang med sakkunnigas förslag angående tillsättandet av stadsdomartjänster överlämnats till processlagberedningen för behandling. Utskottsmajoriteten anser tydligen, att denna fråga bör prövas i samband med den stora processreformen. Då en ny rättegångsordning, där muntlighet och omedelbarhet är det normerande, i en alldeles särskild grad kräver en kvalificerad domarekår, anser jag, att man borde med tillfredsställelse hälsa motionens syfte till höjandet av domarekårens kvalitet i städerna ävensom till att domareutbildningen bleve mera allsidig. En ny rättegångsordnings genomförande kommer givetvis att underlättas, om domarekåren är fullt kompetent att möta de stora krav, som en muntlig processordning kommer att ställa på densamma. För rättssäkerheten och för vidmakthållandet av allmänhetens förtroende till domstolarna anser jag det vara av största vikt att snarast möjligt avlösa den skriftliga processen och införa ett muntligt förfarande.

Om behörighetsvillkor för rådmän vid större rådhusrätter m. m. (Forts.)

Med glädje emotser jag därför varje förslag, som kan främja och påskynda processreformen och i någon mån undanröja de hinder av olika art, som stå emot densamma.

Angående de i motionen föreslagna kompetensvillkoren, den s. k. fiskalskompetensen, torde här böra påpekas, att dessa kompetensfordringar redan gälla för assessorer och stadsnotarier i rådstuvurätterna samt för vikarier till dessa befattningshavare ävensom till vikarier till rådmän i de större städerna. Konsekvensen synes därför fordra, att minst samma kompetenskrav ställas på rådmän som på deras vikarier eller underordnade.

På grund härav och på de skäl, som i övrigt äro anförda i reservationen, ber jag att få yrka bifall till densamma.

Herr Schlyter: Som kammaren torde observera, går reservationen ut på tvenne yrkanden. Det ena — under a) — avser, att Kungl. Maj:t måtte utfärda föreskrifter angående rådmännens kompetens. Det var huvudsakligen den sidan av motionen, som nu berördes av reservanten, herr Roos. I den andra delen av sitt yrkande — under b) — hemställa reservanterna om utredning i fråga om rådmansval i städerna.

Nu har jag för min personliga del svårt att polemisera mot de synpunkter som herr Roos här anförde, då jag själv för några år sedan satte i gång en utredning just från dessa samma utgångspunkter. Över den härefter verkställda utredningen hördes emellertid städerna, och Kungl. Maj:t fick anledning att taga ståndpunkt till utredningen i frågan. I direktiven för de tillkallade sakkunniga hade jag understrukit önskvärldheten av en kompetensökning även för rådmännen just på det sätt, som här är föreslaget i motionen. Bland de sakkunniga befann sig även herr Bergquist. Han avrådde då såsom sakkunnig från dessa kompetenskravs uppställande beträffande rådmännen, men tillstyrkte dem beträffande assessorer och stadsnotarier, på skäl som äro refererade på sid. 8 i utskottsutlåtandet från och med raden 9 till slutet på det stycket. Kungl. Maj:t böjde sig för de sakkunnigas skäl, utfärdade bestämmelser blott beträffande assessors, stadsnotariers och vikariers kompetens, men överlämnade frågan i övrigt till processlagberedningen, sedan som sagt städerna hade blivit hörda i ämnet. Städernas stadsfullmäktige representera ju i förhållande till Kungl. Maj:t beträffande deras domstolar, vilka avlönas av städerna, densamma som riksdagen i fråga om de statsavlönade befattningshavarna. Det är alltså inte möjligt att i administrativ väg göra någon ändring av mera genomgripande natur i fråga om stadsdomstolarnas organisation utan att ha hört städerna. I den sakkunnigutredning, som utskickades till städerna för deras hörande, ingick som jag nämnt icke något förslag angående skärpt kompetens för rådmännen. Det är därför ju icke gärna möjligt, att riksdagen nu skulle på grund av denna motion, utan att städerna blivit hörda i denna del av ärendet, kunna befullmäktiga Kungl. Maj:t att utfärda några föreskrifter. Redan på denna grund måste framställningen under a) förkastas. Däremot skulle jag gärna vilja, när jag ser justitieministern här närvarande, hemställa att han så till vida beaktar de synpunkter, som framkommit både i utskottsförslaget och i reservationen, att han fortsätter på den väg, som Kungl. Maj:t tidigare har följt i denna fråga, nämligen att varje gång, som någon arbetsordning för någon rådhusrätt är under Kungl. Maj:ts prövning, städerna höras bland annat över lämpligheten av att införa den ifrågavarande kompetensbestämmelsen. Det har nämligen flera gånger visat sig, att städerna gått med på detta, och det är, såvitt jag kan förstå, det rätta framgångssättet i denna fråga, i avvakten på en slutlig generell lösning av spörsmålet i anslutning till rättegångsreformen.

Om behörighetsvillkor för rådmän vid större rådhusrätter m. m. (Forts.)

Då herr Roos inte tog upp den andra delen av reservationen, så skall jag inte nu ingå på den delen, utan hemställer om bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som inefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckta motioner angående införande av bestämmelser om vite i lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd.

*Om införande
av vites-
bestämmelser
i arbetar-
skyddslagen.*

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna nr 126 i första kammaren av herr *Strömberg* och nr 226 i andra kammaren av fröken *Hesselgren* måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning rörande frågan, under vilka förutsättningar ett vitesförfarande skulle kunna införas i lagen om arbetarskydd i syfte att ernå en mera effektiv tillämpning av dess bestämmelser till förekommande av olycksfall och ohälsa, samt för riksdagen framlägga de förslag, till vilka utredningen kunde föranleda.

Herr Ekströmer: Det finns väl numera knappast många företagare här i landet, som icke förstå, att hygieniska anordningar och säkerhetsanordningar äro nödvändiga, för att företaget skall vinna framgång. Därför kunde man ju tycka, att en motion som den föreliggande skulle vara tämligen onödig. Det har dock vitsordats från många håll, att det ännu finns kvar en del företagare, som icke ha denna insikt. Då synes det mig, som om det förslag, som framkastats här, skulle vara synnerligen tillfredsställande och även ett vitesförfarande tycks vara förnuftigt. Men det är dock en sak jag skulle vilja påpeka: Motionärerna ha i sin motion tydligt förutsatt möjligheten av att den underordnade myndigheten — alltså yrkesinspektörerna själva — skulle få befogenhet att utfärda vitesföreläggande. Men detta vore, synes det mig, att giva dessa myndigheter allt för stor maktbefogenhet. Med all veneration för våra yrkesinspektörer kan man ju dock tänka sig, hur skickliga ingenjörer de än äro, att det någon gång kan inträffa, att någon av dem inte har den praktiska erfarenhet och den praktiska blick, som fordras, för att en anordning, som han föreskriver, skall bli den mest ändamålsenliga. Jag tänker då ej minst på kostnadssynpunkten. Det kan här bli ganska allvarliga saker, i synnerhet för ett mindre industriföretag, och man tycker, att också företagaren själv skall kunna få ha ett ord med i laget. Därför anser jag sådana bestämmelser nödvändiga, att det endast blir *socialstyrelsen*, som efter företagarens hörande får rättighet att förelägga ett sådant vite.

Jag har endast velat framhålla denna synpunkt i livlig förhoppning, att den må vinna beaktande vid den förestående utredningen, ty saken är, som jag nyss sade, av synnerlig vikt särskilt för den mindre industrien.

Herr talman! Jag ber med denna erinran att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Strömberg: Jag förutsätter, herr talman, liksom den siste ärade talaren, att när denna utredning nu kommer till stånd, så komma de synpunkter, han framförde, att tagas under övervägande. Då emellertid talaren vände sig mot motionärerna och jag är en av dem, ber jag att få säga, att vi nog ha ut-

Om införande av vitesbestämmelser i arbetarskyddslagen. (Forts.)
 gått ifrån att vitesförfarandet skulle läggas så, att chefen för respektive distrikt skulle få denna befogenhet, liksom nu är fallet med hälsovårdsnämnderna. Man kan nog vara övertygad om att en sådan rättighet inte komme att tillgripas i onödan, ty det finns ju en möjlighet att överklaga vitesförfarandet hos länsstyrelsen och sedan också hos regeringsrätten. Jag tror, att den yrkesinspektör, som skulle få detta medel i sin hand, skulle akta sig noga för att råka ut för en bakläxa. Erfarenheten har emellertid visat, att den nuvarande bestämmelsen är ganska tungrodd. Att enligt § 38 utfärda förbud mot en lokals eller maskins användande och kanske göra de anställda arbetslösa samt åstadkomma onödiga rubbningar i driften har visat sig vara ett alltför opraktiskt medel. Det är för att skapa ett smidigare sådant, som motionen kommit till. Den är byggd på erfarenheter, och jag kan säga den siste ärade talaren, att jag från min verksamhet såsom underordnad tjänsteman inom yrkesinspektionen har många verkligt sorgliga erfarenheter av att våra anvisningar inte blivit beaktade. Många människor skulle ha kunnat räddas, om man haft något strängare medel till förfogande för att verkligen skapa respekt för de anvisningar, som ha lämnats.

Jag ber att få tacka lagutskottet för den välvilliga behandling, som motionen har rönt, och uttalar den förhoppningen, att resultatet verkligen skall bli ökad effektivitet av yrkesinspektionen.

Herr Hansson, Sigfrid: Utskottet har uttryckt sig mycket försiktigt i sitt utlåtande. Enligt min mening bör den utredning, som förestår, vara förutsättningslös så till vida, att den må komma att gälla möjligheter att tillerkänna såväl socialstyrelsen som underordnad myndighet rätt att påbjuda vite. Man bör alltså inte begränsa den möjligheten så snävt som herr Ekströmer tycktes vilja.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förvarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av väckt motion om utsträckt tillämpning av lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd m. m.; samt

nr 17, i anledning av väckta motioner angående ändringar i lagen den 18 juni 1925 om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

*Interpellation
ang. förbättring
av landsvägen Göteborg—Kungs-
backa.*

Herr Ramn erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Jag ber om kammarens tillstånd att framställa följande interpellation till chefen för kungliga kommunikationsdepartementet.

I dessa dagar har i pressen riktats allvarliga anmärkningar mot, att medel saknas för att inom rimlig tid iordningställa den delen av kontinentalvägen Göteborg—Skåne, som ligger norr om Kungsbacka, d. v. s. i närheten av Göteborg.

Interpellation ang. förbättring av landsvägen Göteborg—Kungsbacka.
(Forts.)

Det är mig bekant, att den uppgift, som av Väg- & Vattenbyggnadsstyrelsen i februari månad 1936 lämnades länsstyrelserna angående den sannolika medelstillgången för år 1937 till förbättring av landsvägar att utföras med bidrag av automobilskattemedel, slutar på ett belopp av omkring 17 $\frac{1}{4}$ miljoner kronor. Vid en i dagarna företagen omräkning framgår emellertid, att detta belopp måste reduceras till omkring 7.8 miljoner kronor.

Det är alldeles naturligt, att för den trafikerande allmänheten är det i hög grad förvånansvärt, att samtidigt med att automobilskattemedlen, som ursprungligen avsetts för vägändamål, vuxit till belopp, varom man från början icke kunde drömma, anmälan måste göras, att pengarna nu icke räcka till för att inom en nära framtid iordningställa den sista delen av en väg av så stor betydelse som den nyss nämnda. Detta förhållande har syns mig vara av sådan vikt, att jag ansett mig böra särskilt rikta uppmärksamheten härpå.

Anledningarna till den nu förefintliga bristen på medel äro säkerligen åtskilliga. Bland annat torde i väsentlig grad ha bidragit det förhållandet, att föregående års riksdag på Kungl. Maj:ts förslag beslöt att av automobilskattemedel använda avsevärda belopp för ändamål, som ligga vid sidan av det, för vilket automobilskattemedlen ursprungligen avsetts. Sålunda ha 7 miljoner kronor anslagits till förräntning av statsskulden, 800,000 kronor till bekostande av statspolis, m. m. En annan bidragande orsak torde vara den, som av riksdagens revisorer framhållits i deras den 15 december 1936 avgivna berättelse.

Revisorerna framhålla i § 27 bl. a., huru de under sina resor iakttagit, att vägbyggen företagits även på sådana platser, där trafiken är ringa, under det iordningställandet av mera behöfliga vägar fått anstå. Visserligen har detta i åtskilliga fall berott på, att arbetslösheten inom vissa orter haft en sådan omfattning, att vägarbeten måst igångsättas mera med hänsyn till arbetslöshetens lindrande än till vägväsendets ändamålsenliga tillgodoseende och trafikens omfattning, men en annan viktig orsak till detta mindre tillfredsställande tillstånd har enligt revisorernas åsikt varit, att en centralt uppgjord generalplan för vägbygget saknas. De av länen uppgjorda flerårsplanerna ha upprättats efter skilda principer och av olika förrättningsmän och ha tillsammans icke bildat en hela landet omfattande generalplan. De tillämpade normerna äro icke enhetliga, och framtidsbehovet är allt för litet beaktat. En bidragande orsak härtill har enligt riksdagens revisorer varit, att den centrala vägmyndigheten, Väg- & Vattenbyggnadsstyrelsen, i förevarande hänseende saknat befogenhet, att utöva en effektiv ledning eller göra sina synpunkter tillräckligt gällande. Vidare framhålles i ovannämnda berättelse, att ett vägväsende, som tager sikte på vad som med hänsyn till landets trafikförhållande är mest ändamålsenligt, icke torde kunna ernås utan stöd av en särskilt upprättad på längre sikt uppgjord generalplan.

I Väg- & Vattenbyggnadsstyrelsens yttrande i anledning av riksdagens revisorers ovan återgivna uttalande framhålles, att inom Väg- & Vattenbyggnadsstyrelsen upprättats ett förslag till huvudvägnät. Sedan samtliga länsstyrelser inkommit med uttalande över detta förslag, skulle Väg- & Vattenbyggnadsstyrelsen i början av år 1937 fastställa vilka vägar, som skola vara att anse såsom huvudvägar. Vidare framhåller Väg- & Vattenbyggnadsstyrelsen, att Kungl. Maj:t skall avgöra vilka av dessa huvudvägar, som skola anses vara av synnerlig betydelse för den genomgående långväga samfärdseln eller eljest av stor vikt ur trafiksynpunkt.

Just ifrågavarande vägsträcka har rubricerats såsom en huvudväg av synnerlig betydelse för den genomgående långväga samfärdseln.

Interpellation ang. förbättring av landsvägen Göteborg—Kungsbacka.
(Forts.)

Vägmedlen disponeras av länsstyrelserna, men någon enhetlighet beträffande dessa medels användning synes sålunda saknas. Annars borde det hava varit naturligt, att den del av nyssnämnda väg, som ligger i närheten av Göteborg med dess stora sjöfart och med den betydelse staden i kommersiellt och andra avseenden intager, i första hand hade iståndsatts, enär, såsom trafikräkningarna vanligen visa, trafikintensiteten är störst å de ställen av vägar, som ligga intill de större städerna.

Slutligen förtjänar nämnas, att staten har ett eget intresse att tillse, att ifrågavarande väg snarast iståndsättes, enär Statens järnvägar övertagit buss-
trafiken Göteborg—Onsala. Vägen är för närvarande så beskaffad, att på vissa punkter kunna lastbilar och bussar icke mötas. Vidare är en skenfri korsning otillfredsställande ur modern trafiksynpunkt, enär högt lastade lastbilar icke kunna passera vägporten utan måste leta sig fram längs bivägar, för att därefter korsa järnvägen i en fullständigt oskyddad plankorsning, där olyckstillbud icke saknats.

Vad jag nu framhållit måste anses såsom ett talande bevis för att fördelningen av automobilskattemedlen icke alltid sker på ett för vägväsendet lyckligt sätt. Visserligen har en utredning av denna fråga nyligen företagits, men verkningarna härav torde för ännu lång tid framåt låta sig vänta på sig. Det förefaller mig dock som om den nu framhållna vägen vore av sådan betydelse, att åtgärder snarast måste vidtagas, för att densamma skall bliva i det skick man har rätt att fordra.

Sedan Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen efter det att den nya väglagen den 1 januari 1937 trätt i kraft äger att utöva den centrala tekniska och ekonomiska uppsikten över vägväsendet, varigenom styrelsen numera fått förutsättningar för åstadkommande av en effektivare tillsyn å väghållningen, och då det vidare, som nyss framhållits, ankommer på Kungl. Maj:ts prövning, huruvida en väg skall anses vara av särskilt stor betydelse ur trafiksynpunkt, torde det icke vara omöjligt för Kungl. Maj:t att inom en snar framtid, helst omedelbart, låta sätta den av mig påtalade vägen i sådant skick, att den motsvarar trafikens och trafiksäkerhetens berättigade krav.

På grund av vad jag sålunda anför, anhåller jag att till herr statsrådet och chefen för Kungl. kommunikationsdepartementet få framställa följande spörsmål:

Kan det förväntas, att herr statsrådet kommer att vidtaga sådan åtgärder, att oavsett att medelstillgången till förbättring av landsvägar icke synes medgiva ett omedelbart iståndsättande av ifrågavarande väg, medel dock kunde anvisas, så att arbetet på förbättring av berörda vägsträcka mellan Göteborg och Kungsbacka snarast kunde påbörjas.

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 10.37 e. m.

In fidem
Eric Carlén.

Fredagen den 5 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Herr statsrådet *Forslund* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 107, med förslag till lag om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar;

nr 108, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 28 och 55 §§ lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet m. m.;

nr 141, angående inrättande av ett statens hantverksinstitut;

nr 142, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.;

nr 157, angående beredande av vidgade arbetsuppgifter för svenska konstnärer;

nr 161, angående anslag till stamlinjesystem Porjus—Västerås m. m.;

nr 162, angående anslag till distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk m. m.; samt

nr 165, angående vissa åtgärder för lindring i mindre bemedlades kostnader för djursjukvård.

Justerades protokollen för den 27 nästlidne februari och den 1 innevarande månad.

Upplästes två till kammaren inkomna protokoll, så lydande:

År 1937 den 3 mars sammanträdde den nämnd, som äger att döma, huruvida högsta domstolens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras viktiga kall bibehållas, varvid röstades över följande proposition:

Den, som vill, att omröstning på det i § 69 riksdagsordningen föreskrivna sätt skall anställas till uteslutande av någon bland högsta domstolens ledamöter, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bliva högsta domstolens samtliga ledamöter bibehållna.

Och befunnos efter omröstningens slut, sedan voteringssedlarna öppnats, rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 0;

Nej — 44,

i följd varav nämnden ansett högsta domstolens samtliga ledamöter böra vid deras ämbeten bibehållas.

Olof Olsson.

M. Svensson.

Thorwald Bergquist.

K. A. Westman.

År 1937 den 3 mars sammanträdde den nämnd, som äger att döma, huruvida regeringsrättens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras viktiga kall bibehållas, varvid röstades över följande proposition:

Den, som vill, att omröstning på det i § 69 riksdagsordningen föreskrivna sätt skall anställas till uteslutande av någon bland regeringsrättens ledamöter, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bliva regeringsrättens samtliga ledamöter bibehållna.

Och befunnos efter omröstningens slut, sedan voteringssedlarna öppnats, rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 0;

Nej — 43,

i följd varav nämnden ansett regeringsrättens samtliga ledamöter böra vid deras ämbeten bibehållas.

Olof Olsson.

Thorwald Bergquist.

M. Svensson.

K. G. Westman.

På framställning av herr talmannen beslöts att de nu upplästa protokollen skulle läggas till handlingarna ävensom att innehållet av protokollen skulle delgivas riksdagens kanslideputerade med anmodan att låta i ämnet uppsätta och till kamrarna avgiva förslag till den skrivelse, som borde till Konungen avlätas.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 138, med förslag till kungörelse om ändring i vissa delar av kungörelsen den 15 juni 1934 (nr 306) angående handel med farmaceutiska specialiteter.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 139, angående beredande av täckning för förluster å vissa fordringar, redovisade i arméförvaltningens räkenskaper å propriebalansers konto.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 140, angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete åt f. stallbetjänten J. O. R. Nilsson.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 143, angående tomt för biskopsgård i Skara.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 147, angående anordnande under år 1937 av en allmän jordbruksräkning;

nr 148, angående anslag till riksskogstaxering och avverkningsstatistik;

samt

nr 149, angående anslag till kvalitetsfrämjande åtgärder på skogsvårdens område.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 150, angående personligt lönetillägg åt föreståndaren för gymnastiska centralinstitutet A. H. Johnsson m. m.; samt
nr 151, angående förvärv av Melltorps kraftstation i Horla socken jämte vissa distributionsledningar m. m.

Föredrogos och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 158, angående pensionering av viss indelt personal vid armén;
nr 159, angående pension åt f. d. indelte korpralen vid Skaraborgs regemente, furiren A. Gren; samt
nr 160, i fråga om pension åt förre poliskonstapeln O. Grönkvist.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Nilsson, Theodor*, m. fl. väckta motionen, nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens övertagande av dövstumundervisningsväsendet.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 37—39, bankoutskottets utlåtanden nr 15—19 och första lagutskottets utlåtande nr 14.

Föredrogos och bordlades på begäran Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 107, 108, 141, 142, 157, 161, 162 och 165.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 221, av herr *Anderson, Erik*, och herr *Bodin, Gunnar*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsförvärv av de Östra centralbanans järnvägsaktiebolag tillhöriga järnvägarna;

nr 222, av herrar *Lindhagen* och *Branting*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1937/1938 till universitetskanslersämbetet; samt

nr 223, av herr *Andersson, Elof*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lantarbetstidslagen den 26 juni 1936 (nr 333).

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av väckt motion angående ändring i grunderna för mandatfördelning vid val till riksdagens andra kammare;

nr 8, i anledning av väckta motioner om viss ändring i författningarna rörande val till landstingen m. fl. val; och

nr 9, i anledning av väckta motioner angående ändring i gällande bestämmelser om val av vägstämmoombud; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 27, angående Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under utgifter för kapitalökning i vad angår jordbruksärenden gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.14 e. m.

In fidem
Eric Carlén.
